

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

– Σχολή Οικονομικών & Περιφερειακών
Σπουδών

(Τμήμα Βαλκανικών, Σλαβικών και Ανατολικών
Σπουδών)

– Σχολή Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών
Επιστημών & Τεχνών

(Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών)

Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου

– Έδρα Ακαδημαϊκών Σπουδών

ΔΠΜΣ στις “Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια”

**“Στρατηγικό Δόγμα και Κουλτούρα: Σύγκριση
Ινδίας - Πακιστάν.”**

Ανδρέας Αργυρός – (IRS 21003)

Αθήνα: Τετάρτη 15 Δεκεμβρίου 2021

- ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ -

University of Macedonia

- School of Economics and Regional Studies
(Department of Balkan, Slavic & Eastern Studies)
- School of Social Sciences, Humanities & Art
(Department of International and European Studies)

Supreme Joint War College

Department of Academic Studies

MA in International Relations and Security

“Strategic Doctrine and Culture: Comparison of India and Pakistan”

Andreas Argyros – (IRS 21003)

Athens – GR: Wednesday 15th December 2021

- ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ -

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτή την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.

Ανδρέας Αργυρός

- ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ -

Ευχαριστίες

*Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέπων Καθηγητή μου Αξιότιμο **Κο. Κυριάκο Μικέλη**, για τη σύνταξη της εργασίας και την οικογένειά μου για την υπομονή όλο το διάστημα της φοίτησή μου στη Σχολή.*

- ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ -

Σύνοψη

Από τα μέσα του 20^{ου} το περιβάλλον ασφαλείας της ΝοτιοΑνατολικής Ασίας παρουσιάζει μια ρευστότητα εξαιτίας της αντιπαλότητας μεταξύ της Ινδίας και του Πακιστάν. Τα δύο κράτη είναι δύσκολοι γείτονες, μπλεγμένοι σε μια ταραγμένη ιστορία από την ανεξαρτησία τους το 1947, γεμάτη με παρεξηγήσεις, καχυποψία και εχθρότητα. Η απόκτηση πυρηνικών όπλων και από τις δύο χώρες στο τέλος του 20^{ου} αιώνα έχει ενισχύσει τις ανησυχίες της Παγκόσμιας κοινότητας για την εξέλιξη των διμερών τους σχέσεων. Η μελέτη αυτή διερευνά και συγκρίνει το στρατηγικό δόγμα και τη στρατηγική κουλτούρα της Ινδίας και του Πακιστάν με τα οποία δύναται να γίνει κατανοητή οι διμερείς τους σχέσεις και η διεθνοπολιτική τους συμπεριφορά. Η έρευνα αυτή έδειξε ότι ενώ η Ινδία και το Πακιστάν έχουν μια κοινή αποικιοκρατική κληρονομιά, τα δύο κράτη έχουν ακολουθήσει διαφορετικές στρατηγικές κατευθύνσεις, οι οποίες είναι θεμελιωδώς αντικρουόμενες από τη διχοτόμησή της Ινδικής υποηπείρου το 1947. Η Ινδία στοχεύει στην ανάδειξή σε μια περιφερειακή δύναμη στην ευρύτερη περιοχή της Νότιας και Ανατολικής Ασία ενώ το Πακιστάν στην διατήρηση της κυριαρχίας του έναντι ενός ισχυρού και ρεβιζιονιστή αντιπάλου.

Λέξεις Κλειδιά : Στρατηγική Κουλτούρα, Στρατηγικό Δόγμα, Ινδία, Πακιστάν

Abstract

Since the mid-20th century, the security environment of South-East Asia has been volatile due to the rivalry between India and Pakistan. The two states are difficult neighbours, embroiled in a troubled history since their independence in 1947, fraught with misunderstandings, suspicion and hostility. The acquisition of nuclear weapons by both countries at the end of the 20th century has heightened the global community's concerns about the evolution of their bilateral relations. This study explores and compares the strategic doctrine and strategic culture of India and Pakistan by which their bilateral relations and international political behaviour can be understood. This research has shown that while India and Pakistan share a common colonial legacy, the two states have pursued different strategic directions, which have been fundamentally contradictory since the partition of the Indian subcontinent in 1947. India aims to emerge as a regional power in the South and East Asia region while Pakistan aims to maintain its sovereignty against a powerful and revisionist adversary.

Basic terms: Strategy, Strategic Doctrine, Strategic Culture.

- ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ -

Περιεχόμενα	
<i>Ευχαριστίες</i>	7
Λίστα Συντμήσεων	13
Εισαγωγή	14
Κεφάλαιο 1^ο -Ανάλυση Όρων	16
1.1 Στρατηγική	16
1.2 Στρατηγικό Δόγμα.....	18
1.3 Στρατηγική Κουλτούρα.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^{ον} – Στρατηγικό Δόγμα Ινδίας	24
2.1 Στρατηγική σκέψη της Ινδίας.....	24
2.2 Δόγμα Ψυχρής Εκκίνησης (Cold -Start Doctrine-CSD) 2004	26
2.3 Το δόγμα «Ψυχρής Εκκίνησης» ως μορφή του Δικτυοκετρικού Πολέμου. .	28
2.4 Το δόγμα Ψυχρής Εκκίνησης στο Ναυτικό	30
2.5 Το Πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας	31
2.6 Ανάλυση του πυρηνικού δόγματος	34
Κεφάλαιο 3^{ον} - Στρατηγική Κουλτούρα Ινδίας	36
3.1 Εισαγωγή.....	36
3.2 Η Θεωρία του Kautilya	36
3.3 Νεότερες έρευνες την στρατηγικής κουλτούρας.....	39
3.4 Περίγραμμα της Ινδικής Κουλτούρας.....	40
Κεφάλαιο 4^{ον} - Στρατηγικό δόγμα Πακιστάν	45
4.1 Στρατηγική σκέψη του Πακιστάν	45
4.2 Στρατηγικό Δόγμα Πακιστάν	47
4.3 Το δόγμα Bajwa	49
4.4 Πυρηνικό δόγμα	50
Κεφάλαιο 5^{ον} - Στρατηγική κουλτούρα Πακιστάν	56
5.1 Εισαγωγή.....	56
5.2 Χαρακτηριστικά Στρατηγικής Κουλτούρας.....	56
Κεφάλαιο 6^{ον} -Συμπεράσματα	69
Επίλογος	74

Λίστα Συντμήσεων

Σύντμηση	Όρος
CMD	Credible Minimum Deterrence
CSD	Cold Start Doctrine
FSD	Full Spectrum Deterrence
GWOT	Global War on Terror
IBG	Integrated Battlegroups
LoC	Line of Control
MCD	Minimum Credible Deterrence
MOE	Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης
OODA	Observation, Orientation, Decision and Action

Εισαγωγή

Οι διακρατικές σχέσεις και η διεθνοπολιτική συμπεριφορά των κρατών στο διεθνές περιβάλλον περιλαμβάνονται στην επιστήμη των Διεθνών σχέσεων. Οι ιστορικές εξελίξεις και τα σημαντικότερα γεγονότα καθορίζονται από τον τρόπο που εξελίσσονται αυτές οι σχέσεις και διαμορφώνουν το διεθνές περιβάλλον ασφαλείας.

Σύμφωνα με τη ρεαλιστική σχολή σκέψης, τα κράτη ως ορθολογικοί δρώντες του διεθνούς συστήματος, στοχεύουν στην ασφάλεια και στην επιβίωσή τους μέσα σε αυτό. Για την εκπλήρωση των πολιτικών τους στόχων, τα κράτη πολλές φορές οδηγούνται στη σύγκρουση. Η μελέτη των αιτιών που οδηγούν δύο ή περισσότερους κρατικούς δρώντες στη ανάπτυξη ανταγωνιστικών σχέσεων πδύναται να εξηγηθεί αναλύοντας την στρατηγική κουλτούρα του κάθε κράτους.

Η προσέγγιση της στρατηγικής κουλτούρας μας βοηθά να κατανοήσουμε την ιστορική και ψυχολογική δυναμική της λήψης αποφάσεων. Επισημαίνει τον αντίκτυπο των ιδεολογικών και άλλων κοινωνικών μεταβλητών στη χάραξη πολιτικής και προσφέρει μια καλύτερη κατανόηση του κοινωνικοπολιτισμικού και πολιτικού πλαισίου εντός του οποίου λειτουργούν οι διαμορφωτές της πολιτικής. Οποιαδήποτε μελέτη ενός στρατηγικού προφίλ ενός κράτους και της πιθανής αντίδρασης στις πιέσεις ασφαλείας απαιτεί, μεταξύ άλλων, μια καλή εκτίμηση της στρατηγικής κουλτούρας του κράτους. Αυτό διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ των υπευθύνων χάραξης πολιτικής ασφαλείας και των εξωτερικών παραγόντων, δηλαδή των ατόμων, των κρατών, και των οργανισμών, για θέματα που σχετίζονται με την ασφάλεια και βοηθά στον εντοπισμό τρόπων και μέσων για την αλλαγή των αποτελεσμάτων της πολιτικής τους. Παράλληλα ερμηνεύει και το στρατηγικό δόγμα που υιοθετούν για την διαχείριση των θεμάτων ασφαλείας του κάθε κράτους. Αυτό είναι σημαντικό για την προώθηση του ελέγχου των εξοπλισμών σε συμβατικούς και μη συμβατικούς τομείς.

Οι συντελεστές ισχύος και η σχετική ισορροπία δυνάμεων της κάθε χώρας καθορίζει τις επιλογές τους στο διεθνές σύστημα, ξεκινώντας από τις πολύ φιλικές σχέσεις μέχρι και την πιθανότητα της ολοκληρωτικής σύγκρουσης, ως μέσω επίλυσης των διαφορών τους. Ο απώτερος σκοπός της κάθε χώρας είναι η επίλυση των

θεμάτων ασφαλείας όπως αυτά προκύπτουν στο σημερινό διεθνές περιβάλλον, ώστε να διατηρηθεί η σταθερότητα και η ισορροπία.

Η περιφέρεια της Νότιας και Ανατολικής Ασίας αποτελεί περιοχή αξιόλογου ενδιαφέροντος για την μελέτη των διεθνών σχέσεων καθώς περιλαμβάνονται κράτη όπως η Ινδία και το Πακιστάν με έντονη ανταγωνιστική συμπεριφορά ως προς την επιρροή και τη θέση τους στο διεθνές σύστημα. Η διαμόρφωση του διεθνούς περιβάλλοντος επηρεάζει αμφίδρομα τα συμφέροντα δρώντων στη συγκεκριμένη περιοχή

Η Ινδία και το Πακιστάν είναι οι λιγότερο αλληλοεξαρτώμενοι και οι πιο απομακρυσμένοι κρατικοί δρώντες στον διεθνές σύστημα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα δύο κράτη είναι δύσκολοι γείτονες, μπλεγμένοι σε μια ταραγμένη ιστορία, γεμάτη παρεξηγήσεις, καχυποψία και εχθρότητα. Οι εχθρικές δηλώσεις της ηγεσίας και των δύο κρατών, η απουσία Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης (MOE) και διαλόγου μεταξύ των δύο πυρηνικών κρατών καθιστούν τις σχέσεις τους πολύ ταραγμένες. Ο λόγος πίσω από αυτή την απόσταση συνδέεται με την ταραγμένη ιστορία τους, η γένεση της οποίας έγκειται στις διαφορετικές στρατηγικές τους κατευθύνσεις, καθοδηγούμενες από θρησκευτικές και πολιτικές ιδέες και ζητήματα αμφισβητούμενων εδαφών. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η περιοχή έχει βιώσει περισσότερους πολέμους και εντάσεις παρά ειρήνη από την ανεξαρτησία το 1947. Μια σειρά πολέμων το 1948, το 1965, το 1971 και το 1999 μαζί με συχνές παραβιάσεις της Γραμμής Ελέγχου (LoC) και οι συνήθεις συνοριακές αψιμαχίες έχουν καταστήσει την περιοχή αυτή ασταθή. Η σύγκρουση μεταξύ των δύο κρατών είναι διαρκής και έχει εμποδίσει την περιοχή να προχωρήσει στους τομείς της ειρήνης, της ανάπτυξης και της προόδου.

Στην παρούσα μελέτη γίνεται αρχικά μία σύντομη παρουσίαση των εννοιών «στρατηγικό δόγμα» και «στρατηγική κουλτούρα», στη συνέχεια παρουσιάζονται και αναλύονται τα στρατηγικά δόγματα και οι στρατηγικές κουλτούρες της Ινδίας και του Πακιστάν και τέλος αναλύονται τα συμπεράσματα για τις σχέσεις των δύο κρατών βάση των ανωτέρω στρατηγικών, για την κατανόηση του τρόπου διαμόρφωσης της εξωτερικής τους πολιτικής.

Κεφάλαιο 1^ο -Ανάλυση Όρων

1.1 Στρατηγική

Οι πολιτικές κοινωνίες αναζητούν ασφάλεια μέσω πλεονεκτικής (για τις ίδιες) κατανομής ισχύος. Η απαίτηση αυτή εκφράζεται ως Πολιτική. Για να διευθετηθούν οι σχέσεις κατανομής ισχύος (distribution of power) χρειάζεται η Στρατηγική. Οι ανθρώπινες πολιτικές κοινωνίες εκπονούν Στρατηγική, καθώς έχουν πολιτικούς σκοπούς (political ends), οι οποίοι πρέπει να εκπληρωθούν με επιλογή αποτελεσματικών τρόπων (ways), με χρήση μέσων εξαναγκασμού (instruments of coercion). (Gray, Perspectives on Strategy 2016) Είναι μια γέφυρα μεταξύ πολιτικών σκοπών και μέσων για την επίτευξή τους. Αυτό σημαίνει ότι η στρατηγική απαιτεί κατεύθυνση που μόνο η πολιτική διαδικασία μπορεί να παράσχει, ενώ οι πολιτικές που δημιουργούνται από την πολιτική διαδικασία δεν μπορούν να εφαρμοστούν ελλείψει στρατηγικής. Η στρατηγική δεν μπορεί να γίνει κατανοητή ελλείψει πολιτικής καθοδήγησης. Η πολιτική χρειάζεται τη στρατηγική για να εφαρμόσει την πολιτική. (Owens 2020) Ο Colin Gray αναφέρει ότι «Η στρατηγική έχει πάντα και παντού μια πολιτική σημασία».

Η στρατηγική, είναι ένα σύνθετο φαινόμενο που περιλαμβάνει πολλά στοιχεία. Μεταξύ των σημαντικότερων από αυτά είναι η γεωγραφία, η ιστορία, η φύση του πολιτικού καθεστώτος, συμπεριλαμβανομένων των στοιχείων όπως η θρησκεία, η ιδεολογία, ο πολιτισμός και οι πολιτικοί και στρατιωτικοί θεσμοί, καθώς και οικονομικοί και τεχνολογικοί παράγοντες. Κατά συνέπεια, η στρατηγική μπορεί να ειπωθεί ότι αποτελεί έναν συνεχή διάλογο μεταξύ της πολιτικής από τη μια πλευρά και των άλλων παραγόντων από την άλλη. (Owens 2020)

Η Στρατηγική είναι μια διαδικασία της οποίας το αποτέλεσμα έχει μια δυναμική έννοια. Μια στρατηγική που λειτουργεί υπό ένα σύνολο συνθηκών μπορεί να μην λειτουργεί το ίδιο αν οι συνθήκες αλλάξουν. Η ανάπτυξη και η εκτέλεση μιας στρατηγικής απαιτεί να είναι κατανοητό το σύνολο των παραγόντων μιας κατάστασης ενώ εκείνος που τη εφαρμόζει, θα πρέπει να είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει το κατάλληλο μέσο στο κατάλληλο χρόνο και στον κατάλληλο τόπο για να επιτύχει το στόχο του. (Owens 2020) Επομένως η Στρατηγική αποτελεί ένα

διαλεκτικό πεδίο, η αρχιτεκτονική του οποίου εκφράζεται από το τρίπτυχο: πολιτικοί σκοποί, τρόποι και διατιθέμενα μέσα. (Gray, Perspectives on Strategy 2016)

Ανάλογα με το πεδίο αναφοράς της, η στρατηγική χωρίζεται σε διάφορα επίπεδα. Όταν τα διαθέσιμα μέσα (στρατιωτικά, οικονομικά, διπλωματικά κ.α.) ενός κράτους χρησιμοποιούνται για την επίτευξη πολιτικών αντικειμενικών σκοπών τότε μιλάμε για την υψηλή στρατηγική. Η στρατιωτική στρατηγική αναφέρεται στην χρήση των στρατιωτικών μέσων ενός κράτους για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών. Όταν η χρήση των μέσων αφορά μεγάλες στρατιωτικές μονάδες για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στα πλαίσια μιας εκστρατείας ή ενός θεάτρου επιχειρήσεων τότε ονομάζεται επιχειρησιακή τέχνη. Τέλος όταν η χρήση των μέσων αφορά στρατιωτικές μονάδες για την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών που έχουν τεθεί στα πλαίσια μιας μάχης τότε ονομάζεται τακτική. (Κολιοπουλος 2011)

Δηλαδή η στρατηγική ενός κράτους δεν αναπτύσσεται ποτέ εν κενό αλλά στοχεύει ενάντια σε κάποιο δυνητικό ή πραγματικό αντίπαλο είτε εν καιρώ ειρήνης είτε εν καιρώ πολέμου. Επιπρόσθετα πέρα από τα διάφορα επίπεδα της στρατηγικής (κάθετη διάσταση) υπάρχει και η οριζόντια διάσταση και αφορά την αλληλεπίδραση ή διάδραση της της συνολικής στρατηγικής μιας χώρας έναντι της στρατηγικής της αντίπαλης χώρας. (Πλατιάς 2000)

Κατά καιρούς διάφοροι συγγραφείς έχουν επιχειρήσει να προσδιορίσουν διαφορετικές πτυχές της στρατηγικής. Ο Carl Von Clausewitz προσδιόρισε το ηθικό, το φυσικό, το μαθηματικό, το γεωγραφικό και το στατιστικό ως στοιχεία της στρατηγικής. (Calusewitz 1984). Ο Sir Michael Howard έθεσε τέσσερις διαστάσεις της στρατηγικής οι οποίες ήταν η επιχειρησιακή, η υλικοτεχνική, η κοινωνική και η τεχνολογική. Ο Gray βασιζόμενος στους ανωτέρω δύο στοχαστές προσέφερε έναν κατάλογο 17 παραγόντων που χωρίζονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία είναι οι «Ανθρωποι και πολιτική» στην οποία πραγματεύεται παράγοντες που συμβάλλουν στην στρατηγική κουλτούρα. Η δεύτερη και τρίτη κατηγορία αντιστοιχούν στον διαχωρισμό της τέχνης του πολέμου από τον Clausewitz, αφορούν στην προετοιμασία και στον πραγματικό πόλεμο και πραγματεύεται κυρίως παράγοντες που διαμορφώνουν το στρατηγικό δόγμα. (Owens 2020)

1.2 Στρατηγικό Δόγμα

Είναι γεγονός ότι ένα κράτος μεριμνά και θεσπίζει μέτρα που θα του εξασφαλίσουν την ασφάλεια. Αυτή δεν αφορά μόνο στην εδαφική ακεραιότητα ενός κράτους αλλά περιλαμβάνει και τη προστασία του τρόπου ζωής και ευημερίας των πολιτών (οικονομική, πολιτική, κοινωνική, περιβαλλοντική ασφάλεια). (Liotta 2000) Επομένως η ασφάλεια του κράτους και των πολιτών είναι δύο έννοιες αλληλουποστηριζόμενες προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της Εθνικής ασφάλειας. Για την επίτευξη του στόχου της Εθνικής Ασφάλειας θα πρέπει να υιοθετηθεί μια στρατηγική προκειμένου να χρησιμοποιηθούν όλες οι πολιτικές, διπλωματικές, στρατιωτικές, οικονομικές και ψυχολογικές δυνάμεις ενός κράτους προκειμένου να στηρίξουν στο μέγιστο δυνατό επίπεδο τις υιοθετημένες πολιτικές τους σε συνθήκες ειρήνης ή πολέμου. Η διερεύνηση της πολιτικής ασφαλείας ενός κράτους και πως η στρατηγική δύναται να λειτουργήσει αποτελεσματικά στην πράξη περιγράφοντας τον διαρκή σκοπό και τα θεμελιώδη καθήκοντα ασφαλείας αποτυπώνονται στο Στρατηγικό δόγμα. (ΓΕΕΘΑ 2018) Σύμφωνα με τον Παναγιώτη Ήφαιστο το στρατηγικό δόγμα ορίζεται ως: «η “θεωρία” του κράτους για το πώς αυτό μπορεί να “παράγει” ασφάλεια για τον εαυτό του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.» (Ηφαιστος Πλατίας 1992)

Στην πολιτική του διάσταση αποκαλύπτει τα συμφέροντα του κράτους και παρουσιάζει την αντίληψη της πολιτικής ηγεσίας της χώρας περί του γενικού τρόπου χρησιμοποίησης της Στρατιωτικής Ισχύος για την αντιμετώπιση των απειλών. (ΓΕΕΘΑ 2018)

Σε στρατιωτικό επίπεδο το δόγμα είναι «ένα βασικό πλαίσιο αρχών με βάση το οποίο οι στρατιωτικές μονάδες κατευθύνουν τη δράση τους για την εκπλήρωση των εθνικών στόχων.» (US 2016) Το Δόγμα «..διαμορφώνει τον τρόπο με τον οποίο οι στρατιωτικές δυνάμεις χρησιμοποιούν τα στρατιωτικά μέσα της εθνικής ισχύος...Προσδιορίζει τις αρχές με βάση τις οποίες αξιοποιούνται αυτές οι δυνατότητες.» (Gray, Perspectives on Strategy 2016).

Από τα ανωτέρω γίνεται αντιληπτή η βαρύνουσα σημασία που έχει το Στρατηγικό δόγμα για την εθνική ασφάλεια ενός κράτους. Με αυτό επιτυγχάνεται η

«κωδικοποίηση» των στόχων του κράτους για την διαφύλαξη της εθνικής του ασφάλειας προκειμένου να ασκηθεί μια αξιόπιστη εθνική πολιτική ασφαλείας και να υπάρχει συνέχεια στις προσπάθειες της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας στο πέρασμα του χρόνου. Επομένως το στρατηγικό δόγμα μετατρέπει αυτούς τους γενικούς στόχους σε μια σειρά από κανόνες, διαδικασίες και πρακτικές οι οποίες συνδέονται και αλληλοσυμπληρώνονται ώστε να σχηματίσουν την εθνική στρατηγική του κράτους στον τομέα της ασφάλειας του. (Μαθιουλάκης 2013)

Το Στρατηγικό Δόγμα προσδιορίζεται από τα παρακάτω στοιχεία: (B. Posen 1986)

α. Ιστορική Εμπειρία: Συλλογικές αντιλήψεις/αναμνήσεις εναντίον ενός συγκεκριμένου εχθρού, φύση απειλών, νοοτροπία νικητή, ηθική ανωτερότητα-αίσθηση ανωτερότητας, νοοτροπία μαχητή, τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τον τελευταίο πόλεμο.

β. Πολιτισμικά Χαρακτηριστικά-Κουλτούρα: Ιδιοτροπίες πολέμου όπως μάχη μέχρι θανάτου (fight to die) / μάχη για τη νίκη (fight to win), μάχη για την τιμή (fight for honor) ή μάχη για την επίτευξη σκοπού (fight for a goal).

γ. Πολιτειακή Οργάνωση: Τύπος κυβέρνησης, θεσμοί, εκπαίδευση.

δ. Αντιλήψεις Αυτοπροσδιορισμού: η συλλογική αντίληψη ναυτικού έθνους, ναυτικής παράδοσης.

ε. Τεχνολογία: δυνατότητα αφομοίωσης νέων τεχνολογιών και τακτικών (Tactical Technological Procedures-TTP), τεχνολογική υπεροπλία.

στ. Πόροι: δημογραφία, οικονομία.

ζ. Αντίληψη για το συσχετισμό ισχύος έναντι των απειλών.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω μια σημαντική παράμετρος για την λειτουργία του δόγματος, είναι να θέτει προτεραιότητες προκειμένου να προσδιορίζονται τόσο οι απειλές όσο και τα αντίμετρα καθόσον ο αριθμός των πιθανών απειλών είναι συνήθως μεγάλος και οι πόροι είναι συνήθως περιορισμένοι. Αυτό σημαίνει ότι οι προτεραιότητες θα πρέπει να τίθενται μεταξύ τόσο των απειλών όσο και των μέτρων αντιμετώπισής τους. (Ηφαιστος Πλατίας 1992)

Ένα στρατηγικό δόγμα μπορεί να πάρει μία από τις παρακάτω τρεις μορφές ή στοχεύσεις: την Επιθετική, Αμυντική και Αποτροπής. (Posen 1986)

α. Επιθετικό Στρατηγικό Δόγμα: Το κράτος έχει σαν στόχο να αφοπλίσει τον αντίπαλο και να καταστρέψει την ικανότητα του να παράγει στρατιωτική ισχύ. (Μαθιουλάκης 2013)

β. Αμυντικό Στρατηγικό Δόγμα: Το κράτος επιδιώκει να μην επιτρέψει στον αντίπαλο να πετύχει τους στόχους του εις βάρος του κράτους που το υιοθετεί. (Μαθιουλάκης 2013)

γ. Δόγμα της Αποτροπής: Το κράτος επιδιώκει να καταστήσει σαφές στον αντίπαλο του ότι σε περίπτωση που επιχειρήσει κάποια επιθετική ενέργεια, θα υποστεί ένα πλήγμα τέτοιου μεγέθους, όπου το κόστος που προέρχεται από αυτό υπερκερνάει τα όποια οφέλη ελπίζει να αποκομίσει από αυτή του την κίνηση (Μαθιουλάκης 2013)

Πέραν των ανωτέρω τα στρατηγικά δόγματα και ειδικότερα τα στρατιωτικά στρατηγικά δόγματα χωρίζονται ανά κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων (π.χ. του στρατού, του ναυτικού και της αεροπορίας) αλλά και αναλόγως τη συμμετοχή σε πολυεθνικά ή συμμαχικά (π.χ. NATO). (De Haas 2011).

1.3 Στρατηγική Κουλτούρα

Ο ορός «στρατηγική κουλτούρα» εισήχθη στα τέλη της δεκαετίας του 1970 από τον Jack Snyder σε μια μελέτη του, για το ενδεχόμενο μιας περιορισμένης έκτασης πυρηνικού πολέμου μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. Έκτοτε τρία ρεύματα σκέψης προσπάθησαν να προσδιορίσουν την έννοια της στρατηγικής κουλτούρας με τον δικό τους τρόπο. (Κατσούλας 2017)

Το πρώτο κύμα που ξεκινά στις αρχές της δεκαετίας του 1980 εστιάζετο κυρίως στις διαφορές μεταξύ των Αμερικάνων και των Σοβιετικών αναφορικά με την στρατηγική που ακολουθούσαν οι δυο χώρες για τα πυρηνικά. Σύμφωνα με τους μελετητές αυτής της γενιάς όπως ο Jack Snyder, ο Colin Gray, ο David R. Jones οι διαφορές των δύο χωρών οφείλονταν σε αποκλίσεις που υπήρχαν σε μεταβλητές του

τότε διεθνούς περιβάλλοντος και οι οποίες προέρχονταν από την βαθιά ριζωμένη ιστορική εμπειρία της κάθε χώρας, την πολιτική της κουλτούρα, και τη γεωγραφία. (Lantis 2005) Επομένως θεωρούσαν ότι η διαδικασία λήψης αποφάσεων και η στρατηγική συμπεριφορά των χωρών αυτών αποτελούσε μια πιο πολύπλοκη διαδικασία από ότι πίστευαν μέχρι τότε οι διεθνείς αναλυτές καθώς η χάραξη της πολιτικής μιας συλλογικής οντότητας επηρεάζεται από παγιωμένες νοοτροπίες, πεποιθήσεις και εσωτερικές πολιτικές διεργασίες. (Κατσούλας 2017) Σύμφωνα με τους μελετητές αυτής της γενιάς για τον ορισμό της στρατηγικής κουλτούρας εισάγεται η έννοια του πρότυπου συμπεριφοράς, υπονοώντας ότι η στρατηγική σκέψη οδήγησε σταθερά σε ένα είδος συμπεριφοράς καθόσον θεωρούσαν ότι η στρατηγική κουλτούρα μιας κοινωνίας είναι ομοιογενής. (Lantis 2005)

Η δεύτερη γενιά των θεωρητικών της στρατηγικής κουλτούρας ξεκινάει στα μέσα του 1980 επηρεασμένη από το ανερχόμενο τότε ρεύμα του κονστρουκτιβισμού στον οποίο οι διεθνείς σχέσεις δεν καθορίζονται από τις αντικειμενικές συνθήκες αλλά κυρίως από τον τρόπο που εμείς τις αντιλαμβανόμαστε. (Κατσούλας 2017) Επομένως οι σχέσεις δύναται να καθορισθούν επί τη βάση ιδεών, και είναι εξίσου εφικτό να αποδομηθούν και να οικοδομηθούν εκ νέου υπό καλύτερες προϋποθέσεις. (Π. Ήφαιστος 2009) (Katzenstein 1996) (Κατσούλας 2017) Υφίσταται μια τεράστια διαφορά ανάμεσα στα λόγια και τις σκέψεις των ηγετών και τα βαθύτερα κίνητρα των έργων που πραγματικά εκτελούν. Επομένως στο πλαίσιο της λήψης στρατηγικών αποφάσεων, η Στρατηγική κουλτούρα αντιμετωπίζεται ως εργαλείο της πολιτικής κυριαρχίας. (Klein 1988) Παράλληλα δεν είναι σαφές αν η διασύνδεση του στρατηγικού λόγου με την στρατηγική συμπεριφορά δύναται να επηρεάσει και την συμπεριφορά μιας κοινωνικής ελίτ η οποία έχει κοινωνικοποιηθεί με συγκεκριμένη στρατηγική κουλτούρα βασισμένη στις παραδόσεις των προκατόχων της. Υπό αυτό το πρίσμα, οι Bradley Klein και Robin Luckham θεώρησαν ότι συγκεκριμένες πολιτικές ηγεσίες των ΗΠΑ υιοθέτησαν αυτή την έννοια της στρατηγικής κουλτούρας προκειμένου να υλοποιήσουν την δική τους «ατζέντα». (Κατσούλας 2017) Συγκεκριμένα ο Klein υποστήριξε ότι η χρήση βίας εναντίον υποτιθέμενων εχθρών δύναται να δικαιολογηθεί και να νομιμοποιηθεί επί τη βάση μιας συγκεκριμένης στρατηγικής κουλτούρας (Klein 1988) ενώ για τον Luckham αυτή αποτελεί ένα άλλοθι για τους πολιτικούς και στρατηγικούς αναλυτές προκειμένου να δικαιολογήσουν οι πολιτικοί και στρατηγικοί αναλυτές την κούρσα των εξοπλισμών και την παγκόσμια βιομηχανοποίηση. (Luckham 1984)

Το τρίτο ρεύμα σκέψης ξεκινά στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και αναζητά μετρήσιμες μεταβλητές προκειμένου να ορίσει τη στρατηγική κουλτούρα αντιτείνοντας την επιστημολογική ορθότητα που είχε ορίσει η πρώτη γενιά. (Κατσούλας 2017) Κύριος εκφραστής της ήταν ο Alastair Iain Johnston ο οποίος θεωρεί την στρατηγική κουλτούρα ως μια ιδεατή ανεξάρτητη μεταβλητή προκειμένου να δικαιολογήσει τη χρήση της στρατιωτικής δύναμης και διαχωρίζοντάς την από την συμπεριφορά την οποία θεωρεί ως εξαρτημένη λόγω ειδικών προβλέψεων για την στρατηγική επιλογή. (Κατσούλας 2017) (Johnston 1995) Ο Thomas Berger επιβεβαιώνοντας τα λεγόμενα του Johnston υποστήριξε ότι οι εμπορούμενες αξίες και πεποιθήσεις μιας κοινωνικής οντότητας που ενσωματώνονται στην κουλτούρα αυτής επηρεάζουν τις εκτιμήσεις των γεγονότων και οδηγούνται σε συγκεκριμένες αντιδράσεις. Επομένως «οι κουλτούρες απολαμβάνουν ένα βαθμό αυτονομίας και δεν είναι απλά υποκειμενικές αντανακλάσεις μιας συμπαγούς αντικειμενικής πραγματικότητας». (Berger 1998) Στο πλαίσιο διερεύνησης της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους ο Thomas Banchoff υποστήριξε ότι αυτή διαμορφώνεται ως απόρροια κρίσιμων ιστορικών αποφάσεων και υιοθετείται από τους πολιτικούς θεσμούς με βάση τις οικείες παραδόσεις και συνήθειες. Επομένως η στρατηγική κουλτούρα επηρεάζει καθοριστικά την κοινωνία και την πολιτική ελίτ και τις κατευθύνει σε συγκεκριμένες ενέργειες και πολιτικές. (Duffield 1999)

Επιπρόσθετα ένα άλλο αντικείμενο μελέτης αυτής της γενιάς αποτελεί η επίδραση της κουλτούρας στους στρατιωτικούς οργανισμούς και στη διαμόρφωση των στρατιωτικών οργάνων. Σύμφωνα με αυτές τις μελέτες, η στρατηγική επιλογή επηρεάζεται άμεσα από την κουλτούρα ενός στρατιωτικού οργανισμού η οποία θεωρείται ως ανεξάρτητη ή επιδρούσα μεταβλητή. (Kier 1995)

Από την άλλη πλευρά οι θέσεις των θεωρητικών της τρίτης γενιάς προκάλεσαν την αντίδραση των θεωρητικών του πρώτου ρεύματος σκέψης προεξάρχοντος του Colin Gray, ο οποίος διαφώνησε στο διαχωρισμό του τρόπου σκέψης με αυτόν του τρόπου δράσης. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η έννοια της στρατηγικής περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις οι οποίες δρουν ταυτόχρονα και συνεργατικά, διατύπωσε την άποψη ότι αν επιχειρηθεί να απομονωθεί για θεωρητικούς λόγους μια μόνο διάσταση της για παράδειγμα η τεχνολογία, η γεωγραφία, η κουλτούρα θα οδηγηθούμε σε λανθασμένα συμπεράσματα. (Gray, 1999)

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι υπάρχουν έντονες ζυμώσεις από τους στρατιωτικούς και πολιτικούς αναλυτές για την ανάπτυξη κοινού ορισμού της

έννοιας της στρατηγικής κουλτούρας, την οριοθέτηση των τρόπων δημιουργίας της, την διατήρηση και τη μεταβίβαση στις νέες γενιές σύμφωνα με τους οποίους δημιουργείται η στρατηγική κουλτούρα καθώς και της διερεύνησης των δεσμών της με παράγοντες της πολιτικής εθνικής ασφαλείας.

Για την παρούσα εργασία θα χρησιμοποιήσουμε τον ακόλουθο γενικό ορισμό: Στρατηγική κουλτούρα είναι το σύνολο των κοινών πεποιθήσεων, παραδοχών, αξιών και τρόπων συμπεριφοράς, που προέρχονται από κοινές εμπειρίες και αποδεκτές αφηγήσεις (προφορικές και γραπτές), που διαμορφώνουν τη συλλογική ταυτότητα και τις σχέσεις με άλλες κοινωνικές ομάδες, καθορίζουν τους κατάλληλους σκοπούς και τα μέσα για την επίτευξη των στόχων ασφαλείας και ερμηνεύουν τις επιλογές της πολιτικής ηγεσίας σε μια δεδομένη κατάσταση. (H. A. Rizvi 2002) (Jones 2006)

Αυτός ο γενικός ορισμός φαίνεται να είναι ένας ικανοποιητικός ορισμός εργασίας για τη στρατηγική κουλτούρα στην περίπτωση της Ινδίας και Πακιστάν και βάσει αυτού θα αναλύσουμε τις ιδιομορφίες και το ιδιαίτερο εθνικό στυλ των χωρών αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο – Στρατηγικό Δόγμα Ινδίας

2.1 Στρατηγική σκέψη της Ινδίας

Η εστίαση του στρατηγικού δόγματος της Ινδίας έχει μετατοπιστεί από την αμυντική στην επιθετική αποτροπή και οριακά στον πειθαναγκασμό. (Basur 2006) Η αλλαγή χαρακτηρίζεται από τρεις φάσεις: η πρώτη ήταν η μετατόπιση από την αμυντική στρατηγική της δεκαετίας του '70 στην επιθετική στρατηγική κατά τη δεκαετία του '80, η δεύτερη φάση αφορά την πολιτική της Ινδίας η οποία μέχρι το τέλος του αιώνα ήταν μια αμυντική στρατηγική και η τρίτη φάση είναι η παρούσα περίοδο στην οποία η Ινδία έχει λάβει μια στρατηγική επιθετικότητα. (A. Ahmed 2012)

Έτσι μέχρι τον 1965, η Ινδία είχε μια αμυντική στάση για να αποτρέψει τους αντιπάλους της, όπως την Κίνα στον πόλεμο του 1962 ή το Πακιστάν στο πόλεμο του 1965. Αντίθετα κατά τη διάρκεια του Ινδο- Πακιστανικού πολέμου του 1971, η Ινδία είχε μια πιο επιθετική προσέγγιση η οποία ήταν προμελετημένη, και πολυδιάστατη. Ως νικητής του πολέμου αυτού παρουσιάστηκε ως μια περιφερειακή δύναμη στην περιοχή της Νότιας και Ανατολικής Ασίας. (J. Singh 1999) Αυτές οι περιφερειακές φιλοδοξίες συνεχίστηκαν και κορυφώθηκαν μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80.

Η δεύτερη φάση που ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '90 εμφάνισε την Ινδία σε θέση άμυνας. Το υψηλό στρατηγικό προφίλ της που εμφάνιζε στα τέλη της δεκαετίας του '80 επισκιάστηκε λόγω πολιτικών αναταράξεων από κυβερνήσεις συνασπισμού και διεργασίες για την μετάβαση της οικονομίας από σοσιαλιστική σε μια πιο φιλελεύθερη εν μέσω μιας νέας αναδυόμενης παγκόσμιας τάξης. Σε αυτή την περίοδο παρουσιάστηκε μια ραγδαία πτώση του αμυντικού προϋπολογισμού της Ινδίας η οποία θεωρήθηκε ως μια προσπάθεια φιλελευθεροποίησης της οικονομίας και ως μια στροφή προς μια εσωστρεφή πολιτική. (Gordon Babbage 1992) (A. Ahmed 2012) Επιπρόσθετα η μείωση του προϋπολογισμού οφειλόταν εν μέρει και στην εκτροπή κεφαλαίων προς ανάπτυξη της πυρηνικής της αποτροπής. (Verghese 2010)

Η μείωση του αμυντικού προϋπολογισμού της Ινδίας είχε σαν αποτέλεσμα τη μείωση της αποτελεσματικότητας της συμβατικής της αποτροπής,

ενθαρρύνοντας το Πακιστάν να αναπτυχθεί στρατιωτικά, παρόλο που αυτό βρισκόταν την περίοδο αυτή σε δεινή οικονομική και πολιτική κατάσταση λόγω της απόσυρσης στήριξης των ΗΠΑ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ένας στρατηγικός ανταγωνισμός, αποκορύφωμα του οποίου ήταν ο πόλεμος στο Kargil το 1999 και η επίθεση στο Ινδικό Κοινοβούλιο το 2001. (A. Ahmed 2012) Το αποτέλεσμα αυτών των δύο επιθέσεων (Karur 2009) οδήγησε στη διαμόρφωση ενός προορατικού και επιθετικού ινδικού στρατηγικού δόγματος. Μετά την επιχείρηση Parakram το 2001- 2002, όπου οι δύο στρατοί αντιπαράταχθηκαν στις δύο πλευρές των συνόρων και στην Γραμμή Ελέγχου (LoC) υιοθετήθηκε η εξαναγκαστική διπλωματία (Π. Ήφαιστος 2009) με σκοπό να οδηγήσει το Πακιστάν σε υποχωρήσεις και κατευνασμό. (Raja Mohan 2003) Η σκληρή στάση ήταν αυτό που οι αναλυτές ονόμασαν πειθαναγκασμό (compellence) και είχε ως σκοπό να χρησιμοποιήσει την απειλή του πολέμου και της ελεγχόμενης κλιμάκωσης της κρίσης ώστε το Πακιστάν να συμμορφωθεί με την βούληση της Ινδίας. (Chari Cheema Cohen 2008) (Κουσκουβέλης 2004) Αυτή η στρατηγική αποτυπώθηκε και στο στρατιωτικό δόγμα της Ινδίας το οποίο βασιζόταν σε προληπτικές επιθέσεις, αλλά με πλήρη γνώση της πυρηνικής πραγματικότητας. (A. Ahmed 2012)

Επομένως η Ινδία από την ανεξαρτησία της έχει αναπτύξει διαφορετικές αντιλήψεις για το στρατηγικό της περιβάλλον και τις προκλήσεις της εθνικής της ασφάλειας. Η Ινδία με πρωθυπουργό τον Nehru τη δεκαετία του 60 θεωρούσε την εθνική ασφάλεια ως ένα πολιτικό ζήτημα και διαχειριζόταν τις απειλές πολιτικά παρά στρατιωτικά. Αντίθετα στις μέρες μας η Ινδία του πρωθυπουργού Modi είναι πολύ πιο διαφορετική και επιθετική στην στρατηγική της προοπτική, στην επιδίωξη της εξουσίας και στους πολιτικούς στόχους από οποιαδήποτε προηγούμενη κυβέρνηση. Σε αυτό έχει συντελέσει και η οικονομική της ανάπτυξη η οποία έχει βοηθήσει στο να διαφοροποιήσει τους πόρους της για την οικοδόμηση του στρατού της και να επεκτείνει την πολιτική της επιρροή σε στρατηγικούς σκοπούς. (Babar and Mirza 2018)

Με βάση την διαμόρφωση της στρατηγικής σκέψης της Ινδίας από την κατά το τελευταίο μισό του 20^{ου} αιώνα θα αναλύσουμε τα στρατηγικά της δόγματα.

2.2 Δόγμα Ψυχρής Εκκίνησης (Cold -Start Doctrine-CSD) 2004

Μετά την ανακήρυξη της Ινδίας και του Πακιστάν σε πυρηνικές δυνάμεις και στον απόηχο του πολέμου στο Kargil το 1999 και της αποτυχημένης στρατιωτικής επιχείρησης στο Parakram (2001) μετά την επίθεση στο Ινδικό Κοινοβούλιο οι Ινδοί στρατηγοί διαμόρφωσαν το δόγμα της «Ψυχρής Εκκίνησης». (Burns and Dugger 2001) Το εν λόγω δόγμα ήταν το αποτέλεσμα της διαπίστωσης ότι οι ολοκληρωτικοί συμβατικοί πόλεμοι μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν θεωρητικά ήταν αδύνατοι. (Abdullah 2012) Είναι μια περίοδος όπου είχε διαμορφωθεί το παράδοξο σταθερότητας- αστάθειας. Αυτό σημαίνει ότι παρουσιαζόταν ένα παράδοξο καθώς η σταθερότητα που ενθαρρύνεται από τα πυρηνικά όπλα μέσω της αμοιβαίας αποτροπής σε στρατηγικό επίπεδο, δημιουργεί περιθώρια για συχνότερη προσφυγή στη βία και, ως εκ τούτου, αυξημένη αστάθεια σε χαμηλότερα επίπεδα βίας όπως ένας συμβατικός πόλεμος. (Sahni 2007)

Η βασική προϋπόθεση για αυτό το δόγμα είναι ότι η διεθνής κοινότητα δεν πρέπει να έχει την ευκαιρία να παρέμβει. (A. Ahmed 2012) Έτσι υφίσταται η ανάγκη ταχείας δράσης που θα ξεκινά από μια «ψυχρή αρχή», αντί μιας αργής κινητοποίησης (Pandit 2004). Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο χρησιμοποιήθηκε ο όρος «Ψυχρή Εκκίνηση» καθώς το εν λόγω δόγμα έχει σχεδιαστεί για να εκμεταλλευτεί το στρατηγικό χώρο μεταξύ μιας πυρηνικής και μιας σύγκρουσης χαμηλής έντασης που ονομάζεται «περιορισμένος πόλεμος υπό πυρηνική επικάλυψη». (Abdullah 2012)

Ένας τέτοιος πόλεμος θα μπορούσε να είναι το αποτέλεσμα μιας συνοριακής διαφοράς ή η πολιτική υποστήριξη του Πακιστάν σε μαχητές που δρουν για την απελευθέρωση του Ινδικού Κασμίρ και θα μπορούσε μελλοντικά, εύκολα να κλιμακωθεί προς μια συμβατική σύγκρουση. (Babar and Mirza 2018)

Ο περιορισμένος πόλεμος όπως αναφέρει ο P.R.Chari καθορίζεται από τέσσερις παραμέτρους: τη γεωγραφία, τους επιδιωκόμενους στόχους, τον χρόνο και τα χρησιμοποιούμενα όπλα. (PR Chari 2005)

Επομένως θεωρήθηκε ότι δύναται να λάβουν χώρα περιορισμένες τακτικές συγκρούσεις σε στοχευμένες περιοχές με συγκεκριμένους στόχους (Babar and Mirza 2018) οι οποίοι είναι πολύ κάτω από το όριο ενός πυρηνικού πολέμου και έχουν σαν σκοπό να αλλοιώσουν τη συνεκτική δύναμη του Πακιστάν δημιουργώντας σύγχυση

στον εχθρό και αναγκάζοντάς τον σε μια χαοτική αντίδραση. Αυτό αποτελεί και μια πρόκληση αυτού του δόγματος καθώς θα πρέπει να γίνουν αντιληπτοί οι στόχοι αυτοί. Σε μια ενδεχόμενη σύγκρουση, ο Ινδικός στρατός στοχεύει να διαμελίσει το Πακιστάν, όπως έγινε κατά τη διάρκεια του πολέμου του 1971. Σύμφωνα με τον Walter Ladwig, «ο κύριος στόχος του στρατού της Ινδίας είναι να επιτύχει μικρά εδαφικά κέρδη, βάθους 50-80 χιλιομέτρων, καταστρέφοντας τρομοκρατικές υποδομές ή πακιστανικά στρατιωτικά μέσα, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν στις διαπραγματεύσεις μετά τη σύγκρουση για να αποσπάσει παραχωρήσεις από το Πακιστάν». (Ladwig 2007/2008)

Επομένως οι Ινδικές ένοπλες δυνάμεις θα πρέπει να ενισχύσουν τις συμβατικές τους ικανότητες προκειμένου να γίνουν πιο επιθετικές και κινητικές επιφέροντας μεταρρυθμίσεις στην στρατιωτική τους στρατηγική (Babar and Mirza 2018). Σύμφωνα με το δόγμα «Ψυχρής Εκκίνησης», ο Ινδικός Στρατός θα δημιουργήσει Ολοκληρωμένους Σχηματισμούς Μάχης (Integrated BattleGroups-IBG) που θα αποτελούνται από οκτώ μικρού μεγέθους μεραρχίες. Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης, θα χρησιμοποιηθεί η μέγιστη δύναμη πυρός χωρίς καμία καθυστέρηση μέχρι την επίτευξη των στρατιωτικών στόχων ενώ οι μονάδες θα έχουν εκτεταμένη αεροπορική υποστήριξη. Ο κύριος στόχος του δόγματος είναι να επιτευχθεί η νίκη με την ταχεία κινητοποίηση των δυνάμεων πριν από την επέμβαση εξωτερικών δυνάμεων, δηλαδή των ΗΠΑ και της Κίνας για λογαριασμό του Πακιστάν. (A. Ahmed 2012) (Ladwig 2007/2008)

Η υιοθέτηση του δόγματος «Ψυχρής Εκκίνησης» βασίζεται σε πέντε πυλώνες (Y. Joshi 2010) (Babar and Mirza 2018): Ο πρώτος αφορά στην ετοιμότητα της Ινδίας να αντιμετωπίσει έναν πόλεμο δύο μετώπων στα δυτικά με το Πακιστάν και στα βορειοανατολικά σύνορα με την Κίνα. Ο δεύτερος αφορά την στρατηγική συνεκτίμηση τόσο των στρατιωτικών (συμβατικών, αντισυμβατικών¹ και πυρηνικών) όσο και των μη στρατιωτικών παραγόντων στη επιλογή των στόχων. Ο τρίτος πυλώνας αφορά στην στρατιωτική ικανότητα και δύναμη των Ινδικών ενόπλων δυνάμεων να μεταφέρει τον πόλεμο στο έδαφος του εχθρού, προστατεύοντας παράλληλα τα γεωπολιτικά συμφέροντά της. Ο τέταρτος πυλώνας αφορά στην

¹ Οι αντισυμβατικοί παράγοντες παραπέμπουν σε έναν αντισυμβατικό ή υποσυμβατικό πόλεμο που περιλαμβάνει όλες τις ένοπλες συγκρούσεις που βρίσκονται πάνω από το επίπεδο της ειρηνικής συνύπαρξης μεταξύ κρατών και κάτω από το όριο του πολέμου δηλαδή ανταρτοπόλεμο. https://en.wikipedia.org/wiki/Unconventional_warfare

ενισχυμένη αλληλεξάρτηση των τριών κλάδων των Ινδικών Ενόπλων δυνάμεων προκειμένου να σχεδιαστεί μια ολοκληρωμένη πολεμική στρατηγική. Ο πέμπτος πυλώνας αφορά τον βαθμό της τεχνολογικής προόδου που απαιτείται για την επιδίωξη ενός πολέμου συγκεκριμένων στόχων. (Z. S.–9. Khan 2012)

Με την υιοθέτηση αυτού του δόγματος, η Ινδία σχεδιάζει να αποκομίσει τα πλεονεκτήματα του Περιορισμένου Πολέμου που είναι ο περιορισμός των οικονομικών απωλειών και η κάλυψη από το πυρηνικό κατώφλι καθώς το Πακιστάν δεν θα είναι σε θέση να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα. (Zeb 2009)

2.3 Το δόγμα «Ψυχρής Εκκίνησης» ως μορφή του Δικτυοκετρικού Πολέμου.

Το δόγμα της «Ψυχρής Εκκίνησης» αποτελεί ένα συνδυασμό πολλών διαφορετικών στρατηγικών πολέμου της σύγχρονης εποχής.

Ορισμένοι θεωρητικοί πιστεύουν ότι αποτελεί αντίγραφο της ισραηλινής επιθετικής αστραπιαίας (blitzkrieg) στρατηγικής που εφαρμόστηκε στο Λίβανο η οποία περιλαμβάνει μια συντριπτική σε μέγεθος στρατιωτικής δύναμης με άρματα μάχης, πεζικό, πυροβολικό και υποστήριξη από την αεροπορία, που συγκεντρώνεται ταχύτατα σε ένα σημείο, προκειμένου να σπάσει τις εχθρικές γραμμές καθιστώντας δύσκολη την αποτελεσματική αντίδραση του εχθρού. (Abdullah 2012)

Άλλοι θεωρούν ότι μεταφέρει κομμάτι της πολεμικής στρατηγικής «Σοκ και Δέος»² των ΗΠΑ κατά του Ιράκ γιατί η χρήση της δύναμης είναι τέτοια που περιορίζει την αντίληψη του αντιπάλου στο πεδίο της μάχης, εξαντλώντας τη θέλησή του για να αντεπιτεθεί. (Abdullah 2012) (Ladwig 2007/2008)

Άλλοι θεωρούν ότι περιέχει στοιχεία από τον Δικτυοκεντρικό Πόλεμο οποίος στοχεύει στην επίγνωση της κατάστασης προκειμένου να γίνουν ταχύτερες επιχειρήσεις αυξάνοντας την ταχύτητα της διοίκησης προκειμένου να διεισδύσει στον βρόγχο OODA(Observation, Orientation, Decision and Action) του εχθρού.³ Ο

² Είναι ένα στρατιωτικό δόγμα που γράφτηκε από τους Harlan K. Ullman και James P. Wade το 1996 και περιλαμβάνει τη χρήση συντριπτικής δύναμης στο πεδίο της μάχης χρησιμοποιώντας όλες τις πηγές πληροφοριών. https://el.wikipedia.org/wiki/Σοκ_και_Δέος

³ Ο βρόγχος OODA Observation-Orientation-Decision-Action αναπτύχθηκε από τον Σμηναγό της αεροπορίας των ΗΠΑ John Boyd. Αποτελεί έναν χρονικό κύκλο που εφαρμόζεται στις πολεμικές επιχειρήσεις. Τέτοια δραστηριότητα κάνει τον στρατό του επιτιθέμενου να φαίνεται απρόβλεπτος

Δικτυοκεντρικός πόλεμος αποσκοπεί στη διεξαγωγή ενός πολέμου που συμπληρώνει τη στρατιωτική στρατηγική και στοχεύει στο τελικό αποτέλεσμα παραλύοντας τις επιλογές αντίδρασης του εχθρού. (Abdullah 2012) (Babar and Mirza 2018)

Τελικά μπορούμε να θεωρήσουμε ότι το δόγμα της «Ψυχρής Εκκίνησης» είναι ένας συνδυασμός του Δικτυοκεντρικού πολέμου με τακτικές στρατηγικής «Σοκ και Δέος». Ο Δικτυοκεντρικός πόλεμος καθιστά τη χρήση της τεχνολογίας ως πολλαπλασιαστή ισχύος καθώς τα συστήματα όπως οι αισθητήρες ή οι μονάδες επεξεργασίας πληροφοριών αποτελούν ένα σημαντικό βοήθημα στο έργο των στρατιωτικών δυνάμεων για την αξιοποίηση των πληροφοριών στο πεδίο της μάχης και σύμφωνα με το μεταβαλλόμενο περιβάλλον του πολέμου. (Raza 2009)

Σύμφωνα με τον ναύαρχο Cebrowski, μια στρατιωτική επίθεση λαμβάνει χώρα σταδιακά ξεκινώντας από τον σχεδιασμό της αποστολής και ακολούθως την συντονισμένη κινητοποίηση των δυνάμεων για την έναρξη της επίθεσης. Αυτή η διαδικασία απαιτεί χρόνο και επηρεάζει την ικανότητα δράσης λόγω κόπωσης από αυτή τη διαδικασία. Είναι γεγονός ότι κατά τη διάρκεια της περιόδου 2001-02 ο Ινδικός στρατός κουράστηκε ενώ έφερνε τα στρατεύματά του κοντά στα σύνορα. Η χρήση της δικτυοκεντρικής προσέγγισης πριν από την έναρξη μιας επίθεσης θα δώσει στα Ινδικά στρατεύματα αρκετό χρόνο για να περιμένουν και να δουν την αντίδραση του αντιπάλου και στη συνέχεια να ελιχθούν ανάλογα με τις βρόχο OODA. (Abdullah 2012)

Με τη χρήση του Δικτυοκεντρικού πολέμου στο δόγμα της «Ψυχρής Εκκίνησης» η αντίπαλη διοίκηση θα αντιμετωπίσει το χάος και θα διαιρεθεί, δίνοντας τον απαραίτητο χώρο στα Ινδικά αερομεταφερόμενα στρατεύματα και τις μηχανοκίνητες μονάδες να καταστρέψουν τις αμυντικές γραμμές και τις υποδομές του αντιπάλου ελαχιστοποιώντας την ικανότητα αντίδρασής του. Ως εκ τούτου 8 με 10 Ολοκληρωμένοι Σχηματισμοί Μάχης θα είναι ικανοί να διεξαγάγουν έναν αιφνιδιαστικό πόλεμο συντονισμένα λόγω της δυνατότητας ανταλλαγής πληροφοριών στο πεδίο της μάχης και διατηρώντας την επιλογή για ευέλικτες αλλαγές σύμφωνα με τις λαμβανόμενες πληροφορίες από τους διοικητές στο πεδίο της μάχης. Με αυτόν

με αποτέλεσμα να δημιουργεί σύγχυση και αναστάτωση, στον αντίπαλο. Από το Sannia Abdullah, (2012)«Cold Start in Strategic Calculus» και Dr. Summar Iqbal Babar and Dr. Muhammad Nadeem Mirza, Indian Strategic Doctrinal Transformation: Trends and Trajectory (2018)

τον τρόπο το δόγμα θα επιτύχει τους στόχους του αιφνιδιασμό και της ταχείας κινητικότητας. (Abdullah 2012)

2.4 Το δόγμα Ψυχρής Εκκίνησης στο Ναυτικό

Πέρα από τις στρατιωτικές ικανότητες που αναπτύσσει, η Ινδία διατηρεί τις φιλοδοξίες της για τη διατήρηση ενός στόλου ικανού να επιτύχει τον έλεγχο του Ινδικού Ωκεανού, και μέσω αυτού να επιτύχει περιφερειακή ηγεμονία. (Holmes and Yoshihara 2008) Τον Απρίλιο του 2004, κυκλοφόρησε το νέο Ινδικό Ναυτικό Δόγμα με το οποίο παρουσιάζεται ο τρόπος που η Ινδία αντιλαμβάνεται το ναυτικό της. Το έγγραφο προβλέπει ότι το Ινδικό ναυτικό μετατοπίζεται από το προηγούμενο αμυντικό του δόγμα που επικεντρωνόταν στην προστασία των ακτών σε μια πιο επιθετική στρατηγική που στοχεύει στην ανάπτυξη μιας αξιόπιστης ελάχιστης πυρηνικής αποτροπής, την επιδίωξη ενός παράκτιου πολέμου και την κυριαρχία στην περιοχή του Ινδικού Ωκεανού. Παρουσιάζει ένα όραμα για το Ινδικό Ναυτικό που προσπαθεί να προβάλλει την ισχύ σε όλες τις περιοχές ενδιαφέροντος της που εκτείνονται από τον Περσικό Κόλπο έως τα Στενά της Μαλάκα. (Bedi 2004)

Οι Holmes και Yoshihara ανέπτυξαν κάποια μοντέλα προκυμμένου να μετρήσουν τις δυνατότητες ισχύς της Ινδίας. Σύμφωνα με την μελέτη τους κατέληξαν ότι η Ινδία έχει ναυτική ικανότητα που να εξουδετερώνει θαλάσσιες απειλές χαμηλού επιπέδου⁴, ενώ έχουν εκχωρήσει στις Ηνωμένες Πολιτείες την δυνατότητα να λειτουργήσουν ως κράτος εξισορρόπησης έναντι της Κίνας, δεδομένης της διεκδικητικής πολιτικής της και της συγκριτικά στρατιωτικής υπεροχής στην περιοχή, απαλλάσσοντας έτσι την Ινδία από τυχών απειλές. (Holmes and Yoshihara 2008)

Από την άλλη θεωρούν ότι η Ινδία φιλοδοξεί να αναπτύξει τις ναυτικές και τις στρατιωτικές ικανότητες να είναι σε θέση να διεξάγει επιχειρήσεις άρνησης. Αυτό είναι εμφανές στην αναφορά του Ινδικού Υπουργείου Άμυνας όπου εξετάζεται η θαλάσσια κυριαρχία του κράτους και η πλήρη χρήση της θαλάσσιου στοιχείου. Αναφέρεται αναλυτικά ότι ο πρωτεύων στόχος του Ινδικού ναυτικού είναι η

⁴ Τέτοιες απειλές θα μπορούσαν να είναι η παράνομη διακίνηση, οι θαλάσσιες τρομοκρατικές δραστηριότητες, πειρατεία κ.α..

αποτροπή κάθε θαλάσσιας απειλής και πράξεων ενάντια των εθνικών συμφερόντων της. (MoD India 2018-2019)

Οι μαζικές αμυντικές αγορές της Ινδίας αποσκοπούν στην οικοδόμηση της εικόνας της μεγάλης και ισχυρής δύναμης, και στην αξιοποίηση της πολιτικής της επιρροής στην περιοχή. (Babar and Mirza 2018) Έτσι δεν είναι τυχαία η κατασκευή έξι ντιζελοηλεκτρικών υποβρυχίων νέας γενιάς με σύστημα αναερόβιας πρόωσης ή η κατασκευή και αγορά αεροπλανοφόρων καθώς αυτή τη στιγμή διαθέτει δύο. Σύμφωνα με τους Holmes και Yoshihara θα απαιτηθεί και ένα τρίτο καθώς τα δύο θα βρίσκονται στην Ανατολική και Δυτική ακτή αντιστοίχως ενώ το τρίτο θα έχει εκπαιδευτικό ρόλο. (Holmes and Yoshihara 2008)

Αυτοί η ολοένα και αυξανόμενοι εξοπλισμοί αποτελούν το αποτέλεσμα μιας διαρκώς αναπτυσσόμενης Ινδικής οικονομίας, και στοχεύουν στο να επεκτείνει η Ινδία τη στρατηγική της επιρροή στην περιοχή. (Holmes and Yoshihara 2008) Η συμπεριφορά αυτή δεν είναι εμφανής μόνο στον θαλάσσιο τομέα αλλά και στη συνολική Ινδική στρατηγική σκέψη που αντιπροσωπεύεται στο έγγραφο του Ινδικού Υπουργείου Άμυνας το οποίο βασίζεται στο δόγμα της «Ψυχρής Εκκίνησης». (Ladwig 2007/2008)

2.5 Το Πυρηνικό Δόγμα της Ινδίας

Από την ανεξαρτησία της από τους Βρετανούς το 1947, η Ινδία αγωνίστηκε να αναβαθμίσει την θέση της παγκοσμίως, και να καταστεί από μία πρώην αποικία σε μια περιφερειακή Δύναμη. (Sood 2017) Στο πλαίσιο αναβάθμισης της θέσης της χώρας στην διεθνή σκηνή, ο Nehru από την δεκαετία του 1960 στόχευσε στην απόκτηση πυρηνικής ενέργειας. Το 1974 με Πρωθυπουργό την Indira Gandhi η Ινδία πραγματοποιεί την πρώτη της πυρηνική δοκιμή για ειρηνικούς σκοπούς. Η χώρα όμως δεν εξοπλίστηκε αμέσως με πυρηνικά. (., K. Μάλαμας 2018) Στο διάστημα αυτό η πυρηνική ικανότητα δεν είχε χρησιμοποιηθεί ως όπλο, αλλά ήταν ικανή να υλοποιηθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ο λόγος ήταν γιατί και οι δύο πρωθυπουργοί αν και έμειναν για μεγάλο διάστημα στην πρωθυπουργία, δεν είχαν ως πρώτη προτεραιότητα την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων καθώς η εσωτερική πολιτική και η οικονομική κατάσταση της Ινδίας δεν τους το επέτρεπε αλλά και γιατί το Πακιστάν, δεν είχε ακόμη αναπτύξει πυρηνικά όπλα. (., K. Μάλαμας 2018)

Στις 11 Μαΐου του 1998 η Ινδία διεξήγαγε δοκιμές πυρηνικών όπλων με την επιχείρηση Pokhran II⁵ αλλάζοντας τις ισορροπίες στην Νοτιανατολική Ασία. Ακολούθως, η Ινδία ανακοίνωσε το Σχέδιο Πυρηνικού Δόγματος τον Αύγουστο του 1999, για την επιδίωξη των στρατηγικών της στόχων, διακηρύσσοντας την ελάχιστη αξιόπιστη αποτροπή (Credible Minimum Deterrence- CDM). (Rajagopalan 2008)

Τα πυρηνικά όπλα θεωρήθηκαν ως «πολιτικά όπλα» που προορίζονταν μόνο για την αποτροπή της πυρηνικής χρήσης από τον εχθρό. (Sethi 2009) Τα όπλα επρόκειτο να χρησιμοποιηθούν κατά τρόπο ανταποδοτικό σε περίπτωση πρώτης πυρηνικής χρήσης από τον εχθρό για αυτό η Ινδία είχε υιοθετήσει την αρχή της Μη πρώτης Χρήσης (No First Use - NFU). Ο σκοπός αυτής της αρχής, ήταν να αποφευχθεί η συσσώρευση αποθεμάτων όπως είχαν κάνει οι πυρηνικές δυνάμεις στον Ψυχρό Πόλεμο. Αυτή είναι και η έννοια του «ελάχιστου» του πυρηνικού δόγματος στην Ινδία. (A. Ahmed 2012)

Τα πλεονεκτήματα αυτής της στάσης ήταν τα ακόλουθα: (A. Ahmed 2012)

- α) Αποφεύχθηκε μια πυρηνική κούρσα εξοπλισμών.
- β) Η συμβατική υπεροχή της Ινδίας ήταν υπολογίσιμη σαν δύναμη.
- γ) Η ικανότητα εκτόξευσης πυρηνικών πυραύλων θα εξακολουθούσε να αναπτύσσεται.

Σε επιστολή προς τον πρόεδρο των ΗΠΑ -η οποία διέρρευσε- ο τότε Ινδός πρωθυπουργός Atal Bihari Vajpayee εξήγησε ότι οι δοκιμές έγιναν λόγω της απειλής που αποτελούσε η κατοχή των πυρηνικών από τους γείτονες της.⁶ Η Ινδία προσπάθησε ταυτόχρονα να εκτονώσει τις ανησυχίες της διεθνής κοινότητας εκθέτοντας τις γενικές αρχές του δόγματός της σε μια suo moto δήλωση που έκανε στο Κοινοβούλιο ο πρωθυπουργός στις 27 Μαΐου 1998⁷.

Το ίδιο έτος συστήθηκε η πρώτη εθνική συμβουλευτική επιτροπή ασφαλείας (National Security Advisory Board – NSAB) του Συμβουλίου Εθνικής Ασφάλειας

⁵ Οι δοκιμές Pokhran-II ήταν μια σειρά από πέντε δοκιμαστικές εκρήξεις πυρηνικών βομβών που διεξήγαγε η Ινδία στο πεδίο δοκιμών του ινδικού στρατού Pokhran τον Μάιο του 1998 <https://en.wikipedia.org/wiki/Pokhran-II>

⁶ Text (1998), "Text of the PM's letter to US president Bill Clinton", 13 May 1998 at <http://www.indianembassy.org/indusrel/pmletter.htm>.

⁷ *Suo Motu* Statement (1998), "Suo Motu Statement by Prime Minister Shri Atal Behari Vajpayee In Parliament On 27th May, 1998" at <http://www.indianembassy.org/pic/pm-parliament.htm>.

(ΣΕΕ) η οποία επιφορτίστηκε με την προετοιμασία του πυρηνικού δόγματος. Ακολούθως συνέταξε ένα σχέδιο πυρηνικού δόγματος (στο εξής Σχέδιο) προς έγκριση από την κυβέρνηση τον Αύγουστο του 1999 (NSAB 1999). Το Σχέδιο ήταν ένα μοναδικό έγγραφο καθώς αποτελούσε μια απόκλιση από την παράδοση της Ινδίας να μην διατυπώνει τη στρατηγική της σκέψη. Το εν λόγω Σχέδιο προκάλεσε αρχικά πολλές αντιδράσεις όμως η συζήτηση που προκάλεσε συνέβαλε τα μέγιστα στην στρατηγική κουλτούρα της Ινδίας. Τελικά, η κυβέρνηση έδωσε την έγκρισή της σε πολλές από τις διατάξεις του Σχεδίου του πυρηνικού δόγματος τον Ιανουάριο του 2003. (Sethi 2009)

Τα βασικά χαρακτηριστικά της διακήρυξης του πυρηνικού δόγματος ήταν τα ακόλουθα: (A. Ahmed 2012)

- α. Η δημιουργία και η διατήρηση μιας ελάχιστης αξιόπιστης αποτροπής.
- β. Η υιοθέτηση της θέσης «Μη Πρώτης Χρήσης»: τα πυρηνικά όπλα θα χρησιμοποιηθούν μόνο ως αντίποινα κατά μιας πυρηνικής επίθεσης στην ινδική επικράτεια ή οπουδήποτε κατά των ινδικών δυνάμεων.
- γ. Τα πυρηνικά αντίποινα σε μια πρώτη επίθεση από τον εχθρό θα είναι μαζικά και σχεδιασμένα για να του προκαλέσουν συντριπτική ζημία δηλαδή τέτοια που να μην είναι αποδεκτές από αυτόν.
- δ. Οι πυρηνικές επιθέσεις αντιπάλων μπορούν να εξουσιοδοτηθούν μόνο από την πολιτική ηγεσία μέσω της Αρχής Πυρηνικής Διοίκησης.
- ε. Η αρχή της μη χρήσης πυρηνικών όπλων ενάντια σε κράτη που δεν διαθέτουν πυρηνικά όπλα,
- στ. Σε περίπτωση σοβαρής επίθεσης εναντίον της Ινδίας ή οπουδήποτε κατά των Ινδικών δυνάμεων, με βιολογικά ή χημικά όπλα, η Ινδία θα διατηρήσει την επιλογή να ανταποδώσει με πυρηνικά όπλα.
- ζ. Συνέχιση των αυστηρών ελέγχων στις εξαγωγές πυρηνικών υλικών και τεχνολογιών που σχετίζονται με πυρηνικά όπλα και πυραύλους, συμμετοχή στις διαπραγματεύσεις της συνθήκης για την απαγόρευση των σχάσιμων υλικών και συνέχιση της εφαρμογής του μορατόριουμ για τις πυρηνικές δοκιμές.

η. Συνέχιση της δέσμευσης για το στόχο ενός κόσμου ελεύθερου από πυρηνικά όπλα, μέσω του παγκόσμιου, επαληθεύσιμου και αμερόληπτου πυρηνικού αφοπλισμού.

2.6 Ανάλυση του πυρηνικού δόγματος

Το δόγμα θεωρείται ότι βασίζεται στην αντίληψη των «εξασφαλισμένων αντιποίνων» με την προϋπόθεση ότι αυτά θα είναι «μαζικά». Κατά την Ινδική σκέψη το «πρώτο χτύπημα» ισοδυναμεί με την «πρώτη χρήση» ή την εισαγωγή πυρηνικών όπλων σε μια σύγκρουση. (Ahmed 2008) Η αρχή της μη πρώτης χρήσης, είναι, περισσότερο αρχή που προέρχεται από την κουλτούρα της Ινδίας παρά από στρατηγική επιλογή. (Menon 2009) Η Ινδία θα πρέπει να διαθέτει πυρηνικές δυνάμεις τέτοιες που να είναι ικανές να προκαλέσουν μία αξιόπιστη και ελάχιστη αποτροπή (credible minimum deterrence).

Ο Kanwal θεωρεί ότι για να είναι αξιόπιστη η θέση της Ινδίας στην αρχή της «Μη Πρώτης Χρήσης» (Not First Use), θα πρέπει η στρατηγική της να στοχεύει σε υψηλής αξίας πληθυσμιακά και βιομηχανικά κέντρα της αντίπαλης χώρας, το οποίο θα εξασφαλίσει με σιγουριά, ότι μετά την απορρόφηση του κυρίου βάρους της προσβολής του εχθρού αυτό θα είναι με κάθε πιθανότητα η αφόπλιση του πρώτου χτυπήματος. Μόνο τότε ο αντίπαλος θα έχει επαρκώς αποθαρρυνθεί αρκετά ώστε να αποφύγει την εξαπόλυση πυρηνικού πλήγματος κατά της Ινδίας. (Kanwal 2001)

Επιπρόσθετα σύμφωνα με τον Ινδό δημοσιογράφο K. Subrahmanyam «η αξιόπιστη αποτροπή είναι συνάρτηση του και του πόσο καλά λειτουργούν η διοίκηση και ο έλεγχός. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει μια αλυσίδα ελέγχου και εντολών από το πολιτικό επίπεδο μέχρι το τακτικό επιχειρησιακό το οποίο θα πρέπει να διατηρήσει την επιβιωσιμότητά του κάτω από τις χειρότερες συνθήκες της επίθεσης εναντίον του». (Subrahmanyam 1986) (A. Ahmed 2012)

Όσον αφορά την ελάχιστη δύναμη, αυτή αφορά την χρήση πυρηνικών όπλων σχεδιασμένα να προκαλέσουν συντριπτική ζημιά στον εχθρό.

Προκειμένου να γίνει αντιληπτό τι μπορεί να συνιστά «συντριπτική ζημιά», ο Kanwal είχε καταλήξει ότι απαιτείται να προσβληθούν 8 έως 10 πόλεις (Kanwal

2001). Αντίθετα ο Sethi πιστεύει ότι «συντριπτική ζημιά» για το Πακιστάν θα αποτελούσε η χρήση όχι περισσότερων από τέσσερα ή πέντε πυρηνικά όπλα των 20 κιλοτόνων το καθένα σε 5-6 μεγάλες πόλεις του Πακιστάν (Sethi 2009). Συμπερασματικά, η ελάχιστη δύναμη για αποτροπή αφορά πυρηνικούς πυραύλους που θα επιβιώσουν από την πρώτη επίθεση και θα μπορούν να εκτελέσουν ανταποδοτικά χτυπήματα.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι τα «μαζικά» τιμωρητικά αντίποινα θα προκαλέσουν μια κλιμάκωση της σύγκρουσης. Η μόνη περίπτωση που θα είχε νόημα είναι στην περίπτωση που το Πακιστάν την προκαλούσε επιχειρώντας ένα «πρώτο χτύπημα», που δύναται να οριστεί ως μια προσπάθεια αφοπλισμού του αντιπάλου. Όμως αυτό διαφέρει από τον όρο «πρώτη χρήση» ή την χρήση πυρηνικών όπλων στη σύγκρουση. Η χρήση πυρηνικών μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους - που δεν ισοδυναμούν με «πρώτο χτύπημα». Μπορεί να περιλαμβάνει επίδειξη χτυπήματος(ων), πυρηνικό συναγερμό με στόχευση σε δυνάμεις εισβολέων και ένα πιο ισχυρό πλήγμα σε περίπτωση που απειλούνται πολύτιμοι στόχοι με αιχμαλωσία. Σε περίπτωση πυρηνικής «πρώτης χρήσης» χαμηλότερου επιπέδου όπως τη στόχευση τακτικών δυνάμεων, μια μαζική αντίδραση θα ήταν δυσανάλογη και θα σήμαινε την εγκατάλειψη της θέσης για Περιορισμένο Πόλεμο. (A. Ahmed 2012)

Αυτό σημαίνει ότι το πυρηνικό δόγμα της Ινδίας για «μαζικά» τιμωρητικά αντίποινα και της πρόκλησης «συντριπτικών ζημιών» είναι αξιόπιστο για την πυρηνική «πρώτη χρήση» ανωτέρου επιπέδου δηλαδή για τη προσβολή στρατηγικών στόχων υψηλής αξίας. Ωστόσο, μπορεί να μην είναι συνετό και αναλογικό για χτυπήματα χαμηλότερου επιπέδου. Συνεπώς, υπάρχει περιθώριο περιορισμού ακόμη και σε πυρηνικό επίπεδο. (Raghavan 2001)

Επιπρόσθετα σε περίπτωση επίθεσης με χημικά και βιολογικά όπλα η Ινδία διατηρεί την επιλογή να ανταποδώσει με πυρηνικά όπλα. Το Πακιστάν παρόλο που δημόσια το αρνείται σύμφωνα με πληροφορίες κατέχει χημικά όπλα (Federation of American Scientists 1999), ενώ δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι έχει υπό την κατοχή του βιολογικά όπλα. (US Department of State 2015) Έτσι η Ινδία προέβη σε μια ανασκόπηση του Δόγματος το 2003 επεκτείνοντας την χρήση των πυρηνικών όπλων για αποτροπή επιθέσεων εναντίον της, με χημικά και βιολογικά όπλα.

Κεφάλαιο 3^ο - Στρατηγική Κουλτούρα Ινδίας

3.1 Εισαγωγή

Η Ινδική στρατηγική κουλτούρα αποτελεί ένα θέμα έντονου διαλόγου διότι όσοι πιστεύουν ότι υπήρξε, δεν είναι σίγουροι για τη μορφή και το περιεχόμενο μέσω του οποίου υπήρξε- και όσοι πιστεύουν ότι δεν υπήρξε ποτέ, είναι διφορούμενοι για το πώς θα έπρεπε να λειτουργεί. Όπως προαναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο η στρατηγική κουλτούρα περιλαμβάνει τις παραδόσεις, την πολιτιστική ιστορία. Έτσι αν εξετάσουμε τα παραδοσιακά έγγραφα, βρίσκουμε σημαντικές πραγματείες για τον πόλεμο στην αρχαία Ινδία, όπως το «Arthashastra» του Kautilya.

3.2 Η Θεωρία του Kautilya

Η θεωρία του Kautilya για την ασφάλεια είναι γνωστή ως σύστημα mandala που αποτελείται από ένα κύκλο κρατών. Το σύστημα mandala βασίζεται στην γεωπολιτική υπόθεση ότι ο vijigishu (Βασιλιάς ή το κράτος) βρίσκεται στον πυρήνα του κύκλου και το άμεσο γειτονικό κράτος είναι πιθανότατα ένας εχθρός ή ari (πραγματικός ή πιθανός) ενώ ο εχθρός του άμεσου γείτονα λέγεται mitra και πιθανόν να είναι φίλος (εχθρός του εχθρού μου είναι ο καλύτερος μου φίλος). (Bajrai and Matto 1996) Για τη διασφάλιση του κράτους, ο Kautilya επεξεργάστηκε έξι μέτρα πολιτικής για την έγκριση της mandala τα οποία είναι: η Ειρήνη, ο Πόλεμος, η Ουδετερότητα, η Πορεία, η Επιδίωξη για Συμμαχία και η Διπλή πολιτική. (Zaman 2006) Ο Kautilya περιέγραψε αυτά τα μέτρα πολιτικής ως εξής: (Zaman 2006) (Rangarajan 1987)

1) Ειρήνη: Όποιος είναι κατώτερος του άλλου θα επιδιώξει την ειρήνη (μαζί του).

2) Πόλεμος: Όποιος είναι ανώτερος σε δύναμη θα επιδιώξει τον πόλεμο.

3) Ουδετερότητα: Όποιος σκέφτεται, «Κανένας εχθρός μπορεί να με βλάψει ή είμαι αρκετά δυνατός να καταστρέψω τον εχθρό μου» θα τηρήσει ουδετερότητα.

4) Πορεία: Όποιος κατέχει τα απαραίτητα μέσα θα πορευτεί εναντίον του εχθρού του.

5) Επιδίωξη για Συμμαχίας: Όποιος στερείται των απαραίτητων δυνάμεων για να υπερασπιστεί τον εαυτό του πρέπει να αναζητήσει την προστασία κάποιου άλλου.

6) Διπλή πολιτική: Όποιος εκτιμά ότι η συνδρομή είναι αναπόφευκτη για την επεξεργασία ενός τέλους, θα επιδιώξει ειρήνη μ' έναν ενώ θα διεξάγει πόλεμο με έναν άλλο.

Ομοίως, για την ανάλυση της στρατηγικής αντίδρασης της Ινδίας κατά τη διαμόρφωση της εξωτερικής της πολιτικής, ο Kautilya περιέγραψε το "ντάρμα" (ειρηνικές μέθοδοι) για τη διασφάλιση του κράτους ώστε να κερδίσει τους εχθρούς και να καθορίσει ιστορικά τις διάφορες μορφές διπλωματίας. Οι πιο ολοκληρωμένες είναι οι εξής: (Rangarajan 1987)

- Sandhi ή σύναψη συμφωνίας με συγκεκριμένους όρους: Όταν τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από την ειρήνη και τον πόλεμο είναι τα ίδια, θα πρέπει να προτιμάται η ειρήνη, καθώς ο πόλεμος είναι γεμάτος αβεβαιότητες και μπορεί να προκαλέσει τεράστιες απώλειες. Η ειρήνη μπορεί να επιτευχθεί με διάφορα μέσα, αλλά είναι μόνο προσωρινή και αποτελεί μέρος μιας ευρύτερης πολιτικής για τον εφυσιασμό του εχθρού..

- Vigartha περιλαμβάνει τρία είδη πολέμου: τον ανοιχτό πόλεμο ο οποίος είναι μια μάχη με την κανονική έννοια, τον μυστικό /δόλιο πόλεμο στον οποίο η επίθεση κατά του εχθρού γίνεται με διάφορους τρόπους και οι αιφνιδιαστικές επιθέσεις αποτελούν τον κανόνα , και ο αδήλωτος πόλεμος οποίος περιλαμβάνει επίθεση στον εχθρό χρησιμοποιώντας κατασκόπους και μυστικά όπλα.

- Asana ή παραμονή σε ησυχία: ορίζεται ως αδιαφορία ή αδράνεια και καθοδηγείται από το προσωπικό συμφέρον. Πρέπει να σημειωθεί ότι η πολιτική της ουδετερότητας είναι ρεαλιστική και αλλάζει ανάλογα με τις περιστάσεις..

- Yana ή προετοιμασία για πόλεμο: Αυτή η μορφή δεν θα πρέπει να θεωρείται ως αμετάκλητο βήμα προς τον πόλεμο- μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξαναγκάσει τον εχθρό σε υποταγή χωρίς να πραγματοποιηθεί μάχη.

- Samshtaya ή αναζήτηση της προστασίας: Όταν ο βασιλιάς δεν είναι σε θέση να υπερασπιστεί το κράτος του από την οργή ενός εχθρού τότε πρέπει να ακολουθήσει αυτή τη μέθοδο, γιατί μόνο η συμμαχία και η προστασία από μια ανώτερη δύναμη μπορεί να τον βοηθήσει να ξεπεράσει αυτόν τον κίνδυνο.
- Dvaidhibhava ή η πολιτική της ειρήνευσης: Αυτή η μορφή στοχεύει στην ειρήνευση με τον γειτονικό βασιλιά προκειμένου να επιδιώξει, με τη βοήθειά του, την πολιτική της εχθρότητας προς έναν τρίτο.

Η φιλοσοφία του Kautilya δεν αποδίδει μόνο τη μεσαιωνική πολιτικοστρατιωτική συμπεριφορά της Ινδίας, αλλά έγινε το πρότυπο κατά την εγκαθίδρυση σχέσεων με τα τοπικά κράτη. (Larus 1979) Όμως για πολλούς μελετητές στην νεότερη ιστορία της Ινδίας οι ηγέτες της άντλησαν στοιχεία από τον Kautilya για να διαμορφώσουν την στρατηγική κουλτούρα της αλλά και τις σχέσεις της με τις άλλες χώρες.

Σύμφωνα με τον Ashok Karoor θεωρεί ότι ο Nehru ακολούθησε τη mandala του Kautilya αμέσως μετά την ανεξαρτησία της Ινδίας το 1947. (Karoor 1976) Έτσι ενώ δημιούργησε φιλικές σχέσεις με το Αφγανιστάν, την πρώην Σοβιετική Ένωση και το Βιετνάμ, ήταν εχθρική απέναντι στην Κίνα και το Πακιστάν. (Zaman 2006) Η πολιτική ελίτ της Ινδίας θεωρεί ότι οι διδασκαλίες του Kautilya έχουν έναν ρεαλισμό και ανταποκρίνονται στον ιδεαλισμό της Ινδίας για την Παγκόσμια τάξη. (Karoor 1976) Η Amrita Narlikar επισημαίνει ότι στο σημερινό ποικιλόμορφο στρατηγικό περιβάλλον, ο πολιτικός και διπλωματικός λόγος της Ινδίας για πολλά παγκόσμια ζητήματα έχει πολλές ομοιότητες με τις διδασκαλίες του Kautilya. (Narlikar 2006).

Από την άλλη ο Sui Xinmin θεωρεί ότι για την επιδίωξη του αποκλειστικού στρατηγικού πλεονεκτήματος στη Νότια Ασία και τον Ινδικό Ωκεανό οι επιρροές της γεωστρατηγικής σκέψης της mandala δεν βοήθησαν την Ινδία. Αρχικά, απέτυχε να δημιουργήσει καλές σχέσεις με τις γειτονικές χώρες της περιοχής λόγω του ότι ο ανταγωνισμός με τις χώρες αυτές παραμένει βασικό στοιχείο της εξωτερικής πολιτικής της Ινδίας. Επίσης η Ινδία έχει βιώσει σκαμπανεβάσματα στους δεσμούς της με ανερχόμενες μεγάλες χώρες, όπως η Κίνα, φτάνοντας ακόμη και σε πόλεμο μαζί της στο πλαίσιο μιας προωθητικής πολιτικής. Ωστόσο, η Ινδία βρισκόταν πάντοτε σε υψηλή επιφυλακή και τηρούσε μια πολύ αμυντική στάση απέναντι στις χώρες αυτές, όμως με βάση την Ινδικής γεωστρατηγικής σκέψης mandala η

στρατηγική πρόθεση της ήταν να επιδιώξει την περιφερειακή της ηγεμονία στη Νότια Ασία. (Ximin 2014)

Επιπρόσθετα, η σωρευτική φιλοσοφία της "Μεγάλης Ινδίας" του Nehru και του Ghandi θεωρείται ότι βασίζεται επίσης στη φιλοσοφία του Kautilya. (Rangarajan 1987) Το όραμα της «Μεγάλης Ινδίας» μπορεί να ερμηνευθεί μέσα από το πρίσμα του κλασικού ρεαλισμού, το οποίο κήρυττε ότι η Ινδία «θα διαδραματίσει μεγαλύτερο ρόλο στις παγκόσμιες υποθέσεις» σε αντιστοιχία με το «μέγεθος και το δυναμικό ισχύος της». (Abbasi 2015) Το μέγεθος, ο πληθυσμός και η στρατηγική θέση της Ινδίας ενέπνευσαν την ηγεσία της Ινδίας για την απόκτηση της υπεροχής της τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο. (Malik 2001) Μετά τον διαμελισμό της υποηπείρου το 1947, η Ινδία θεωρεί το Πακιστάν το κύριο εμπόδιο στην επιθυμία της, να γίνει περιφερειακή υπερδύναμη και να αποκτήσει κύρος στη διεθνή κοινότητα. (Barsur 2001)

3.3 Νεότερες έρευνες την στρατηγικής κουλτούρας

Υφίστανται νεότεροι μελετητές που αμφισβητούν την θεωρία του Kautilya και την ύπαρξη κάποιας παράδοσης στην Ινδική στρατηγική σκέψης. Είναι γεγονός ότι η ιστορία διδάσκει την ανάγκη για πολεμικές στρατηγικές για την αποτροπή του επιτιθέμενου και για τη διασφάλιση της ειρήνης στην χώρα. (Chatterjee 2020) Όμως στη μεσαιωνική Ινδία δεν παρουσιάζεται κάποια πολεμική στρατηγική ή κάποιος μεγάλος στρατηγικός στοχαστής διότι όπως αναφέρει ο ιστορικός A.L. Basham υπήρχαν μεγάλα βασίλεια, τεράστιοι στρατοί, μεμονωμένοι ήρωες, αλλά δεν υπήρχαν συμμαχίες ή στρατηγικές για την ανατροπή του επιτιθέμενου ή για την οικοδόμηση αυτοκρατοριών. Κατά συνέπεια, τα βασίλεια αυτά δεν μπορούσαν να αντισταθούν σε ξένους επιτιθέμενους όπως για παράδειγμα οι Τούρκοι. (Basham 1991)

Σε αυτό συμφωνεί και ο George Tanham ο οποίος θεωρεί ότι «η Ινδία δεν έχει παράδοση στη στρατηγική σκέψη ενώ οι περισσότεροι σύγχρονοι στρατηγιστές διατύπωναν τις θεωρίες τους με γενικούς όρους που βασίζονται στις δικές τους αντιλήψεις για τον εξωτερικό κόσμο και στις δικές τους προγνώσεις.» Επιπρόσθετα αναφέρει ότι κομμάτια της Ινδικής στρατηγικής είναι δανεισμένα από την Βρετανική στρατηγική και έχουν ενσωματωθεί ενώ άλλα είναι απόρροια αντιδράσεων σε

καταστάσεις που αντιμετώπιζε η Ινδία.» (G. Tanham 1992) Λόγω της απουσίας της στρατηγικής σκέψης ο Tanham υποστήριζε ότι η Ινδία βρισκόταν σε «στρατηγική άμυνα» σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας της. Υποστήριξε ότι οι απόψεις της Ινδίας για την ασφάλεια και τη στρατηγική επηρεάστηκαν από τη γεωγραφία της, την αντίληψη της ιστορίας της, τις πολιτιστικές και κοινωνικές δομές καθώς και τη βρετανική αποικιακή εμπειρία. (G. Tanham 1992)

Η γεωγραφία κατά τον Tanham επηρέασε την Ινδική κουλτούρα και την στρατηγική της σκέψη, καθώς ο ορεινός Βορράς εμπόδισε τους Ινδούς να επιχειρήσουν να επεκταθούν έξω από την υποήπειρο σε όρους πολιτικής ή στρατιωτικής ανάπτυξης όμως δεν αποτέλεσε μεγάλο εμπόδιο για τους στρατούς που εισέβαλαν και κατέκτησαν την Ινδική επικράτεια. Από την άλλη η γεωγραφία της Ινδίας, της έχει επιτρέψει να αναπτύξει τον δικό της μοναδικό της πολιτισμό, ενώ παράλληλα αλληλοεπιδρούσε με άλλους πολιτισμούς και συγχωνεύονταν με εκείνους των εισβολέων. (Tanham 1992) Στην μακρόχρονη ιστορία της, η Ινδία έχει λίγες μόνο περιόδους πολιτικής ενότητας όμως το πλούσιο πολιτισμικό της υπόβαθρο την βοήθησε στο να θέσει τα θεμέλια μιας εθνικής ταυτότητας, επηρεάζοντας κατά αυτόν τον τρόπο την στρατηγική της σκέψη. (Tanham 1992)

Επιπρόσθετα ο Tanham επισημαίνει ότι δεν υφίστανται πρώιμα κείμενα που να αναφέρονται για τους πολιτικούς θεσμούς ή την τέχνη του πολέμου. Η Ινδία έχει παραδοσιακά ασχοληθεί με την εσωτερική ασφάλεια από την εποχή της αυτοκρατορίας των Maurya⁸, με αποτέλεσμα την αδυναμία παραγωγής πλεονάζουσας ισχύος για την αντιμετώπιση εξωτερικών απειλών. Η ενασχόληση με την εσωτερική ασφάλεια και η αδυναμία παραγωγής πλεονάζουσας στρατιωτικής ισχύος καθ' όλη τη διάρκεια της αρχαίας και μεσαιωνικής ιστορίας της, την οδήγησε στην απουσία μιας παράδοσης για την στρατηγική σκέψη. (J. Singh 1999)

3.4 Περίγραμμα της Ινδικής Κουλτούρας

Ο Kanti Bajrai προέβει σε μια εκτενή εξέταση της ινδικής στρατηγικής κουλτούρας χρησιμοποιώντας την ανάλυση του Johnston για τη φύση του Διεθνούς Συστήματος, τη φύση του αντιπάλου και το ρόλο της ισχύος στις διεθνείς υποθέσεις.

⁸ <https://www.britannica.com/place/Mauryan-Empire>

Εντόπισε τρία διαφορετικά ρεύματα που «ανταγωνίζονται για την κυριαρχία» στην ινδική στρατηγική κουλτούρα και αυτά είναι ο νεοϋβανισμός, ο νεοφιλελευθερισμός και ο υπερρεαλισμός. (Bajrai 2002)

Οι Νεοϋβανοί πιστεύουν ότι ενώ το Διεθνές σύστημα είναι άναρχο και τα κράτη επιδιώκουν τα συμφέροντά τους, ο πόλεμος μπορεί να αποφευχθεί με την υιοθέτηση «του διεθνούς δικαίου, των θεσμών, της στρατιωτικής αυτοσυγκράτησης, των διαπραγματεύσεων και του συμβιβασμού, τη συνεργασία και τη μέριμνα για την ευημερία των λαών σε όλο τον κόσμο». (Bajrai 2002) Ο Nehru εμπνευστής αυτού του ρεύματος, πίστευε ότι ο πόλεμος δεν είναι μια φυσική ή έμφυτη δραστηριότητα. Επομένως μπορεί να αποφευχθεί και να περιοριστεί ακόμη και όταν συμβαίνει. Ο πόλεμος προκύπτει από λανθασμένες αντιλήψεις και ιδεολογικά συστήματα που διαμορφώνουν τις πολιτικές των κρατών και τις συμπεριφορές των κοινωνιών και διασπείρουν το φόβο και το μίσος. Η απειλή ή η χρήση βίας, ιδιαίτερα με εξαναγκαστικό, επιθετικό τρόπο, είναι αντιπαραγωγική και θα προκαλέσει την αντίδραση του αντιπάλου, αφήνοντας τη βασική διαμάχη αμετάβλητη. Έτσι και τα δύο εμπόλεμα μέρη μπορεί να αποδυναμωθούν και να ζημιωθούν μέσα από μια σχέση που βασίζεται στη βία. Ένας πόλεμος μπορεί να ξεπεραστεί με «σοφές, και συνεργατικές πολιτικές μεταξύ των κρατών.»⁹ Επομένως η βία αποτελεί το έσχατο μέσο αντιπαράθεσης. (Bajrai 2002)

Οι νεοφιλελεύθεροι θεωρούν ότι ο πόλεμος είναι μια επιλογή που κάνουν τα κράτη όμως δεν είναι η μόνη εγγενής επιλογή καθώς θεωρούν ότι και η οικονομική ευημερία αποτελεί στοιχείο της εθνικής ισχύος. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι κοινωνίες έχουν διαφορετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα και ότι υπάρχει ένας παγκόσμιος καταμερισμός εργασίας, αυτό σημαίνει ότι υπάρχει μια σχέση αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών, η οποία αποφέρει αμοιβαία οικονομικά οφέλη αν και τα κέρδη αυτά μπορεί να είναι «ασύμμετρα». (Baru, National Security in an Open Economy, A report of the Indian 1999) Αυτή η σχέση δημιουργεί την ανάγκη για την υιοθέτηση πιο ρεαλιστικών πολιτικών μεταξύ των χωρών του Διεθνούς συστήματος καθώς τα κράτη δεν θα πρέπει να ανησυχούν μόνο για τον πόλεμο αλλά και για το εμπόριο, τις επενδύσεις και την τεχνολογία. (Baru, 1998) Οι νεοφιλελεύθεροι συμφωνούν με την άποψη των Νεοϋβανών ότι οι εχθρικές σχέσεις και οι συγκρούσεις είναι

⁹ Από το ραδιοφωνικό διάγγελμα του Nehru στις 6 Μαρτίου το 1946 επί της ευκαιρίας της εγκαθίδρυσης μιας προσωρινής κυβέρνησης που θα οδηγούσε στην ανεξαρτησία της Ινδίας.

αποτέλεσμα λανθασμένων υπολογισμών και παρεξηγήσεων των εκάστοτε κυβερνήσεων αλλά θεωρούν ότι τα οφέλη των οικονομικών σχέσεων είναι πολύ μεγαλύτερα από οποιαδήποτε εδαφικά κέρδη προκύψουν από έναν πόλεμο. Επίσης πιστεύουν ότι ο πόλεμος αποτελεί μια αναχρονιστική κατάσταση και σίγουρα ακατάλληλη στην νέα παγκόσμια οικονομική τάξη που αναπτύσσεται. (J. Singh 1999) Παράλληλα τονίζουν ότι στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον η Ινδία αν και θα πρέπει να καλύπτει τις αμυντικές ανάγκες της, οφείλει να επικεντρωθεί περισσότερο στην οικονομική της ανάπτυξη και την αύξηση της «οικονομικής της ισχύος» ως τρόπο επηρεασμού της θέλησής της παρά τη χρησιμοποίηση της βίας. (Bajrai 2002)

Οι υπερρεαλιστές θεωρούν ότι στο άναρχο σύστημα ο πόλεμος είναι μια συνεχή πιθανότητα και η βάση για την αυτονομία και την ασφάλεια του κράτους. Η προετοιμασία για πόλεμο είναι μια διαρκής διαδικασία γιατί οι συγκρούσεις για το έδαφος το καθεστώς και την εξουσία είναι ένα σταθερό χαρακτηριστικό των διεθνών σχέσεων. Τα κράτη δεν έχουν μόνιμους φίλους και οποιοσδήποτε μπορεί να είναι αντίπαλος. Επομένως η βία είναι πραγματικά το μόνο μέσο για να επιτύχουν τους σκοπούς τους έναντι των αντιπάλων τους. Ο πόλεμος έρχεται όταν τα αντίπαλα κράτη θεωρούν ότι η άλλη πλευρά γίνεται πολύ ισχυρή ή αποδυναμώνεται. Έτσι η Ινδία θα πρέπει να προετοιμάζεται για πόλεμο για το εθνικό της συμφέρον αλλά και για την επιβίωσή της. (Bajrai 2002)

Από την θεωρία του Bajrai για την Ινδική στρατηγική κουλτούρα μπορούμε να αντλήσουμε τα εξής χαρακτηριστικά: Πρώτον αναγνωρίζει όπως και ο Tanham ότι οι Ινδοί δεν είχαν παράδοση στη στρατηγική σκέψη αλλά αυτή αναπτύχθηκε μετά από μια ευρύτερη συζήτηση γύρω από τις στρατηγικές προκλήσεις που αντιμετώπισε η Ινδία μετά την ανεξαρτησία της. Το δεύτερον είναι ότι εν αντιθέσει με τον Tanham αναγνωρίζει πολλές υπο-κουλτούρες και ότι Ινδική στρατηγική συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα της κυριαρχίας μιας υποκουλτούρας έναντι των άλλων. (Sinha 2019)

Οι βασικές πτυχές της Ινδικής στρατηγικής κουλτούρας μπορούν να προσδιοριστούν μόνο από την εξέταση της στρατηγικής της συμπεριφοράς από το 1947 τότε που διαμορφώθηκε ως πολιτική οντότητα καθώς κατά την βρετανική αποικιοκρατική περίοδο η Ινδία δεν έκανε τις δικές της επιλογές για την ασφάλεια. Εκείνος που καθόρισε την στρατηγική συμπεριφορά της Ινδίας και επέδρασε καθοριστικά στην εξωτερικής της πολιτική ήταν ο Nehru. Ο νερουβιανός

φιλελεύθερος – ιδεαλισμός ο οποίος αποτέλεσε και την κοσμοθεωρία του, καθόρισε σχετικά με τις ηθικές πτυχές των διεθνών σχέσεων είχαν ως αποτέλεσμα την «ασάφεια ως προς τον εθνικό σκοπό». Αυτά τα χαρακτηριστικά συνεχίστηκαν και αποτέλεσαν μέρος της πολιτικής του παρακαταθήκης στην επόμενη γενιά της Ινδικής πολιτικής ελίτ με αποτέλεσμα να γίνουν μέρος της Ινδικής στρατηγικής κουλτούρας. (Bajrai 2002)

Μια βασική πτυχή της Ινδικής στρατηγικής κουλτούρας είναι η αυτοαντίληψη ότι αποτελεί ένα μοναδικό κράτος με ένα πανάρχαιο πολιτισμό ο οποίος έχει συμβάλει στην ιστορία με «τον πλούτο της αρχαίας ινδικής φιλοσοφικής και πολιτικής σκέψης, το βάθος των θρησκειών της, τη γνώση των μαθηματικών και της επιστήμης και την ανάπτυξη ενός πολύπλοκου κοινωνικού και πολιτικού συστήματος». (S. P. Cohen 2001) Ως ένα μοναδικό πολιτισμικό κράτος αξίζει «το σεβασμό και την εκτίμηση.» (S. P. Cohen 2001) Αυτό ενισχύεται από τους παραδοσιακούς κανόνες της Ινδικής κοινωνίας που βασίζονται σε κριτήρια ανόδου (κάστα, οικογένεια και ανατροφή) και όχι μόνο σε μηχανισμούς που βασίζονται στην απόδοση. Στην Ινδία, η δομή της κάστας εξακολουθεί να αποδίδει καθεστώς και να δίνει ευκαιρίες. Επομένως οι κάστες εκείνες που έχουν μια φυσική συγγένεια με την γνώση έχουν δυσανάλογα μεγάλη επιτυχία στην εκπαιδευτική άνοδο στον ανταγωνισμό για τις αιρετές και μισθωτές θέσεις της κυβέρνησης, των δημόσιων επιχειρήσεων και των επαγγελμάτων δημιουργώντας ένα περιεχόμενο στην στρατηγική κουλτούρα της Ινδίας. (Jones 2006) Συνεπώς η Ινδία πιστεύει αξιωματικά ως μοναδικό πολιτισμικό κράτος ότι αξίζει «το σεβασμό και την εκτίμηση» (Jones 2006) και άρα θα πρέπει «χωρίς να «χρειάζεται να κερδηθεί, να αποδειχθεί ή να καταδειχθεί» (Jones 2006) έχει μια υψηλή θέση στο τραπέζι της κοινότητας των εθνών. (Bajrai 2002)

Επιπρόσθετα αυτός ο μοναδικός πολιτισμός βασίζεται σε «φιλοσοφικά και μυθολογικά θεμέλια» τα οποία του προσδίδουν χαρακτήρα «πάνσοφου και πατρικού» και προέρχεται από τη συλλογική συνείδηση της ιερής προέλευσης της Ινδικής υπόστασης που δίνει μυθολογικές και μεταφυσικές διαστάσεις στην υποήπειρο. (Jones 2006)

Επομένως, η στρατηγική κουλτούρα της Ινδίας χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα ιδεαλιστικές και φιλελεύθερες αξίες και «συχνά έναν υπερβολικό και ενίοτε

υποκατάστατο φιλειρηνισμό» (J. Singh 1999) Η βία είναι συνήθως η έσχατη λύση, η οποία χρησιμοποιείται μόνο ως απάντηση σε επίθεση ή σε σοβαρή προσβολή ή άρνηση της δικαιοσύνης. (Bakshi 2002) Αυτές τις πρακτικές είχαν ως εκφραστή τον Nehru ο οποίος πίστευε στην εγκαθίδρυση της ειρήνης ως μιας δίκαιης παγκόσμιας τάξης, στην αλληλεγγύη με τις ασιατικές και τις αναπτυσσόμενες χώρες του κόσμου και στην ουδετερότητα. (J. Singh 1999) Έχει υποστηριχθεί ότι για την ουδετερότητα ως πολιτική ήταν ρεαλιστική και εξυπηρέτησε την Ινδία καλά, όμως δεν ήταν αποτέλεσμα της ρεαλιστικής θεωρίας η επιδίωξη των εθνικών στόχων αλλά προϊόν μιας ουτοπικής, ιδεαλιστικής κοσμοθεωρίας της νέας ανεξάρτητης Ινδίας. (Paranjpe 2013)

Μια άλλη πτυχή της Ινδικής στρατηγικής κουλτούρας είναι ο διαρκής αμυντικός προσανατολισμός της που ήταν το αποτέλεσμα των συνεχών εισβολών και της αποικιακής κυριαρχίας. Αυτή η πτυχή την έκανε να συνειδητοποιήσει την διατήρηση της επιρροή της στην περιφέρειά της. Όμως η επιδίωξη αυτού του στόχου χαρακτηρίζεται από ένα πολιτισμικό ήθος και μια μετριοπάθεια εστιάζοντας στην συνδιαλλαγή στην διαπραγμάτευση και στην στόχευση πολιτικών συμβιβασμών παρά για την επιδίωξη των στρατιωτικών στρατηγικών.» (Wimbush 2017) Έτσι δόθηκε έμφαση στο διάλογο και στην προσφυγή στους διεθνείς οργανισμούς ενώ είχε μια υποεκτίμηση της χρησιμότητας της συσσώρευσης ισχύος και της χρήσης βίας. (Bajrai 2002)

Η τρίτη πτυχή αφορά την έλλειψη στρατηγικού σχεδιασμού και την ασάφεια σε στρατηγικά θέματα. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στην πολιτική παρακαταθήκη του Nehru και στην ελάχιστη εμπειρία των περισσότερων ηγετών της ανεξάρτητης Ινδίας σε θέματα εθνικής ασφάλειας και στρατηγικής λόγω της βρετανικής «μονοπώλησης αυτής της ευθύνης» στην προ της ανεξαρτησίας εποχή. Έτσι οι επόμενες γενιές δεν έδωσαν σημασία και επαρκή προσοχή στα προβλήματα στρατηγικής. (Wimbush 2017) Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη συγκεκριμένου στρατηγικού οράματος και έναν σταθερό πολιτικο-διπλωματικό λόγο. (Garretson 2013)

Κεφάλαιο 4^ο - Στρατηγικό δόγμα Πακιστάν

4.1 Στρατηγική σκέψη του Πακιστάν

Οι υπεύθυνοι χάραξης της πολιτικής του Πακιστάν δεν στόχευσαν ποτέ στη στρατιωτική ισοδυναμία με την Ινδία, η οποία δεν ήταν ούτε δυνατή ούτε επιθυμητή. Προκειμένου να εξασφαλίσουν ασφάλεια, κινητοποιούσαν εσωτερικούς πόρους, προμηθεύονταν όπλα από το εξωτερικό και στηρίζονταν στην έξυπνη διπλωματία. Ήθελαν να αναπτύξουν τέτοια στρατιωτική ικανότητα ώστε να γνωρίζει η Ινδία ότι το Πακιστάν όχι μόνο μπορούσε να αντέξει τις στρατιωτικές πιέσεις της Ινδίας, αλλά και να αυξήσει το κόστος μιας ενδεχόμενης ένοπλης σύγκρουσης για τη χώρα αυτή. (H. A. Rizvi 2002)

Ένας συμβατικός πόλεμος με την Ινδία στο Κασμίρ ή στα διεθνή σύνορα θεωρήθηκε μια ισχυρή πιθανότητα. (H. A. Rizvi 2002) Η αντίληψη της ηγεσίας του Πακιστάν για την απειλή βασίζεται στη γεωγραφία. Είναι γεγονός ότι το έδαφος του Πακιστάν δεν έχει βάθος και η κύρια σιδηροδρομική σύνδεση από το νότο προς το βορρά (Karachi προς Peshawar) εκτείνεται παράλληλα με τα σύνορα της Ινδίας-Πακιστάν- σε αρκετά σημεία βρίσκεται σε απόσταση 60 μιλίων από τα ινδικά σύνορα ή τη Γραμμή Ελέγχου (LOC) στο Κασμίρ. Τρεις πακιστανικές πόλεις (Lahore, Sialkot, Kasur) βρίσκονται πολύ κοντά στα σύνορα και δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου φυσικά εμπόδια όπως ποτάμια και βουνά στα σύνορα Ινδίας-Πακιστάν, ιδίως στην περιοχή του Punjab. Κανένα πακιστανικό στρατιωτικό αεροδρόμιο, με εξαίρεση την Quetta, δεν απέχει περισσότερο από 150 μίλια από τα ινδικά σύνορα ενώ και τα κύρια λιμάνια τους όπως το Karachi και το Port Qasim ήταν δυνατόν να αποκλειστούν λόγω της γειτνίασής τους με τα σύνορα. (H. A. Rizvi 2002)

Επιπρόσθετα το Πακιστάν δεν θα μπορούσε να διατηρήσει έναν πόλεμο για μεγάλο χρονικό διάστημα λόγω της ανεπάρκειας οικονομικών πόρων και της αδύναμης βιομηχανικής βάσης, και ιδίως της περιορισμένης ικανότητας της βιομηχανίας όπλων του. (H. A. Rizvi 2002) Είναι γεγονός ότι οι περιορισμένοι οικονομικοί και υλικοί πόροι αναγκάζουν το Πακιστάν να προστρέχει σε εξωτερική συνεργασία προκειμένου να αναπτύξει την απαιτούμενη ικανότητα για να υλοποιήσει το στρατηγικό του δόγμα. Ως εκ τούτου, οι ηγέτες του απέδωσαν τόση σημασία στις σχέσεις ασφαλείας του Πακιστάν με τις Ηνωμένες Πολιτείες. (F. M. Khan

1963)Επίσης και οι σχέσεις του Πακιστάν με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας είναι σημαντικές, διότι η Κίνα αποτελεί σημαντική πηγή για την οικοδόμηση της αμυντικής ικανότητας του Πακιστάν. Το Πακιστάν ξεκίνησε να προμηθεύεται όπλα και στρατιωτικό εξοπλισμό από την Κίνα προς το τέλος του 1965 (μετά τον ινδοπακιστανικό πόλεμο του 1965) και έκτοτε αυτή η σχέση έχει επεκταθεί. Η Κίνα προμήθευσε όπλα και εξοπλισμό για όλους τους κλάδους των ενόπλων δυνάμεων συμβάλλοντας σημαντικά στην οικοδόμηση της αμυντικής βιομηχανίας του Πακιστάν. Επίσης έχει επεκτείνει την τεχνική υποστήριξη στα πυρηνικά και πυραυλικά προγράμματα του Πακιστάν. (F. M. Khan 1963, H. A. Rizvi 2002)

Στο πλαίσιο της ανάπτυξης σχέσεων με ισχυρές χώρες, το Πακιστάν δύο φορές εκμεταλλεύτηκε το καθεστώς της χώρας «πρώτης γραμμής» προκειμένου να αποσπάσει οικονομική αλλά και τεχνική βοήθεια από τις ΗΠΑ και το οποίο είχε άμεσες συνέπειες στην Ινδοπακιστική σχέση ασφαλείας. Η πρώτη περίπτωση συνέβη την δεκαετία του 80 με την εισβολή των Σοβιετικών στο Αφγανιστάν εκμεταλλευόμενο την αντιπαλότητα των δύο υπερδυνάμεων. Την εποχή αυτή η αντίληψη του Πακιστάν ήταν ότι αποτελούσε τον «θεματοφύλακα του περάσματος Khyber» (A. Ahmed 2012)¹⁰, στα σύνορα με το Αφγανιστάν, και επομένως χρειαζόταν μια ισχυρή στρατιωτική ικανότητα. Έτσι αφού έλαβε στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη από τις ΗΠΑ χρησιμοποίησε τους πόρους και την παροχή τεχνογνωσίας του ανταρτοπολέμου από την CIA και τους Mujahedeen στο Αφγανιστάν προκειμένου να διεξάγει και να διατηρήσει τον πόλεμο δι' αντιπροσώπων πρώτα στο Punjab και αργότερα στο Kashmir. (Cohen 1984) Η δεύτερη περίπτωση έλαβε χώρα μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ και ήταν αποτέλεσμα της δραστηρικής αντιμετώπισης της τρομοκρατίας από τον στρατό του Πακιστάν ενισχύοντας έτσι την χρησιμότητα της στρατιωτικής του ισχύς. Ωστόσο η σημασία για την εφαρμογή του καθεστώτος πρώτης γραμμής αποτέλεσε η παρουσία και η δράση των ΗΠΑ στην περιοχή του Πακιστάν με την διεξαγωγή του παγκόσμιου πολέμου ενάντια στη τρομοκρατία (Global War on Terror-GWOT). Εκμεταλλευόμενο αυτή τη συγκυρία, και αλλάζοντας την πολιτική του σε σχέση με τους Ταλιμπάν, το Πακιστάν επέστρεψε ως

¹⁰ Το πέρασμα Khyber είναι ένα ορεινό πέρασμα στην επαρχία Khyber Pakhtunkhwa του Πακιστάν, στα σύνορα με το Αφγανιστάν (επαρχία Nangarhar). https://en.wikipedia.org/wiki/Khyber_Pass

κράτος «πρώτης γραμμής» και βοήθησε στον τερματισμό των αμερικανικών κυρώσεων που έως τότε του είχαν επιβληθεί. (A. Ahmed 2012)

4.2 Στρατηγικό Δόγμα Πακιστάν

Το Πακιστάν από την εποχή της ανεξαρτησία του κρατά μια μυστική και μια ασαφή στάση ως προς το στρατιωτικό δόγμα τόσο στο συμβατικό όσο και στο πυρηνικό επίπεδο. Η ανάλυση θα στηριχθεί στις πληροφορίες που αντλούμε από τις δηλώσεις που κατά καιρούς έχουν κάνει διάφοροι αξωματούχοι αλλά και από τα ιστορικά γεγονότα και τον τρόπο με τον οποία τα αντιμετώπισε. Η γεωμορφολογία της περιοχής, η πληθυσμιακή ανισορροπία εις βάρος του Πακιστάν, οι οικονομικοί και στρατιωτικοί περιορισμοί καθώς και περιορισμούς σε υποδομές παράγουν μια ανισορροπία ισχύος στο δίπολο Ινδία – Πακιστάν εις βάρος του Πακιστάν.

Πιο συγκεκριμένα το Πακιστάν όπως αναλύσαμε και στο προηγούμενο υποκεφάλαιο λόγω του μεγέθους του (πληθυσμός και επικράτεια), της γεωγραφικής του θέσης του και αλλά και τη μορφολογία του εδάφους του, «ανέπτυξε ένα στρατηγικό προφίλ το οποίο μπορεί να χαρακτηριστεί ως «στρατηγικό δόγμα της επιθετικής άμυνας» (A. Ahmed 2012). Η στρατηγική αυτή βασιζόταν στην αντιμετώπιση των αντίπαλων στρατευμάτων ακριβώς στα σύνορα ή στη μεταφορά του πολέμου στο έδαφος του αντιπάλου. (H. A. Rizvi 2002) Μια τέτοια κατάσταση δημιουργεί σοβαρά μειονεκτήματα για τους διαχειριστές ασφαλείας, διότι η επαρκής άμυνα αυτών των πληθυσμιακών κέντρων και των γραμμών επικοινωνιών απαιτούν την αντιμετώπιση των στρατευμάτων του αντιπάλου ακριβώς στα σύνορα ή στο έδαφος του αντιπάλου. Αυτό απαιτεί έναν καλά εξοπλισμένο, ιδιαίτερα κινητικό και σκληροτράχηλο στρατό. Το Πακιστάν δεν διέθετε τέτοια αμυντική ικανότητα κυρίως στα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας του. (H. A. Rizvi 2002)

Στη διάρκεια της ιστορίας του και σε περίοδο κρίσης το Πακιστάν δεν δίστασε να επιτεθεί πρώτο για να αποκτήσει το αρχικό πλεονέκτημα. (Pathania 2019) Κατά την περιγραφή του Cohen, το δόγμα προβλέπει ότι σε περίοδο όξυνσης της κρίσης, το Πακιστάν δεν θα διστάσει να είναι το πρώτο που θα χρησιμοποιήσει σκληρή χρήση δύναμης για να αποκτήσει ένα αρχικό πλεονέκτημα. Θεωρήθηκε ότι ένας σύντομος και ξαφνικός πόλεμος θα πετύχαινε τους στρατιωτικούς αλλά και τους πολιτικούς

στόχους του καθώς η έλλειψη του στρατηγικού βάθους και οικονομικοί του περιορισμοί καθιστούν αναγκαία μια τέτοια επιθετική νοοτροπία. (A. Ahmed 2012)

Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής του Πακιστάν πιστεύουν ότι το Πακιστάν πρέπει να έχει την στρατιωτική ικανότητα να αυξήσει το κόστος του πολέμου σε απαράδεκτα όρια για τον αντίπαλο, ώστε να τον αποτρέψει από το να εμπλακεί σε στρατιωτικό τυχודιωκτισμό. Προϋπόθεση για μια τέτοια στρατηγική είναι η διατήρηση ενός άκρως επαγγελματικού, εκπαιδευμένου και καλά εξοπλισμένου στρατού με ισχυρή δύναμη πυρός και κινητικότητα υπό μια αποτελεσματική αεροπορική κάλυψη. Ομοίως, η αποτελεσματική επικοινωνία και τα συστήματα μεταφορών κρίνονται απαραίτητα για τη γρήγορη μεταφορά στρατευμάτων από τον έναν τομέα στον άλλον. (H. A. Rizvi 2002)

Σε όλα τα χρόνια αντιπαράθεσης η προτιμώμενη επιλογή του Πακιστάν είναι να ασκήσει πίεση στην Ινδία στην περιοχή του Κασμίρ με την εμπλοκή σε περιορισμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις εκεί ή επεκτείνοντας μυστικά την στρατιωτική υποστήριξη με εκπαίδευση και στρατιωτικό εξοπλισμό στις ομάδες μαχητών του Κασμίρ που μάχονται κατά της Ινδίας. Ειδικά τον πόλεμο δια αντιπροσώπων που εφάρμοσε στο Kashmir αποτελούσε συνήθη πρακτική από την ανεξαρτησία του προκειμένου να διεξάγει έναν αναθεωρητικό πόλεμο. Χρησιμοποίησε άτακτες δυνάμεις ενάντια της Ινδίας, με την αποστολή φυλετικών lashkars το 1947 (Marwah 2009), στην επιχείρηση Γιβραλτάρ (Cloughley 1999), η οποία αποτέλεσε ένα προοίμιο της πιο συμβατικής επιχείρησης Grand Slam του 1965 (Cloughley 1999), στην οποία για άλλη μια φορά διείσδυσαν άτακτες δυνάμεις στο Κασμίρ (M. Joshi 1999).

Με αυτή του την τακτική το Πακιστάν στόχευε να καθηλώσει την Ινδία δεσμεύοντας ανθρώπινο δυναμικό σε επιχειρήσεις ενάντια των εξεγέρσεων (Koithara 2004) και στη διατήρηση εδαφών που έχουν υψηλή στρατηγική σημασία, όπως το Siachen το 1984 (Cloughley 1999) και αργότερα το Kargil το 1990 (Chari Cheema Cohen 2008). Παράλληλα το Πακιστάν επέμεινε σε αυτού του είδους τις επιχειρήσεις καθώς ήταν χαμηλού κόστους και χαμηλού ρίσκου, με το διπλωματικό πλεονέκτημα της «εύλογης άρνησης» εμπλοκής σε αυτές. (Koithara 2004) Είναι χαρακτηριστικό ότι ο πόλεμος δια αντιπροσώπων στο Kashmir αποτέλεσε μια ευκαιρία για το Πακιστάν να επικεντρωθεί η διεθνής κοινή γνώμη στην διαμάχη με την Ινδία, αν και

αυτό συνεπαγόταν πολιτικό ρίσκο. Το ανωτέρω δόγμα ελπίζει να επιτύχει αποτροπή αυξάνοντας τον κίνδυνο της ινδικής προσφυγής σε πόλεμο σε σύντομο χρονικό διάστημα, αφήνοντας χρόνο για τις διεθνείς πιέσεις να δράσουν τις οποίες το Πακιστάν προτιμά. Αυτό όμως το δόγμα προϋποθέτει υψηλότερα τεχνικά όρια και ηγεσία σε όλη την ιεραρχία του Πακιστάν. (A. Ahmed 2012)

4.3 Το δόγμα Bajwa

Τα τελευταία χρόνια έχει προχωρήσει στην υιοθέτηση ενός δόγματος το οποίο προσβλέπει στην προσαρμογή του Πακιστάν στα νέα γεοπολιτικά δεδομένα. Το δόγμα Bajwa όπως ονομάστηκε, ξεκίνησε από τον ορθολογιστή και ρεαλιστή στρατηγό Qamar Bajwa Αρχηγό του Γενικού Επιτελείου Στρατού και αφορά τη εμπέδωση των αλλαγών που συντελούνται γύρω από τη χώρα και την αναδιαμόρφωση των πολιτικών σύμφωνα με τις ανάγκες της σύγχρονης εποχής. (Warrach 2018)

Το δόγμα Bajwa δεν αφορά το ρόλο ενός μισητού γείτονα που προσπαθεί να αποσταθεροποιήσει τους άλλους, αλλά την καθιέρωση του Πακιστάν ως μια ειρηνόφιλη χώρα που επιθυμεί την ειρηνική συνύπαρξη με τον κόσμο. Αλλά αν προκληθεί, απειληθεί ή πιεστεί θα δείξει την ισχύ του στον εχθρό για να αποδείξει την ισχυρή δέσμευσή του στην πατρίδα. (Warrach 2018)

Με βάση το δόγμα εγκαταλείφθηκε ανοιχτά η ιδέα του στρατηγικού βάθους και του Αφγανιστάν ως πέμπτης επαρχίας του Πακιστάν. Το δόγμα Bajwa επιδιώκει την απόλυτη ειρήνη στα δυτικά σύνορα και θέλει να κάνει το Ιράν και το Αφγανιστάν συμμάχους του. Όσον αναφορά την Ινδία στα ανατολικά σύνορα, το δόγμα κατανοεί ότι δεν μπορεί να υπάρξει πόλεμος μεταξύ δύο γειτονικών πυρηνικών χωρών. Το Πακιστάν θέλει να κάνει ειρήνη με την Ινδία, διατηρώντας τις διαφορές σε βασικά ζητήματα. Το δόγμα προσβλέπει σε ειρηνικές διαπραγματεύσεις, αλλά χωρίς συμβιβασμούς στο ζήτημα του Κασμίρ. (Devasher 2021)

Το δόγμα Bajwa επικεντρώνεται στην εσωτερική ασφάλεια και πιστεύει στην πλήρη εξάλειψη της τρομοκρατίας από το Πακιστάν. Διασφαλίζει ότι το Πακιστάν δεν θα παρέχει ασφαλή καταφύγια για τους τρομοκράτες. Απόψεις που υιοθετούνταν στο παρελθόν όπως της διάκρισης μεταξύ καλών και κακών Ταλιμπάν φαίνεται να

έχουν εκλείψει. Υποστηρίζει ένα όραμα για ένα ειρηνικό και ευημερούν Πακιστάν το οποίο θα είναι εντελώς απαλλαγμένο από τη βία. Επιπρόσθετα προάγει την απενεχοποίηση των μαχητικών ομάδων ώστε να ενταχθούν στο κύριο ρεύμα, όπως στην Ιρλανδία και τον IPA. (Warrach 2018)

4.4 Πυρηνικό δόγμα

Ο κύριος λόγος για τον οποίο το Πακιστάν απέκτησε πυρηνικά όπλα ήταν η αντιμετώπιση της «πυρηνικής» Ινδίας. Η απόφαση για την απόκτηση πυρηνικών όπλων από το Πακιστάν ελήφθη αμέσως μετά από την στρατιωτική ήττα του Πακιστάν από την Ινδία το 1971 και την πτώση του Ανατολικού Πακιστάν. (Babar 1999) Σημαντικό ρόλο στην προσπάθεια κατασκευής της πακιστανικής πυρηνικής βόμβας έπαιξε η πυρηνική δοκιμή της Ινδίας για ειρηνικούς σκοπούς το 1974. (IISS 2007)

Μία άλλη σημαντική παράμετρος, για την δημιουργία της πακιστανικής πυρηνικής βόμβας και της ικανότητάς του για πυρηνική αποτροπή ήταν η ενασχόληση του Πακιστανού πυρηνικού επιστήμονα Ahmad Khan καθώς και της βοήθειας που έλαβε από την Κίνα και αφορούσε πυρηνική τεχνολογία, πυρηνικά όπλα και τεχνολογία για την ανάπτυξη και κατασκευή βαλλιστικών πυραύλων. (Paul 2003) Έτσι όταν στις 11 και 13 Μαΐου του 1998, η Ινδία πραγματοποίησε πυρηνικές δοκιμές το Πακιστάν στις 28 και 30 Μαΐου του 1998 απάντησε με αντίστοιχες πυρηνικές δοκιμές. (Iqbal 2016)

Ο Zafar Iqbal Cheema διατυπώνει την άποψη ότι αν η Ινδία δεν προχωρούσε σε πυρηνικές δοκιμές τον Μάιο του 1998, το Πακιστάν θα συνέχιζε την πολιτική της «πυρηνικής ασάφειας», δηλαδή την παραδοχή ότι διαθέτει πυρηνική ικανότητα, αλλά δεν φτάνει τόσο μακριά ώστε να κατασκευάσει ή να χρησιμοποιήσει μια πυρηνική βόμβα. Η πυρηνική ασάφεια εξυπηρετούσε τους στόχους ασφάλειας του Πακιστάν, καθώς τόσο η Ινδία όσο και το Πακιστάν γνώριζαν ότι η καθεμία τους, θα μπορούσε να κατασκευάσει πυρηνικά όπλα και ότι αν η μία χώρα προχωρούσε στην περαιτέρω ενεργοποίηση της πυρηνικής της ικανότητας, η άλλη θα έκανε το ίδιο. Η πολιτική αυτή έχασε την επιχειρησιακή της σημασία μετά την πραγματοποίηση από την Ινδία πυρηνικών δοκιμών τον Μάιο του 1998. (Lavoy and Sagan and Wirtz 2000)

Οι πυρηνικές δοκιμές του Πακιστάν δεν αποσκοπούσαν ούτε στην ενίσχυση των αξιώσεών της για έναν παγκόσμιο ρόλο ούτε στο να παράγει μια «ισλαμική βόμβα». Αυτές οι πυρηνικές δοκιμές ήταν αποτέλεσμα αντίδρασης και είχαν ως στόχο να αντιμετωπίσουν αυτό που οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής περιέγραφαν ως πυρηνικό εκβιασμό της Ινδίας και τη δυνατότητά της να εμπλακεί σε στρατιωτικές δράσεις κατά μήκος της Γραμμής Ελέγχου στο Kashmir. (M. A. Khan 1998) Για την ακρίβεια, οι πυρηνικές δοκιμές του Πακιστάν εξουδετέρωσαν την υπεροχή της Ινδίας στην συμβατική άμυνα. Το Πακιστάν δεν πρόκειται να δεχθεί κανέναν περιορισμό των πυρηνικών του όπλων, εκτός αν λάβουν υπόψη την ασφάλειά του ανησυχίες του και προσφέρουν ένα πλαίσιο περιορισμού που να ισχύει εξίσου και για τις συμβατικές ρυθμίσεις ασφαλείας. (M. A. Khan 1998)

Μετά αυτές τις δοκιμές το Πακιστάν συνέταξε το πυρηνικό του δόγμα και μάλιστα πριν από το αντίστοιχο δόγμα της Ινδίας το 1999. Παρόλα αυτά το Πακιστάν δεν έχει ανακοινώσει ποτέ επίσημα μέχρι σήμερα ένα Πυρηνικό Δόγμα λόγω ποικίλων ερμηνειών. Αρχικά το στρατιωτικό πραξικόπημα του Οκτωβρίου του 1999 στο Πακιστάν διαμόρφωσε αποκλίνουσες δυναμικές που δεν του επέτρεψαν να διακηρύξει το πυρηνικό του δόγμα. Ακολούθως όμως οι διαρκείς Πακιστανο-Ινδικές συμβατικές και πυρηνικές διαφορές ανάγκασαν το Πακιστάν να δημιουργήσει μια ασάφεια γύρω από το θέμα. (Salik 2014) Παρόλα αυτά το γενικό περίγραμμα και οι αρχές του πυρηνικού του δόγματος έχουν περιγραφεί κατά καιρούς σε επίσημες δηλώσεις πακιστανών αξιωματούχων ή σε ομιλίες τους σε διεθνή συνέδρια Στρατηγικής και Ασφάλειας.

Η πυρηνική πολιτική του Πακιστάν βασίζεται σε πέντε βασικά στοιχεία: (Lavoy, Islamabad's Nuclear Posture: Its premises and Implication 2008)

(1) Από μια αποτελεσματική συμβατική στρατιωτική δύναμη και την αποδεδειγμένη αποφασιστικότητα να τη χρησιμοποιήσει ενάντια σε ένα ευρύ φάσμα συμβατικών και αντισυμβατικών απειλών.

(2) Από ένα ελάχιστο πυρηνικό αποτρεπτικό δόγμα και στάση δυνάμεων.

(3) Από ένα επαρκές απόθεμα πυρηνικών όπλων και συστημάτων εκτόξευσης για την εξασφάλιση ενός ασφαλούς δεύτερου πλήγματος

(4) Από μια επιβιώσιμη στρατηγική δύναμη ικανή να αντέξει το σαμποτάζ, τις συμβατικές στρατιωτικές επιθέσεις και τουλάχιστον ένα εχθρικό πυρηνικό πλήγμα

(5) Από ένα ισχυρό στρατηγικό σύστημα διοίκησης και ελέγχου, σχεδιασμένο να διασφαλίσει τον έλεγχο της αρνητική χρήσης κατά τη διάρκεια της ειρήνης και την άμεση επιχειρησιακή ετοιμότητα (θετικός έλεγχος) σε περιόδους κρίσης και πολέμου.

Στο αρχικό πυρηνικό δόγμα το Πακιστάν αναφερόταν για ανάπτυξη και χρησιμοποίηση των πυρηνικών του όπλων με την ελάχιστη δυνατή και αξιόπιστη αποτροπή (Minimum Credible Deterrence -MCD). Στη συνέχεια όμως η ανάπτυξη του Ινδικού συμβατικού στρατιωτικού δόγματος Cold Start το 2004, ενίσχυσε την ανησυχία για την ασφάλεια του Πακιστάν και σύμφωνα με τον Πακιστανό Πρέσβη Zamir Akram η ελάχιστη πυρηνική αποτροπή μετεξελίχθηκε σε «αποτροπή σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων» (Full Spectrum Deterrence -FSD). (Akram 2017) Με διαδοχικές δηλώσεις πακιστανών αξιωματούχων επιβεβαιώθηκε αυτή η εξέλιξη με χαρακτηριστική την δήλωση του Αντιπτεράρχου του Πακιστάν Khalid Kidwai το Μάρτιο του 2015 ο οποίος διευκρίνισε ότι το πυρηνικό δόγμα του Πακιστάν ξεκίνησε ως ελάχιστη αξιόπιστη αποτροπή και εξελίχθηκε σε αποτροπή σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων λόγω του ότι η Ινδία «έψαχνε» χώρο για συμβατικές επιχειρήσεις κάτω από το σημείο έναρξης πυρηνικών χτυπημάτων από το Πακιστάν. (Dalton 2015) Η επιλογή του Πακιστάν για ανάπτυξη ενός πυρηνικού δόγματος σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων (Full Spectrum Deterrence-FCD), είχε ως αντικειμενικό σκοπό, την χρήση των πυρηνικών του όπλων για αποτροπή τόσο μιας συμβατικής όσο και μίας πυρηνικής επίθεσης από την Ινδία. (Akram 2017) Αυτό δεν σημαίνει ότι φιλοδοξεί να χρησιμοποιήσει όλο τους τύπους του πυρηνικού του οπλοστασίου αλλά στην πραγματικότητα πρόκειται για το φάσμα των απειλών που το Πακιστάν σκοπεύει να καλύψει ξεκινώντας από τις περιορισμένες στρατιωτικές επιχειρήσεις (τακτική) σε έναν πλήρη πόλεμο (στρατηγικό επίπεδο).» (IISS 2018)

Οι αρχές της πυρηνικής αποτροπής του Πακιστάν όπως αποκαλύφθηκαν από μετέπειτα δηλώσεις πακιστανών αξιωματούχων ήταν οι ακόλουθες: (Ahmed and Hashmi and Kausar 2019)

α. Η πυρηνική αποτροπή απευθύνεται στην Ινδία και είναι ένα μέσο αντίδρασης και όχι πρόληψης.

β. Το Πακιστάν ακολουθεί ως πολιτική την ελάχιστη και αξιόπιστη πυρηνική αποτροπή. (Minimum Credible Deterrence -MCD)

γ. Οι απαιτήσεις τις ελάχιστης αλλά αξιόπιστης πυρηνικής αποτροπής, είναι δυναμικές και καθορίζονται σύμφωνα με το μεταβαλλόμενο περιβάλλον απειλών.

δ. Με δεδομένη την συμβατική υπεροχή της Ινδίας, το Πακιστάν δεν αποδέχεται την προσφορά της «μη πρώτης χρήσης των πυρηνικών όπλων της Ινδίας.» (Siddique and M. Faisal 2016) Ένας τέτοιος περιορισμός αποτελεί μειονέκτημα για το Πακιστάν. Ως εκ τούτου, το Πακιστάν θα καλωσόριζε ένα ολοκληρωμένο καθεστώς περιορισμού των συμβατικών και μη εξοπλισμών. (M. A. Khan 1998)

Για την πυρηνική αποτροπή του Πακιστάν ο Πακιστανός αναλυτής Zafar Nawaz Jaspal πιστεύει ότι: (Rajain 2005) «Στο παρόν στρατηγικό σενάριο, το Πακιστάν διαθέτει αρκετά στρατηγικά όπλα ... για να του παρέχει μια ελάχιστη πυρηνική αποτροπή. Η βάση αυτής της αντίληψης είναι ότι σε πυρηνική αποτροπή, η ισοτιμία μεταξύ των αντιπάλων δεν βασίζεται στην αριθμητική ισότητα του αριθμού των πυρηνικών συστημάτων μεταφοράς, ή του αριθμού των πυρηνικών κεφαλών ή στην απόδοση των μεγατόνων που διαθέτει κάθε αντίπαλος. Η ισοτιμία απαιτεί ικανότητα εξασφαλισμένης καταστροφής».

Εντούτοις παρά τις διακηρύξεις περί ελάχιστης δυνατής και αξιόπιστης αποτροπής, ποτέ το Πακιστάν όπως και η Ινδία δεν καθόρισαν ακριβώς το μέγεθος των δυνάμεων τους για να επιτευχθεί αυτή. Αυτή η ασάφεια εκ μέρους του Πακιστάν ίσως να οφείλεται ως μέρος μιας γενικότερης στρατηγικής αποτροπής εναντίον ενός ισχυρότερου στρατού (της Ινδίας). (. K. Μάλαμας 2018)

Επιπρόσθετα η υπάρχουσα συμβατική ανισότητα μεταξύ των δύο κρατών ανάγκασε το Πακιστάν να είναι σε μεγάλο βαθμό εξαρτημένο από τα πυρηνικά του όπλα για την ασφάλειά του προκειμένου να αντισταθμίσει τη συμβατική υπεροχή της Ινδίας. Η επιλογή «πρώτης χρήσης» του Πακιστάν και το απροσδιόριστο μέγεθος των πυρηνικών του όπλων αποτελούν βασικές πτυχές της πυρηνική του πολιτικής. (Lavoy, Islamabad's Nuclear Posture: Its premises and Implication 2008) Ο Sardar

Lodhi θεώρησε τα εξής: «Το πυρηνικό δόγμα του Πακιστάν θα περιστρέφεται ουσιαστικά γύρω από την επιλογή του πρώτου χτυπήματος» και ορίζει το αδήλωτο πυρηνικό δόγμα του Πακιστάν ως «πολιτική ενίσχυσης των επιλογών». Σύμφωνα με τον Lodhi αυτό προϋποθέτει «μια προσέγγιση κλιμακούμενων βαθμίδων στην οποία η πυρηνική απειλή αυξάνεται σε κάθε βαθμίδα για να αποτρέψει την Ινδική επίθεση.» (Lodhi 1999) Η προοδευτική αποτροπή μέσω κλιμακούμενων βαθμίδων, περιγράφεται από τον Lodhi ως εξής:

Το πρώτο βήμα θα μπορούσε να είναι μια δημόσια ή ιδιωτική προειδοποίηση, το δεύτερο μια επιδεικτική δοκιμή ενός μικρού πυρηνικού όπλου στο έδαφός της, το τρίτο βήμα θα ήταν η χρήση πυρηνικών όπλων στο έδαφός της κατά Ινδικές επιτιθέμενες δυνάμεις και το τέταρτο στάδιο θα μπορούσε να είναι η χρήση πυρηνικών όπλων εναντίον κρίσιμων αλλά καθαρά στρατιωτικών στόχων στο έδαφος της Ινδίας. Η προσβολή αυτή πιθανόν να γίνει σε αραιοκατοικημένες περιοχές στην έρημο, προκαλώντας τις λιγότερες παράπλευρες απώλειες. Αυτό μπορεί να αποτρέψει τα Ινδικά αντίποινα εναντίον πόλεων στο Πακιστάν. (Lodhi 1999)

Επιπρόσθετα ο Agha Shahi (πρώην υπουργός Εξωτερικών του Πακιστάν) έθεσε και το παραδοσιακό «σύνδρομο δράσης-αντίδρασης» που στοιχειώνει τις στρατηγικές σχέσεις μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν από την ίδρυσή τους ως περίπτωση αποτροπής. Εφόσον η Ινδία σκοπεύει να διατηρήσει την ελάχιστη αποτροπή της ευέλικτη και ανάλογα με τις μεταβαλλόμενες συνθήκες, έτσι και το Πακιστάν σε απάντηση, θα διατηρεί την αποτροπή του σε παρόμοιες βάσεις, (Shahi 1999) δηλαδή σύμφωνα με τον Στρατηγό Khalid Kidwai, «όποτε θα διακυβεύεται η επιβίωση του Πακιστάν». (M. S. Rahman 2018) Το Πακιστάν δεν θα συμβιβαστεί να χρησιμοποιήσει πυρηνικά όπλα και θα καταφύγει στη χρήση τους υπό τέσσερις προϋποθέσεις:

- 1^η Αν η Ινδία κατακτούσε ένα μεγάλο τμήμα του εδάφους του Πακιστάν,
- 2^η Εάν η Ινδία κατέστρεφε μεγάλο μέρος των αεροπορικών ή χερσαίων δυνάμεων του Πακιστάν,
- 3^η Εάν η Ινδία επιχειρούσε να στραγγαλίσει οικονομικά το Πακιστάν

4^η Εάν η Ινδία αποσταθεροποιούσε πολιτικά το Πακιστάν ή ήταν υπεύθυνη για την υποκίνηση μιας μεγάλης κλίμακας εσωτερικής εξέγερσης. (M. S. Rahman 2018)

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω γίνεται αντιληπτό ότι το Πακιστάν δίνει μεγάλη σημασία στην κατοχή των πυρηνικών του όπλων ως μέσο για την ασφάλεια του και επομένως οποιαδήποτε προσπάθεια στόχευσης των στρατηγικών του όπλων θα αποτελέσει αφορμή για την χρήση των πυρηνικών του όπλων.

Κεφάλαιο 5^{ον} - Στρατηγική κουλτούρα Πακιστάν

5.1 Εισαγωγή

Η στρατηγική κουλτούρα είναι μια χρήσιμη έννοια για την εξήγηση του προφίλ και της συμπεριφοράς των υπευθύνων χάραξης πολιτικής ασφάλειας ενός κράτους. Οι ηγέτες του Πακιστάν επηρεάστηκαν από τις ιστορικές εμπειρίες, ιδίως κατά τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτησίας, την αντίληψή τους για το περιφερειακό περιβάλλον ασφαλείας και τα μειονεκτήματα ασφαλείας του Πακιστάν, καθώς και την αντίληψή τους για τις απειλές.

5.2 Χαρακτηριστικά Στρατηγικής Κουλτούρας

Τα κύρια χαρακτηριστικά της στρατηγικής κουλτούρας του Πακιστάν μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: (α) Το Πακιστάν είναι ένα ανασφαλές και ατελές κράτος με διαταραγμένες σχέσεις με την Ινδία και με το Αφγανιστάν. (β) Η Έντονη δυσπιστία έναντι της Ινδίας. (γ) Η απέχθεια του Πακιστάν σε μια περιφερειακή ρύθμιση ισχύος με κυρίαρχη την Ινδία για τη Νότια Ασία. (δ) Η διασύνδεση του Ισλάμ με την στρατηγικής σκέψης του Πακιστάν. (H. A. Rizvi 2002)

1) *Το Πακιστάν είναι ένα ανασφαλές και ατελές κράτος με διαταραγμένες σχέσεις με την Ινδία και με το Αφγανιστάν.*

Πρώτα απ' όλα, υφίσταται η αντίληψη ότι το Πακιστάν είναι ένα ανασφαλές και ατελές κράτος που δημιουργήθηκε μέσα από μια άδικη διαδικασία διαχωρισμού το 1947. Συνεπώς, θεωρεί τη διχοτόμηση ως μια ατελή διαδικασία. Υπάρχουν διάφοροι λόγοι που υποστηρίζουν αυτή την αντίληψη. Ο πρώτος λόγος είναι ότι οι κοινοτικές ταραχές που συνόδευσαν τον διαμελισμό της Ινδίας και η μαζική εισροή προσφύγων δημιούργησαν ένα έντονο συναίσθημα ανασφάλειας στο Πακιστάν. Ένας μεγάλος αριθμός δημοσίων υπαλλήλων και στρατιωτικού προσωπικού βρήκε τα μέλη των οικογενειών τους παγιδευμένα στις κοινοτικές ταραχές και τις μαζικές μεταναστεύσεις. Σχεδόν κανένα μέρος του Πακιστάν δεν ξέφυγε από τις δυσμενείς

επιπτώσεις του προσφυγικού προβλήματος ή των δολοφονιών. Ο δεύτερος λόγος είναι ότι το Πακιστάν θεωρεί ότι δεν ήταν ισότιμος κληρονόμος των θεσμών και μια ανισοκατανομή των περιουσιακών στοιχείων της Βρετανικής διακυβέρνησης (British Raj ή Crown rule of India), δεδομένου ότι οι περισσότεροι πόροι και θεσμοί παραχωρήθηκαν στη σημερινή Ινδία. (Fair 2016) Το Πακιστάν είχε μεγαλύτερη ανάγκη από πόρους για τη δημιουργία των διοικητικών και στρατιωτικών δομών του νέου κράτους, λαμβάνοντας πολύ μικρό μερίδιο από αυτό που του αναλογούσε, ιδίως σε στρατιωτικά αποθέματα, όπλα και εξοπλισμό. Το Πακιστάν έπρεπε να δημιουργήσει μια νέα ομοσπονδιακή κυβέρνηση στο Καράτσι και μια νέα επαρχιακή διοίκηση στη Ντάκα. Και οι δύο πόλεις, ιδίως η Ντάκα, δεν διέθεταν φυσικούς πόρους και άλλες προϋποθέσεις για τη δημιουργία της υποδομής της διοίκησης, καθώς και έλλειψη έμπειρων δημοσίων υπαλλήλων και στρατιωτικών αξιωματικών. (H. A. Rizvi 2002) Το Πακιστάν, όντας το μικρότερο και φτωχότερο κράτος, έπρεπε ταυτόχρονα να δημιουργήσει έναν μηχανισμό διακυβέρνησης, ενώ παράλληλα αντιμετώπιζε μια ανθρωπιστική καταστροφή που προέκυψε από τη διχοτόμηση, η οποία ήταν πολύ μεγαλύτερη σε μέγεθος από εκείνη που βίωσε η Ινδία. (Fair 2016) Ένας άλλος λόγος είναι ο διαμελισμός της επαρχίας Punjab από τους Βρετανούς με σκοπό να παραχωρήσουν συγκεκριμένες περιοχές στην Ινδία που θα της επέτρεπαν να εισβάλει σε ολόκληρο το Κασμίρ με χερσαίες δυνάμεις. (Pahi 2003) Οι ανωτέρω παράγοντες διαμόρφωσαν την αντίληψη του Πακιστάν για την Ινδία ως αντίπαλο.

Πέραν του ανταγωνισμού και της ανασφάλειας που διακατείχε με την Ινδία, το Πακιστάν είχε να αντιμετωπίσει τις αλυτρωτικές διεκδικήσεις του Αφγανιστάν αλλά και της Κίνας στο έδαφος του Πακιστάν.

Η Κίνα αρνήθηκε να αναγνωρίσει την κυριαρχία του Πακιστάν επί ορισμένων εδαφών στο βορρά (όπως η Hunza) από τις αρχές της δεκαετίας του 1950. Ισχυρίστηκε ότι οι κυβερνήτες τους είχαν αναγνωρίσει από καιρό την κινεζική επικυριαρχία στις περιοχές αυτές. (Small 2015) Τελικά Πακιστάν και Κίνα ήρθαν σε συμφωνία για τα κοινά τους σύνορα το 1963. (Zubeida 1986)

Αντιθέτως όταν η Αφγανική κυβέρνηση έμαθε το 1947 ότι οι Βρετανοί είχαν τελικά αποφασίσει να σταματήσουν την κυριαρχία τους στην Ινδία και ότι το κράτος του Πακιστάν θα αναγεννιότανε διεκδίκησε μεγάλες εκτάσεις του πακιστανικού

εδάφους στο Balouchistan, στη βορειοδυτική συνοριακή επαρχία, και στις ομοσπονδιακά διοικούμενες φυλετικές περιοχές (Federal Administrated Tribal Areas-FATA) ενώ απέρριψε και τη γραμμή Durand ως όριο μεταξύ Πακιστάν και Αφγανιστάν. (Fair 2016) Παράλληλα υποβοήθησε αν όχι υποκίνησε αυτονομιστικά κινήματα των περιοχών αυτών από τις φυλές των Baluch και των Pashtun. Η αφγανική κυβέρνηση υιοθέτησε αποκλίνουσες θέσεις σχετικά με την αλυτρωτική της διεκδίκηση που κυμαίνονταν από την ανεξαρτησία του διεκδικούμενο εδάφους ή τη μέγιστη δυνατή αυτονομία εντός του Πακιστάν έως την απορρόφηση του από το Αφγανιστάν. (Pazwak 1960) Με πρόσχημα αυτών των εδαφικών διεκδικήσεων, το Αφγανιστάν αντιτάχθηκε στην εισδοχή του Πακιστάν στα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ) τον Σεπτέμβριο του 1947. Οι διαλείπουσες συνοριακές συγκρούσεις μεταξύ των δύο χωρών τη δεκαετία του 1950 και του 1960 προκάλεσαν μεγάλη ανησυχία στο Πακιστάν, και οι διπλωματικές τους σχέσεις διακόπηκαν δύο φορές, το 1955 και το 1962. (Razvi, 1971) Το Αφγανιστάν ήταν ασθενέστερο στρατιωτικά, αλλά αυτό που ενοχλούσε περισσότερο το Πακιστάν ήταν η υποστήριξη της Ινδίας στις αξιώσεις του Αφγανιστάν στο πακιστανικό έδαφος. Το 1955, η Σοβιετική Ένωση υποστήριξε τις απαιτήσεις του Αφγανιστάν από το Πακιστάν. (Barnds 1972)

Από την άλλη, η αναζήτηση του Πακιστάν για "στρατηγικό βάθος" που κληρονομήθηκε από τους Βρετανούς (Rizwan 2005) υπονοούσε το πολιτικό και όχι το φυσικό βάθος στο Αφγανιστάν, με το οποίο ο στρατός επεδίωκε να καλλιεργήσει ένα καθεστώς που να είναι ευνοϊκά διακείμενο προς το Πακιστάν ενώ προς την Ινδία εχθρικό. Η πολιτική αυτή στόχευε στον περιορισμό της ινδικής πρόσβασης στο Αφγανιστάν, φοβούμενη ότι η Ινδία θα μπορούσε να βλάψει τα συμφέροντα του Πακιστάν εάν της επιτρεπόταν μια σημαντική παρουσία εκεί. (White 2008) Μόνο ο στρατηγός Mirza Aslam Beg (αρχηγός του στρατού της πρωθυπουργού Benazir Bhutto) αντιλαμβανόταν το στρατηγικό βάθος ως φυσική περιοχή όπου το Πακιστάν θα μπορούσε να τοποθετήσει στρατιωτικά μέσα για να τα προστατεύσει από μια ινδική επίθεση. (Fair 2016) Ορισμένοι αναλυτές θεωρούν ότι οι ανησυχίες του Πακιστάν στο Αφγανιστάν περιορίζονται στην επιθυμία του να περιορίσει την Ινδική παρουσία εκεί και την παρεμπόδιση οποιουδήποτε σχεδίου αποσταθεροποίησης των δυτικών συνόρων του Πακιστάν (Fair 2016). Είναι χαρακτηριστικό ότι ένα μεγάλο τμήμα της δημόσιας κοινής γνώμης και της κυβέρνησης στο Πακιστάν φοβόταν έναν

διμέτωπο πόλεμο στα σύνορα του Πακιστάν-Ινδίας και του Πακιστάν-Αφγανιστάν.
(M. Khan 2011)

2) *Η Έντονη δυσπιστία έναντι της Ινδίας*

Υπήρχε διάχυτη η πεποίθηση στο Πακιστάν ότι η αμοιβαία δυσπιστία με την Ινδία ήταν απόρροια της σύγκρουσης στόχων μεταξύ του Κόμματος του Κογκρέσου και της Μουσουλμανικής Λίγκας κατά την περίοδο πριν από την ανεξαρτησία, καθώς το τελευταίο απαιτούσε τη δημιουργία ξεχωριστού κράτους για τους μουσουλμάνους. Από την ίδρυσή του, η ηγεσία του Πακιστάν θεωρεί ότι η Ινδία προσπάθησε να το αποδυναμώσει. Αλλά και μετά την ανεξαρτησία των δύο κρατών οι μεταξύ τους διαφορές δεν έπαψαν να υπάρχουν, δηλητηριάζοντας τις μεταξύ τους σχέσεις και περιλάμβαναν μεταξύ άλλων το πρόβλημα των θρησκευτικών μειονοτήτων, τη διαμάχη για την εκμετάλλευση των υδάτων των ποταμών, το ζήτημα των περιουσιών των προσφύγων, τη συγκέντρωση ινδικών στρατευμάτων στα σύνορα του Punjab το 1950 και τη μονομερή αναστολή του εμπορίου από την Ινδία. (Gen Raheel 2015)

Όπως δήλωσε ο πρόεδρος Ayub το 1967:

[Η αιτία των μεγάλων προβλημάτων μας είναι η αδυναμία της Ινδίας να συμφιλιωθεί με την ύπαρξή μας ως κυρίαρχο, ανεξάρτητο κράτος. Η ινδική στάση μπορεί να εξηγηθεί μόνο με παθολογικούς όρους. Οι Ινδοί ηγέτες τρέφουν βαθύ μίσος για τους Μουσουλμάνους ... Από την αρχή, η [με] την εκτροπή και τη διακοπή της ροής των υδάτων των ποταμών που εισέρχονται στο έδαφός μας. Σε αντίθεση με όλες τις συμφωνίες και τις αρχές, η Ινδία κατέλαβε βίαια ένα μεγάλο μέρος του κρατιδίου Τζαμού και Κασμίρ και συγκέντρωσε τις δυνάμεις της εκεί, αποτελώντας έτσι μια διαρκή απειλή για την ασφάλειά μας. Πίσω από όλα αυτά βρισκόταν η φιλοδοξία της Ινδίας να απορροφήσει το Πακιστάν ή να το μετατρέψει σε δορυφορικό κράτος] (Ayub 1967) (Aslam 2020)

Είναι χαρακτηριστικό ότι σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας του Πακιστάν, η ηγεσία του διαβεβαίωνε ότι οι Πακιστανοί υπήρξαν θύματα των «σατανικών σχεδίων» των Ινδουιστών και των Βρετανών τα οποία είχαν σαν σκοπό να τονίσουν τις πολιτισμικές τους διαφορές. Στις συζητήσεις σχετικά με την προ του διαμελισμού Ινδία, τα σχολικά εγχειρίδια στο Πακιστάν παρουσιάζουν τους Ινδουιστές ως συνεργαζόμενους με τους Βρετανούς ηγεμόνες «για να ταπεινώσουν και να καταπιέσουν τους μουσουλμάνους υπηκόους τους με όλα τα μέσα που είχαν στη

διάθεσή τους. Οι Ινδουιστές είχαν την εύνοια των Βρετανών, ενώ αρνούνταν όλες τις ευκαιρίες για εκπαίδευση, απασχόληση, πλούτο και πρόοδο στους Μουσουλμάνους» (Saigol 2005). Έτσι, όταν το Πακιστάν εμφανίστηκε στον παγκόσμιο χάρτη, οι κοινοτικές ταραχές ήταν σε έξαρση: Η θρησκεία χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογήσει την θύελλα δυσaráσκειας και μίσους και για να υποκινήσει και να δοξάσει τις θηριωδίες κατά των οπαδών του Ισλάμ. (Amina 2005)

Η ταυτότητα του θύματος πήρε περαιτέρω ώθηση μετά την ανεξαρτητοποίηση του Ανατολικού Πακιστάν μετά από τον αιματηρό εμφύλιο πόλεμο μεταξύ των δύο περύγων το 1971. Ένα εγχειρίδιο πολιτικής αγωγής του Λυκείου (Saigol 2005) (Aslam 2020) το δείχνει ξεκάθαρα: Η Ινδία χρησιμοποίησε τους εξεγερμένους και τους κακοποιούς και ξεκίνησε μια δηλητηριώδη εκστρατεία κατά του Πακιστάν σε όλο τον κόσμο. Όταν η Ινδία είδε ότι επιτυγχάνει τα κακόβουλα σχέδιά της, επιτέθηκε στο Πακιστάν. Έτσι, τελικά το Ανατολικό Πακιστάν έγινε ξεχωριστό από το Πακιστάν λόγω της προδοσίας της Awami League (το κόμμα που δημιούργησε το Μπαγκλαντές) και της ινδικής επίθεσης. Το βιβλίο διευκρινίζει επίσης ότι η ινδική συνωμοσία για τον διαμελισμό του Πακιστάν το 1971 είχε τη «βρετανική συμπάθεια.» (Aslam 2020) (Saigol 2005). Ένα άλλο σχολικό βιβλίο για μαθητές γυμνασίου υποστηρίζει ότι «κρύβοντας την ιστορία των αμαρτιών, των θηριωδιών και της λεηλασίας του πριν από δύο αιώνες» ο Ινδουιστής «τιμώρησε αθώους Δυτικοπακιστανούς για αμαρτίες που δεν είχαν διαπράξει.» (Nayyar and Pervez 1985). Οι περισσότεροι Πακιστανοί πιστεύουν ότι η εχθρότητα της Ινδίας προς το Πακιστάν συνεχίζεται μέχρι σήμερα, καθώς η Ινδία «προσπαθεί διαρκώς να βλάψει το Πακιστάν.» (Dunne and Durrani and Naureen 2010) (Aslam 2020) Αυτή η ταυτότητα του θύματος προσδίδει μια αίσθηση αποστολής στο Πακιστάν, καθώς μια εφημερίδα υποστήριξε ότι «[ε]νώ το κύριο μέλημα της χριστιανικής Δύσης είναι η ανάσχεση του κινεζικού κομμουνισμού, το κύριο μέλημα του μουσουλμανικού Πακιστάν είναι η ανάσχεση του μιλιταριστικού και στρατευμένου ινδουισμού.» (Sayeed, Pakistan's foreign policy: an analysis of Pakistani fears and interests 1964). Ένας Πακιστανός ηγέτης δήλωσε ότι το [η] απειλή από την Ινδία για την ασφάλεια και την ύπαρξή μας ήταν τόσο πραγματική όσο και συνεχής. Οι Ινδικές προσπάθειες στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής κατευθύνονταν όλες προς έναν στόχο, την απομόνωση του Πακιστάν και τη διάλυσή του. Είχαμε κάνει ό,τι μπορούσαμε για να πείσουμε την Ινδία ότι εμείς ότι θέλαμε να ζήσουμε ειρηνικά μαζί της, αλλά η Ινδία

δεν μπορούσε να δεχτεί την ύπαρξη ενός ισχυρού και ανεξάρτητου μουσουλμανικού κράτους δίπλα της. (Ayub 1967)

3) *Η απέχθεια του Πακιστάν σε μια περιφερειακή ρύθμιση ισχύος με κυρίαρχη την Ινδία για τη Νότια Ασία*

Η τρίτη συνιστώσα της στρατηγικής κουλτούρας του Πακιστάν αφορά στην άμεση υπαρξιακή απειλή από την Ινδία, η οποία εδράζεται στην ικανότητά της να συνωμοτήσει με άλλες γειτονικές χώρες της περιοχής και από την άνοδό της στο διεθνές σύστημα. (H. A. Rizvi 2002)

Η αναζήτηση της ασφάλειας αναδείχθηκε ως το κύριο μέλημα των ηγετών του Πακιστάν που όχι μόνο διαμόρφωσε την κοσμοθεωρία τους και την προδιάθεση απέναντι στην περιφερειακή και διεθνή πολιτική, αλλά και λειτούργησε ως εργαλείο πολιτικής. Εκδηλώθηκε σε τέσσερις κύριες επιλογές πολιτικής: 1) αντίθεση στην ατζέντα της περιφερειακής κυριαρχίας της Ινδίας, 2) αύξηση της ασφάλειας θέτοντας σε ύψιστη προτεραιότητα τις αμυντικές ανάγκες, 3) προμήθειες όπλων από το εξωτερικό και 4) εξάρτηση από τη διπλωματία, συμπεριλαμβανομένης της στρατιωτικής ευθυγράμμισης, για να ξεπεραστεί η στρατιωτική αδυναμία της έναντι της στρατιωτικά ισχυρής Ινδίας. (H. A. Rizvi 2002)

Η ηγεσία του Πακιστάν έχει συχνά εκφράσει τις έντονες επιφυλάξεις για τις προσπάθειες της Ινδίας να αναλάβει ηγετικό και επιτελικό ρόλο στη Νότια Ασία λόγω του μεγέθους, του πληθυσμού, της βιομηχανικής και τεχνολογικής προόδου και της στρατιωτικής ισχύος της. Πρόκειται για έναν μακροχρόνιο και συχνά ανομολόγητο στόχο, οι ρίζες του οποίου ανάγονται στις ημέρες του Nehru ο οποίος δεν έκρυψε ποτέ την αντίθεση του στην ανεξαρτησία του Πακιστάν. Η ηγεσία της Ινδίας υποστηρίζει ότι μια δυνατή και ισχυρή Ινδία ικανή να προβάλλει την ισχύ της στην περιοχή και έξω από αυτήν είναι μια εγγύηση για την ασφάλεια και τη σταθερότητα ολόκληρης της Νότιας Ασίας. (Makeig 1987) Αντίθετα το Πακιστάν υποστηρίζει ένα πλουραλιστικό μοντέλο ισχύος, το οποίο δίνει έμφαση στην αρχή της κυριαρχικής ισότητας όλων των κρατών, του σεβασμού των εθνικών ευαισθησιών και την αναγνώριση του δικαιώματος κάθε κράτους να είναι ελεύθερο να διεξάγει τις εξωτερικές και εσωτερικές του υποθέσεις. Οι παράμετροι της Περιφερειακής ασφάλειας θα πρέπει να εξελίσσονται μέσω του διαλόγου και της αμοιβαίας

προσαρμογής και όχι μέσω της επιβολής των εθνικών προτεραιοτήτων ενός κράτους. (H.-A. Rizvi 1993) Η ηγεσία του Πακιστάν είναι σφόδρα αντίθετη σε μια Ινδική ηγεμονία ως βάση για μια ειρηνική και βιώσιμη περιφερειακή τάξη. Η ιδέα ενός ανεξάρτητου Πακιστάν προϋποθέτει το δικαίωμα του μουσουλμανικού πληθυσμού της Νότιας Ασίας να απολαμβάνει τα οφέλη της εθνικής του κυριαρχίας απαλλαγμένο από την κυριαρχία του πολυπληθέστερου ινδουιστικού πληθυσμού της περιοχής. Μετά την απόκτηση της ανεξαρτησίας του, η ηγεσία του Πακιστάν έχει εκτιμήσει την σκληρά κερδισμένη κυριαρχία του και αντιστέκεται σε κάθε Ινδική προσπάθεια να περιορίσει την ελευθερία δράσης του Πακιστάν. (Lavoy,2006)

Η αποφασιστικότητα του Πακιστάν να προστατεύσει την εθνική του ταυτότητα και την πολιτική του αυτονομία δεν μειώθηκε ούτε και μετά τη στρατιωτική πανωλεθρία του 1971 στα χέρια της Ινδίας. Απεναντίας, η στάση του σκλήρανε. Δεδομένης της αυξανόμενης ασυμμετρίας λόγω και της εμφανώς συντριπτικής συμβατικής υπεροχής της Ινδίας, το Πακιστάν δεν είχε άλλη επιλογή από το να αυξήσει την εξάρτησή του στα πυρηνικά όπλα ως ουσιώδες κομμάτι της άμυνας του για την εξισορρόπηση της Ινδικής συμβατικής υπεροχής. (Rana 2018)

Έτσι ξεκίνησε μια αποφασιστική εκστρατεία για να αποκτήσει και να εκσυγχρονίσει την επιχειρησιακή του πυρηνική αποτροπή. Παρά τις πετυχημένες πυρηνικές του δοκιμές τον Μάιο του 1998 και τις πολυάριθμες δοκιμαστικές βολές διαφόρων πυραυλικών συστημάτων, η επέκταση, η διαφοροποίηση και η ασφάλεια της αποτροπής παραμένουν βασικές προτεραιότητες, ιδίως καθώς η Ινδική στρατιωτική συμβατική ισχύς συνεχίζει να αυξάνεται. Δεδομένης της αυξανόμενης ασυμμετρίας λόγω της συντριπτικής συμβατικής υπεροχής της Ινδίας, το Πακιστάν δεν έχει άλλη επιλογή από το να αυξήσει την εξάρτησή του στα πυρηνικά όπλα ως ουσιώδες κομμάτι της άμυνας του για την εξισορρόπηση της Ινδικής συμβατικής υπεροχής. (Rana 2018) Η αποτρεπτική στάση του Πακιστάν βασίζεται σε μια ισχυρή ικανότητα συμβατικών δυνάμεων και στην επίδειξη της προθυμίας του να αναλάβει υψηλούς κινδύνους χρήσης πυρηνικών όπλων καθώς και να πληρώσει το υψηλό κόστος της ενδεχόμενης χρήσης τους για να αποτρέψει την επιθετικότητα της Ινδίας. (Lavoy,2006)

Από την περίοδο της ανεξαρτησίας του οι αμυντικές απαιτήσεις αποτέλεσαν την πρώτη προτεραιότητα του Πακιστάν και άρχισε την προμήθεια όπλων από την

Μεγάλη Βρετανία, ΗΠΑ και Κίνα λόγω του έντονου αισθήματος ανασφάλειας και της έλλειψης εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας. (H. A. Rizvi 2002) Παράλληλα προκειμένου να ενισχύσει την άμυνά του και ελλείψει οικονομικών πόρων οδήγησε την ηγεσία του Πακιστάν να προσεταιριστεί «έναν ισχυρό και αξιόπιστο φίλο» όπως είναι ΗΠΑ. (F. M. Khan, 1963) Καθώς αντιλαμβάνονταν το οξύ πρόβλημα ασφάλειας, ο ρεαλισμός υπαγόρευε μια πολιτική ευθυγράμμισης για την αντιμετώπιση των άμεσων προβλημάτων ασφάλειας, αγνοώντας το διπλωματικό κόστος της ευθυγράμμισης με τις Ηνωμένες Πολιτείες. (H. A. Rizvi 2002) Όμως η ηγεσία του Πακιστάν εργάζονταν για την ενίσχυση της ασφάλειάς του έναντι της Ινδίας και του Αφγανιστάν, παρά έναντι της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία ήταν η ανησυχία των Αμερικανών. Παρόλα αυτά μετά τη Σοβιετική στρατιωτική επέμβαση στο Αφγανιστάν τον Δεκέμβριο του 1979 συνεργάστηκε με τις ΗΠΑ για την οικοδόμηση και ενίσχυση της αντίστασης στη σοβιετική στρατιωτική παρουσία με αιχμή του δόρατος τις μαχητικές ισλαμο-αφγανικές ομάδες.

Επομένως ο πολιτικός και στρατιωτικός ανταγωνισμός με την Ινδία αποτελεί το επίκεντρο της περιφερειακής και διεθνής διπλωματίας του Πακιστάν καθώς και ο στρατιωτικός προγραμματισμός και εξοπλισμός του. (Lanoy,2005)

4) *Η διασύνδεση του Ισλάμ με την στρατηγικής σκέψης του Πακιστάν.*

Το Ισλάμ είναι αναπόσπαστο μέρος της στρατηγικής κουλτούρας του Πακιστάν, διότι συμβάλλει στη διαμόρφωση των κοινωνικών προδιαθέσεων και των προσανατολισμών των φορέων χάραξης πολιτικής. (H. A. Rizvi 2002) Το Πακιστάν δημιουργήθηκε ως πατρίδα για τους μουσουλμάνους της Ινδικής υποηπείρου και ανακηρύχθηκε ισλαμική δημοκρατία το 1956. Το Ισλάμ κατέχει μια εξέχουσα θέση στον πολιτικό και στον στρατιωτικό λόγο. Όλα τα πολιτικά κόμματα αναγνωρίζουν την κεντρική θέση του Ισλάμ στη διαδικασία του πολιτικού συστήματος ενώ και στην εκπαίδευση οι ισλαμικές σπουδές (αρχές και διδασκαλίες του Ισλάμ) αποτελεί υποχρεωτικό μάθημα για όλα τα επίπεδα διδασκαλίας. (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και πανεπιστημιακή εκπαίδευση) (Aslam 2020)

Οι ιστορικές αφηγήσεις αναδεικνύουν την έλευση του Ισλάμ στην Ινδία, δοξάζουν τη μουσουλμανική κυριαρχία εκεί και καθορίζουν την πακιστανική

ταυτότητα με αναφορά στο Ισλάμ και τη μουσουλμανική κυριαρχία. Οι αφηγήσεις αυτές υποστηρίζουν επίσης ότι τα συμφέροντα και τα δικαιώματα των μουσουλμάνων απειλήθηκαν από μια αντιπαθητική ινδουιστική πλειοψηφία κατά τη διάρκεια της βρετανικής κυριαρχίας, αναγκάζοντας τους μουσουλμάνους να αναζητήσουν πρώτα συνταγματικές εγγυήσεις και στη συνέχεια ένα ξεχωριστό κράτος. Ο στρατός του Πακιστάν δίνει έμφαση στο Ισλάμ σε συνδυασμό με την πειθαρχία, την ιεραρχία και τον επαγγελματισμό ως βασικές αρχές των αμυντικών οργανώσεων. Οι ισλαμικοί κανόνες, η ιστορία και οι διδασκαλίες, ιδίως ο προσανατολισμός των μουσουλμάνων στρατιωτών κατά τη διάρκεια των πολέμων, αποτελούν μέρος της εκπαίδευσης του. Οι ισλαμικές έννοιες shaheed (μάρτυρας), ghazi (νικητής) και Jihad-e-fi-sibilallah (ιερός πόλεμος στο όνομα του Θεού) τονίζονται ως οι κύριες πηγές έμπνευσης για τους Πακιστανούς στρατιωτικούς στον πόλεμο και την ειρήνη. Καθώς το Ισλάμ συνδέεται στενά με το ίδρυση του Πακιστάν, η άμυνά του, ιδίως έναντι της Ινδίας, προβάλλεται από τους πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες ως η υπεράσπιση του Ισλάμ. Έτσι οι ισλαμικοί προσανατολισμοί και οι αξίες είναι τόσο βαθιά ριζωμένες στην κοινωνία και το κράτος, που επηρεάζουν τη στρατηγική κουλτούρα του Πακιστάν. (H. A. Rizvi 2002)

Ο πρώτος Πακιστανός στρατιωτικός ηγέτης του Πακιστάν, ο στρατηγός Ayub Khan, αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο στην αυτοβιογραφία του για να συζητήσει πώς αντιλαμβάνεται το Ισλάμ ως ιδεολογία για το Πακιστάν. (Ayub 1967) (Haqqani 2005)

Ο Khan έβλεπε την εξάρτηση από το Ισλάμ ως μέσο για να ξεπεραστούν οι διάφορες αδυναμίες του πακιστανικού κράτους που προέρχονται από τις διχαστικές εθνοτικές φιλοδοξίες μεταξύ των λαών που βρέθηκαν παγιδευμένοι σε αυτό, συχνά παρά τη θέλησή τους. (Haqqani 2005) Το 1960 εξήγησε αυτόν τον ρόλο του Ισλάμ ως εξής:

Πριν από το 1947, ο εθνικισμός μας βασιζόταν περισσότερο σε μια ιδέα παρά σε οποιοδήποτε εδαφικό ορισμό. Μέχρι τότε, ιδεολογικά ήμασταν μουσουλμάνοι - εδαφικά συνέβαινε να είμαστε να είμαστε Ινδοί- και σε τοπικό επίπεδο ήμασταν ένα συνονθύλευμα από τουλάχιστον έντεκα μικρότεροι, επαρχιακοί πιστοί. Αλλά όταν ξαφνικά το Πακιστάν εμφανίστηκε ως πραγματικότητα, εμείς που είχαμε συγκεντρωθεί από κάθε γωνιά της αχανής υποηπείρου...της Ινδίας, ήρθαμε αντιμέτωποι με το

καθήκον να μετασηματίσουμε όλα τις παραδοσιακά, εδαφικές και τοπικές αφοσιώσεις σε μια μεγάλη πίστη για το νέο κράτος του Πακιστάν. (K. M. Ayub 1960)

Το Ισλάμ επρόκειτο να είναι αυτή η "μία μεγάλη πίστη". Ο Khan πίστευε ότι αν αυτή η ιδεολογία αποτύγχανε, τότε το Πακιστανικό κράτος θα αποτύγχανε επίσης. Για να διασφαλίσει την επιτυχία αυτής της ιδεολογίας, και συνεπώς του ίδιου του Πακιστάν, η κυβέρνησή του προώθησε ενεργά το όραμά του για το Ισλάμ ως εθνική ιδεολογία και εργάστηκε για να εξασφαλίσει τη νομιμοποίησή του εντός του Πακιστάν. (Iftikhar 2004) Αξίζει να σημειωθεί ότι όλοι οι επόμενοι στρατιωτικοί δικτάτορες θα επικαλούνταν το Ισλάμ με διάφορους τρόπους για να δικαιολογήσουν τα καθεστώτα τους και τις συνακόλουθες πολιτικές τους, συμπεριλαμβανομένου του Agha Mohammad Yahya Khan, Zia-ul-Haq, και ακόμη και ο Pervez Musharraf. (Cohen 1984)

Διάφοροι συγγραφείς σε στρατιωτικά περιοδικά του Πακιστάν υποστηρίζουν ότι αυτή η ιδεολογία προσφέρει αρκετές στρατηγικές οφέλη: την οικοδόμηση εθνικού χαρακτήρα και συνεπώς την προσέλκυση καλύτερων νεοσύλλεκτων στις ένοπλες δυνάμεις, την παραγωγή καλύτερων "μουσουλμάνων" στρατιωτών που θα είναι πιο ικανοί να πολεμήσουν τους ολοένα και πολυπληθέστερους Ινδουιστές εχθρούς, και εμπνέοντας τους πολίτες στρατιώτες να υπερασπιστούν τα ιδεολογικά και γεωγραφικά σύνορα. (Bashir 1961) Επιπρόσθετα, οι συγγραφείς του Πακιστάν χρησιμοποιούν επίσης το Ισλάμ, την ιδεολογία του Πακιστάν και τη θεωρία των δύο εθνών για να διατηρήσουν το λαϊκό έρεισμα για ατελείωτες συγκρούσεις με την Ινδία και τη συνεχιζόμενη κυριαρχία του στρατού στις εσωτερικές και εξωτερικές υποθέσεις του Πακιστάν επειδή μόνο ο στρατός έχει διατηρήσει μια καθαρή δέσμευση στο Ισλάμ. (F. M. Khan 1963) Αυτοί οι συγγραφείς παρουσιάζουν επίσης ότι όλες τις συγκρούσεις του Πακιστάν με την Ινδία ως «αμυντικές τζιχάντ», γεγονός που υπονοεί ότι κάθε ένας από τους πολέμους του Πακιστάν με Ινδία ήταν αμυντικός και ότι η Ινδία παραμένει ακλόνητη στο να προσπαθήσει να καταστρέψει το Πακιστάν. (Barhvi 1991)

Σύμφωνα με ένα αφήγημα που καθιερώθηκε από τον στρατό και διαδίδεται σε όλη την πακιστανική κοινωνία, παρουσιάζει την Ινδία ως ένα αδυσώπητο εχθρό. Η τζιχάντ που πρέπει να πολεμήσει το Πακιστάν δεν είναι απλώς έργο στρατιωτών-αντίθετα, «είναι ένα ιερό καθήκον» που «είναι υποχρεωτικό για κάθε άνδρα, γυναίκα

και παιδί. Θα πρέπει να είναι μια συνολική, συνεκτική προσπάθεια ολόκληρου του έθνους, που εκδηλώνεται μέσω των ενόπλων δυνάμεών του.» (Aslam 2020) Πολλοί από τους συγγραφείς του Πακιστάν που ασχολούνται με την άμυνα φτάνουν σε μεγάλο βαθμό να τοποθετήσουν τον πόλεμο του Πακιστάν με την Ινδία μέσα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ισλαμικών μαχών. Έτσι, ο στρατός του Πακιστάν δεν πολεμά απλώς για τα δικά του τοπικά συμφέροντα- αλλά μάλλον, υπερασπίζεται το ίδιο το Ισλάμ. Αρκετοί συγγραφείς πιστεύουν ότι η κατήχηση των στρατιωτών στη βάση του Ισλάμ θα αύξανε το ηθικό των μαχητών και θα προετοίμαζε τους στρατιώτες για τις ατελείωτες μάχες που έρχονται. (Chohan 1998)

Ο ρόλος του Ισλάμ υπήρξε καθοριστικός στην εγκαθίδρυση του κράτους του Πακιστάν καθώς η δυσπιστία των πολιτών και ο αντιδημοκρατικός προσανατολισμός των ηγετών τους, οδήγησε στο να χρησιμοποιήσουν τη θρησκεία ως ενωτική ιδεολογία. (Sayeed,1968) (Aslam 2020) Έτσι η εθνική ταυτότητα του Πακιστάν καθορίστηκε κυρίως με θρησκευτικούς όρους και το έργο της εδραίωσης μιας ενιαίας εθνικής ταυτότητας με αυτούς τους όρους είχε προτεραιότητα έναντι της θέσπισης ισχυρών θεμελίων δημοκρατίας στη χώρα. Το αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας ήταν ένας μακροπρόθεσμος εξισλαμισμός της χώρας. (Aslam 2020)

Κατά την δεκαετία του 1970 ο ισλαμικός συντηρητισμός αυξήθηκε στον στρατό αρχικά ως αποτέλεσμα της προσπάθειας νομιμοποίησης του καθεστώτος του στρατηγού Zia-ul-Haq και ακολούθως ως αποτέλεσμα της σύγκρουσης στο Αφγανιστάν (1979-89) καθώς ένας μεγάλος αριθμός από αυτούς συνεργάστηκε με τα ισλαμικά κόμματα και τις Αφγανικές ομάδες αντίστασης που πολεμούσαν κατά των σοβιετικών στρατευμάτων. Ωστόσο, οι κορυφαίοι διοικητές τράβηξαν μια γραμμή μεταξύ του θρησκευτικού συντηρητισμού και τον ακτιβισμό στο όνομα του Ισλάμ. Ο τελευταίος απαγορεύεται επειδή οι ανώτατοι αξιωματικοί πιστεύουν ότι υπονομεύει την επαγγελματική αριστεία, την πειθαρχία και το υπηρεσιακό ήθος. Τονίζουν την πανάρχαια παράδοση της διατήρησης του Ισλάμ και του στρατιωτικού επαγγελματισμού μαζί, αντιμετωπίζοντας το πρώτο ως συστατικό στοιχείο του δεύτερου. (H. A. Rizvi 2002) (Aslam 2020)

Η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν έδωσε την ευκαιρία στο Πακιστάν να χρησιμοποιήσει τη μουσουλμανική ταυτότητα για να υιοθετήσει έναν νέο ρόλο ισλαμικού σταυροφόρου παρουσιάζοντας τους Mujahideen ως στρατιώτες του Ισλάμ.

Ήταν ιδεολογικά εμπνευσμένοι και θεωρούσαν τις αντιστασιακές τους δραστηριότητες ως ιερό πόλεμο κατά των κατοχικών δυνάμεων μιας άθειας κομμουνιστικής χώρας (δηλαδή της Σοβιετικής Ένωσης). Οι ομάδες αντίστασης ενθουσιάστηκαν από την επιτυχία τους στο Αφγανιστάν και θεώρησαν ότι πρέπει να μεταφέρουν το πνεύμα του αφγανικού Τζιχάντ (ιερού πολέμου) και να βοηθήσουν τους μουσουλμάνους να πολεμήσουν τις αντιμουσουλμανικές δυνάμεις οπουδήποτε στον κόσμο και κυρίως στο υπό ινδική διοίκηση Κασμίρ, όπου είχε ξεσπάσει εξέγερση το 1989. Οι εξελίξεις αυτές ήταν σύμφωνες με το ισλαμικό περιεχόμενο της στρατηγικής κουλτούρας του Πακιστάν και, ως εκ τούτου, οι ηγέτες του Πακιστάν ήταν στην ευχάριστη θέση να βρουν ιδεολογικά υποκινούμενους μουσουλμάνους εθελοντές που ήταν έτοιμοι να διευκολύνουν την επίτευξη των στόχων του Πακιστάν στο Κασμίρ και τη δημιουργία στρατιωτικής πίεσης στην Ινδία, χωρίς να υποστούν βαριές απώλειες σε υλικό και ανθρώπινο δυναμικό για τον στρατό. (Aslam 2020)

Η ισλαμική ταυτότητα του Πακιστάν το οδήγησε επίσης να υιοθετεί συχνά τον ρόλο του «υπερασπιστή της πίστης». Αμέσως μετά τη δημιουργία του, κινήθηκε «επιθετικά» για να υπερασπιστεί τις υποθέσεις των μουσουλμάνων οπουδήποτε στον κόσμο και να προωθήσει τη μουσουλμανική αδελφοσύνη. (Aslam 2020)

Το Πακιστάν προσπάθησε συχνά να υιοθετήσει το ρόλο του ηγέτη των μουσουλμανικών κόσμων. Οι πολιτικές των ηγεσιών πιστεύουν ότι έχει τα μοναδικά προσόντα για τον ρόλο αυτό, επειδή ήταν η πρώτη χώρα που δημιουργήθηκε στο όνομα του Ισλάμ. Στη δεκαετία μετά την ανεξαρτησία του, το Πακιστάν διεξήγαγε τις βασικές εργασίες ενός μόνιμου πολυμερούς οργανισμού για την ένωση και την εκπροσώπηση των μουσουλμάνων του κόσμου. (Aslam 2020) Επίσης το Πακιστάν χρησιμοποίησε την πυρηνική του ικανότητα για να πείσει τον υπόλοιπο μουσουλμανικό κόσμο ότι έχει ουσιαστική ικανότητα να είναι ο ηγέτης τους χωρίς όμως αποτέλεσμα. (H. A. Rizvi 1983) (Aslam 2020)

Η εστίαση του Πακιστάν στην ανάδειξη της ισλαμικής του ταυτότητας οφείλεται στην προσπάθειά του να αναζητήσει μια γνωστική πατρίδα στην αραβική χερσόνησο αντί μιας "ινδουιστικής κυριαρχούμενης" Νότιας Ασίας. Οι σχολιαστές την έχουν περιγράψει ως τις προσπάθειες της χώρας να αραβοποιήσει την ταυτότητά του. (T. Rahman 2014). Ωστόσο, τα κράτη και οι άνθρωποι του Κόλπου τείνουν να

την βλέπουν με υποτιμητικό τρόπο τους Πακιστανούς πολίτες, ιδίως τους μετανάστες εργάτες. Τέτοιες αντιδράσεις εντείνουν την κακή θέση του Πακιστάν, καθώς δεν μπορεί να πείσει τα κράτη της Μέσης Ανατολής να το αντιμετωπίσουν ως δικό τους. (Aslam 2020)

Κεφάλαιο 6^{ον} -Συμπεράσματα

Εκ πρώτης όψεως θα περίμενε κανείς ότι λόγω της κοινής αποικιακής κληρονομιάς τους, Ινδία και Πακιστάν να είχαν και κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Τουναντίον τα δύο κράτη έχουν θέσει ξεχωριστές στρατηγικές κατευθύνσεις και οράματα (θρησκευτικές και πολιτικά πρότυπα) οι οποίες είναι θεμελιωδώς αντικρουόμενες από τη διχοτόμηση της Ινδικής υποηπείρου το 1947. (Abbasi 2015)

Με την διχοτόμηση της Ινδικής υποηπείρου ο Gandhi και ο Nehru οραματίστηκαν την ιδέα της «Μεγάλης Ινδίας», βασισμένη στο σύνθημα της κοσμικότητας και της φιλελεύθερης δημοκρατίας. Έτσι η Ινδία αποφάσισε να αναπτύξει και να ασκήσει την ήπια ισχύ της προς τα έξω σύμφωνα και με τις προβλέψεις της ρεαλιστικής θεωρίας κατά την οποία τα κράτη επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση της ισχύος τους, ενθαρρύνοντάς τα σε πιο επιθετικές και αναθεωρητικές πολιτικές. (Sagan 2000)

Όμως οι μελετητές του νεορεαλισμού διατυπώνουν μια διαφορετική θέση στο πλαίσιο του ρεαλισμού. Αναφέρουν ότι ο πρωταρχικός στόχος των κρατών είναι να εξασφαλίσουν την ασφάλειά τους, «γεγονός που τα ενθαρρύνει σε πιο αμυντικές στρατηγικές για την προστασία του status quo». Ενώ και ο Waltz, ο κορυφαίος νεορεαλιστής, υποστηρίζει ότι, «η σχετική ισχύς μεταξύ των κρατών είναι ο κρίσιμος παράγοντας που καθορίζει τις διαφορές στη συμπεριφορά τους.» (Waltz 1979) Έτσι πιστεύει και ο συγγραφέας ότι οι διαρκείς αντιπαλότητα της Ινδίας και του Πακιστάν οφείλεται στις διαφορετικές κατηγορίες των δύο κρατών. (Abbasi 2015)

Το «όραμα της μεγάλης Ινδίας» μπορεί να αναλυθεί και να μεταφραστεί μέσα από το πρίσμα της θεωρία των ρεαλιστών στο οποίο η Ινδία επιδιώκει να αναλάβει μεγαλύτερο ρόλο στα παγκόσμια πράγματα ανάλογο του φυσικού και πληθυσμιακού της μεγέθους καθώς και του δυναμικού ισχύος της. (Cheema 2010). Άλλωστε δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχει δραστηριοποιηθεί για να αναλάβει μόνιμη θέση στο συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ¹¹. Με βάση τη θεωρία του Kautiliya (Rangarajan 1987) επιβεβαιώνεται η νεοβουβιανή φιλοσοφία της «Μεγάλης Ινδίας» που είναι η άνοδος της Ινδίας ως μεγάλης δύναμης, με τη μεγιστοποίηση της ισχύος της και του επεκτατισμού της.

¹¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Reform_of_the_United_Nations_Security_Council

Από την άλλη πλευρά ο Jinnah τον Μάρτιο του 1940 εξέφρασε την αξία της θεωρίας των δύο εθνών και τη δημιουργία του Πακιστάν ως ξεχωριστού κράτους, επειδή οι μουσουλμάνοι της Ινδίας πίστευαν ότι υπήρχαν μεροληπτικές και αντιμουσουλμανικές πολιτικές που εφάρμοζε η Ινδουιστική πλειοψηφία. Με βάση τη θεωρία των δύο εθνών ο Τζίννα επεδίωξε την ανεξαρτησία των μουσουλμάνων και την κατοχύρωση τους με την ίδρυση του κράτους του Πακιστάν. Όμως από τις πρώτες ημέρες την ανεξαρτησία τους Ινδία και Πακιστάν διχάστηκαν σε πολλά ζητήματα (διάθεση πριγκιπικών κρατών, στρατιωτικά και οικονομικά ζητήματα) Η διχοτόμηση προκάλεσε κυρίως εδαφικές συγκρούσεις όμως αυτό το οποίο αναδείχθηκε είναι ότι και οι δύο χώρες έχουν διαφορετικές στρατηγικές κατευθύνσεις δηλαδή συγκρούονται ιδεολογικά καθώς το μουσουλμανικό Πακιστάν αναζητά ασφάλεια έναντι της Ινδουιστικής κυριαρχούμενης και αναθεωρητικής Ινδία. (Abbasi 2015)

Η ένταση των εδαφικών διαφορών επέδρασαν καταλυτικά στην ψυχοσύνθεση των Πακιστανικού έθνους. Από τις διαφορές εδαφικές διεκδικήσεις, το ζήτημα του Κασμίρ αποτελεί τη πιο σοβαρή διαφορά για την μετέπειτα διαρκεί αντιπαλότητα και ανταγωνισμό των δύο κρατών. Στο ζήτημα της διαφοράς του Kashmir η Ινδία και το Πακιστάν έχουν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις. Για την Ινδία η ενσωμάτωση του Κασμίρ αποτελεί μια σημαντική, επειδή το Κασμίρ είναι μια περιοχή που κυριαρχείται από μουσουλμανικό στοιχείο και θα αποδείκνυε ότι μια μουσουλμανική πλειοψηφία θα μπορούσε να ευδοκιμήσει μέσα σε ένα κράτος με κοσμικό πολίτευμα». (Hagerty 2005) Παράλληλα θα ενίσχυε την συνοχή και την ακεραιότητα της Ινδίας στο εσωτερικό της καθώς τυχόν εγκατάλειψη των θέσεων στην περιοχή του Κασμίρ θα σήμαινε ότι και άλλες περιοχές εντός Ινδίας δύναται να ζητήσουν ανεξαρτησία ή προσχώρηση στο Πακιστάν. (Abbasi 2015)

Για το Πακιστάν η άποψη που κυριαρχεί είναι ότι «Η ταυτότητα του Πακιστάν παραμένει ελλιπής χωρίς την ένταξη του Κασμίρ.» (Hagerty 2005)». Το Κασμίρ αποτελεί ισχυρός παράγοντας για την πολιτιστική και θρησκευτική του συνοχή, την δυνατότητα πρόσβασης σε πηγές νερού αλλά και την διασύνδεσή του με την Κίνα κύριο σύμμαχο του στην περιοχή. Έτσι το Πακιστάν κληρονόμησε μια στρατηγική κουλτούρα που επικεντρώνεται κυρίως σε θέματα ασφάλειας και μια ανησυχία που προέρχεται από την Ινδική περιφερειακή ηγεμονία.

Ένα άλλο στοιχείο το οποίο συνέβαλε στην αντιπαλότητα και στην έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των δύο κρατών είναι τα ξεχωριστά πολιτικά οράματα των χωρών αυτών. Άλλωστε ο Patel και ο Nehru μέχρι το 1947 ήταν κατηγορηματικά αντίθετοι στην ίδρυση δύο ξεχωριστών κρατών στην Ινδική υπό ήπειρο. Πίστευαν ότι θα ήταν προτιμότερο να μην είχε ανεξαρτητοποιηθεί το Πακιστάν και να παρέμενε μέρος της Μεγάλης Ινδίας λόγω της γεωστρατηγικής της θέσης και των οικονομικών δυνατοτήτων που δύναται να παράγουν οι περιοχές του. Σύμφωνα με τον Patel η Ινδουιστική Ινδία καταλαμβάνει το 75 με 80% της πρώην Βρετανικής αποικίας και θα την βοηθήσει να αναπτυχθεί και να γίνει δυνατή. Αυτή όμως η συμπεριφορά της Ινδικής ηγεσίας είναι που συμβάλλει καθοριστικά στην ενίσχυση της μεταξύ τους αντιπαλότητας καθώς πολλοί πολιτικοί ισχυρίζονταν ότι η ανεξαρτησία του Πακιστάν θα είναι κάτι προσωρινό που σύντομα θα διορθωθεί και ότι το Πακιστάν πάλι θα ενσωματωθεί με την υπόλοιπη Ινδία. (Abbasi 2015)

Επιπρόσθετα υπάρχει διάχυτη η πεποίθηση στο Πακιστάν ότι έγινε ανισομερής και άδικη κατανομή των περιουσιακών στοιχείων(υπηρεσιών, στρατιωτικού υλικού, οικονομικών πόρων) της Βρετανικής κυριαρχίας προς τα νεοσύστατα κράτη μετά τη διχοτόμησή τους λαμβάνοντας υπόψη ότι εκείνη την εποχή, οι υποδομές στην περιοχή που καταλάμβαναν το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές ήταν υποτυπώδης. Αυτό ενίσχυσε το αίσθημα της αδικίας στους Πακιστανούς και προκάλεσε το φόβο και την ανάγκη για ασφάλεια.

Μετά την ανεξαρτησία του 1947, η Ινδία επεδίωξε βάση και τη νεοϋβερσιανή φιλοσοφία της «Μεγάλης Ινδίας» να αποκτήσει την υπεροχή της τόσο σε περιφερειακό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο λόγω του πληθυσμού της, της στρατηγικής της θέσης αλλά και της αυτόαντίληψη ενός μεγαλείου που προέρχεται από έναν πάνσοφο μεγάλο πολιτισμό της σύμφωνα με τη φιλοδοξία να καταστεί περιφερειακή υπερδύναμη. Έτσι σύναψε αμυντική συμφωνία με τη Σοβιετική Ένωση το 1971, προχώρησε στην ανάπτυξη πυρηνικής τεχνολογίας και την κατασκευή πυρηνικής βόμβας το 1998, φιλοδοξεί να αναπτύξει το Ινδικό του ναυτικό υιοθετώντας το δόγμα Μονρόε, αποτέλεσε μια από τις πρωταγωνίστριες χώρες του κινήματος αδεσμέυτων. Ο κύριος στόχος πίσω από αυτές τις στρατηγικές ήταν να αποκτήσει διεθνές κύρος και επιρροή για τις διεθνείς υποθέσεις. (Babar and Mirza 2018) Αυτό ενέτεινε την αντίληψη που είχε το Πακιστάν για την απειλή και προκάλεσε το δίλημμα ασφαλείας του, αναγκάζοντάς το να υιοθετήσει τη ρεαλιστική

θεωρία της ισορροπίας ισχύος, ξεκινώντας το δικό του πυρηνικό πρόγραμμα διακηρύσσοντας το 1998 την ικανότητα κατασκευής πυρηνικών όπλων. (Abdullah 2012)

Το Πακιστάν ως ένα μικρότερο κράτος, βασισμένο σε λιγότερες δυνατότητες έναντι της Ινδικής απειλής, έχει θέσει ως ύψιστη προτεραιότητα την ασφάλειά του. Στο συμβατικό επίπεδο, ο ανταγωνισμός και η αντιστοίχιση του ινδικού συμβατικού υλικού με τον αντίστοιχο του Πακιστανικού δεν είναι εφικτή επιλογή λόγω της εύθραυστης οικονομίας του και του πολύ μικρότερου προϋπολογισμού από την Ινδία. Επομένως βασίζεται στις στρατιωτικές και διπλωματικές συμμαχίες προκειμένου να αντιμετωπίσει αυτήν την ανισορροπία ασφάλειας έναντι στην Ινδική απειλή. Επομένως το Πακιστάν υιοθετεί μια αμυντική, φιλελεύθερη, και βασισμένη στη συνεργασία πολιτική, θεωρώντας ότι η συνεργασία είναι δυνατή μέσω των διεθνών θεσμών ενώ τα κράτη θα συνάψουν σχέσεις συνεργασίας, ακόμη και αν ένα κράτος κερδίζει περισσότερα από ένα άλλο. Βασισμένο σε αυτή την προσέγγιση πιστεύει ότι μπορεί να πετύχει περισσότερα με την συμμετοχή του σε συμμαχίες, από ότι αν επιχειρήσει να επιβιώσει μόνη της. Η στρατηγική στάση του Πακιστάν εξαρτάται σε συντριπτικό βαθμό από την πυρηνική του ικανότητα. Ωστόσο, το Πακιστάν πρέπει επίσης να επινοήσει τρόπους αντιμετώπισης του περιορισμένου συμβατικού πολέμου έναντι της Ινδίας (Babar and Mirza 2018)

Είναι δεδομένο ότι η Ινδία είναι μεγαλύτερη και ισχυρότερη από το Πακιστάν και αυτή η ασυμμετρία επιδεινώνει περαιτέρω το κρίσιμο στρατηγικό περιβάλλον Πακιστάν-Ινδίας. Για τη διατήρηση της στρατηγικής σταθερότητας στη Νότια Ασία, τόσο η Ινδία όσο και το Πακιστάν έλαβαν μέτρα για τη διασφάλιση της πυρηνικής τους αποτροπής με την υιοθέτηση στάσεων Αξιόπιστης Ελάχιστης Αποτροπής. Η Ινδία εισήγαγε το δόγμα «ψυχρής εκκίνησης» για να αντιμετωπίσει τυχόν πυρηνικές απειλές από το Πακιστάν κατά τη διάρκεια κρίσεων. Από την άλλη πλευρά, το Πακιστάν θέλοντας να αναχαιτίσει το ανωτέρω δόγμα ανέπτυξε το δικό του και αφορά την «Αποτροπή σε όλο το φάσμα των επιχειρήσεων», απειλώντας ότι θα χρησιμοποιήσει κατάλληλα πυρηνικά όπλα και στο πεδίο της μάχης, σε συνδυασμό με τη χρήση συμβατικών δυνάμεων. Με αυτό τον τρόπο αφήνει στην Ινδία ελάχιστα περιθώρια να προσβάλει το Πακιστάν στη χαμηλότερη βαθμίδα του φάσματος των συγκρούσεων. Ως εκ τούτου, όπως αναφέρουν και οι αναλυτές Babar και Mirza «το

Ινδικό δόγμα ψυχρής εκκίνησης δεν αποτελεί απειλή για την περιφερειακή ειρήνη και σταθερότητα.» (Babar and Mirza 2018)

Μετά την απόκτηση του καθεστώτος της ανοιχτής πυρηνικής δύναμης, αναμενόταν ότι τα δύο κράτη δεν θα εμπλέκονταν σε συγκρούσεις καθώς υπήρχε η άποψη ότι η ανάπτυξη πυρηνικών ικανοτήτων θα μείωνε την πιθανότητα ενός ολοκληρωτικού πολέμου λόγω του παραδόξου σταθερότητας- αστάθειας. (Krepon 2004) Ωστόσο, στην πορεία τα γεγονότα διέψευσαν αυτόν τον ισχυρισμό. Κατά τη διάρκεια της κρίσης του Kargil το 1999, κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής αντιπαράθεση του 2001-2002 και μετά τις επιθέσεις στη Βομβάη το 2008, η πιθανότητα πυρηνικής σύγκρουσης φαινόταν μεγαλύτερη από ποτέ. Ομοίως, και ο ρόλος των εξτρεμιστών στην περιοχή και οι νοοτροπίες των ελίτ που διεύρυναν περαιτέρω τα σχίσματα. Μετά την κρίση του 1999, ο ρόλος των εγχώριων παραγόντων επιτάχυνε ιδιαίτερα την ευπάθεια του περιφερειακού στρατηγικού περιβάλλοντος. Η ύπαρξή τους έχει συχνά διαταράξει τις διαδικασίες των ειρηνευτικών πρωτοβουλιών μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν. (M. S. Rahman 2018)

Επομένως ενώ η περιοχή της Νότιας Ασίας θα μπορούσε να αποφύγει πυρηνική αντιπαράθεση λόγω της ύπαρξης πυρηνικής αποτροπής, η ρεαλιστική θέση του παραδόξου σταθερότητας-αστάθειας εξηγεί την ιδιαιτερότητα του υφιστάμενου στρατηγικού περιβάλλοντος μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν. (M. S. Rahman 2018)

Επίλογος

Η εξασφάλιση της επιβίωσης του κάθε κράτους αποτελεί σταθερή επιδίωξη του, ως ορθολογικός δρών και το αναζητά χρησιμοποιώντας όλα τα διαθέσιμα μέσα και χαρακτηριστικά ισχύος που διαθέτει. Για τη διατήρηση της ισορροπίας ισχύος το κάθε κράτος στοχεύει στην αρχή της αυτοβοήθειας και στην επιτυχή σύναψη συμμαχιών μεταξύ δρώντων με συγκλίνοντα συμφέροντα.

Στην εξίσωση της ισορροπίας μεταξύ Ινδίας –Πακιστάν το πλαίσιο των ανταγωνιστικό σχέσεων και η αντιπαλότητα μεταξύ Ινδίας – Πακιστάν οριοθετείται από την διατήρηση πυρηνικών όπλων, τη πιθανότητα κρίσεων μεταξύ Ινδίας και Πακιστάν για ζητήματα όπως η εδαφική διαμάχη για την περιοχή του Κασμίρ, το παράγοντα της τρομοκρατίας από μέρους του Πακιστάν και η επίδρασή που έχει αυτή στην Ινδία

Οι βαθύτερες αιτίες των αποκλίσεων μεταξύ της Ινδίας και του Πακιστάν έγκεινται σε αμφισβητούμενα ζητήματα και διαφορετικές κατευθύνσεις- διαφορετικούς πολιτικούς και θρησκευτικούς στόχους και ιδέες- και στις αντιλήψεις της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας. Βασιζόμενοι στην παραδοχή των ρεαλιστών για την μεγιστοποίηση της ισχύος των κρατών η μελέτη αναγνωρίζει ότι η προσπάθεια για αναβάθμιση του στάτους της Ινδίας και η μεγιστοποίηση της πολιτικής της επιρροής και της υλικής ισχύος, επικεντρώνεται στην απόκτηση της παγκόσμιας θέσης της υπονομεύοντας έτσι τις ανησυχίες του Πακιστάν για την ασφάλειά του.

Η επιθετική συμπεριφορά και οι αποκλίνουσες στάσεις των ηγεσιών είναι στενά συνδεδεμένες με τον αντίστοιχο λόγο περί ταυτότητας των δύο κρατών. Το δίλημμα της ασφάλειας δημιουργήθηκε κυρίως στο επίπεδο των ηγεσιών και αυτό έχει διαμορφώσει τη στρατηγική κουλτούρα των δύο κρατών, δημιουργώντας εμπόδια στο σχηματισμό «κοινοτήτων ασφαλείας» στη Νότια Ασία. (Pervez 2015)

Για τον Pervez, «οι ηγεσίες των δύο κρατών έχουν χειραγωγήσει κοινωνικοπολιτισμικούς μύθους για να διαδώσουν εχθρότητα μεταξύ των πληθυσμών των δύο κρατών.» (Pervez 2015) Είναι βέβαιο ότι εφόσον οι ηγεσίες των δύο χωρών σταματήσουν να δαιμονοποιούν η μία την άλλη, συνεργαζόμενα προς αμοιβαίο όφελος των λαών θα μπορέσουν να κινηθούν προς μια ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων.

Αυτές οι συγκρούσεις, κυρίως στο ζήτημα του Κασμίρ, είναι θεμελιώδη ζητήματα που εμβαθύνουν το δίλημμα της ασφάλειας και αυξάνουν τη δυσπιστία και την πιθανότητα πολέμου οποίος κινδυνεύει να γίνει πυρηνικός αν θεωρήσουμε ότι το παράδοξο σταθερότητας ασφάλειας δεν εξακολουθήσει να ισχύει. Η διατήρηση της ισορροπίας ισχύος μεταξύ της Ινδίας και του Πακιστάν είναι εύθραυστη αναλογιζόμενη την διαρκή στρατιωτική, οικονομική και διπλωματική ανάπτυξη της Ινδίας. Ένας νέος πόλεμος στην περιοχή της Νότιας Ασίας κυρίως λόγω της αντιπαλότητας του Πακιστάν με την Ινδία θα είχε απρόβλεπτες συνέπειες απειλώντας τη σταθερότητα και την ασφάλεια της περιοχής.

Έτσι, τόσο η Ινδία όσο και το Πακιστάν θα πρέπει να μιλήσουν για τη μελλοντική ειρήνη και όχι για το πόλεμο και να καταστρώσουν στρατηγικές για να αποφύγουν οποιαδήποτε αβεβαιότητα που θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια σύγκρουση, ακολουθώντας μια προσέγγιση με βάση το μοντέλο «από το χαμηλότερο επίπεδο προς το υψηλότερο επίπεδο», ανοίγοντας εκ νέου όλες τις περιοχές του συνεργασίας και την οικοδόμηση της οικονομικής ολοκλήρωσης και της συνεργασίας στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον για το καλό των λαών και των δύο χωρών.

Βιβλιογραφία

- Abbasi, Rizwana. «India and Pakistan: Distinct Strategic Directions and Fragility of Peace.» *Pakistan Horizon*, July-October 2015: 105-130.
- Abbott, Freeland. «Pakistan: the formative phase by Khalid bin Sayeed (review).» *Middle East Journal*, 1963: 193-194.
- Abdullah, Sannah. «Cold Start in Strategic Calculus.» *IPRI Journal*. 2012.
<https://paperzz.com/doc/8163800/cold-start-in-strategic-calculus---islamabad-policy-resea...> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- «Agha Shahi, 'Pakistan Responds to India's Nuclear Doctrine', Disarmament Diplomacy 41 (November 1999), downloaded from www.acronym.org.uk/41pakistan.htm on December 15.,» *Disarmament Diplomacy*. 1999. (πρόσβαση 2021).
- Ahmed and Hashmi and Kausar. «Dr. , "Pakistan Nuclear Doctrine from Minimum Deterrence to Full Spectrum Credible Minimum Deterrence (FSCMD).» *Pakistan Social Sciences Review*, December 2019: 86-101.
- Ahmed. «The need for Clarity In India's Nuclear Doctrine.» *IDSA*. 2008.
<http://www.idsa.in/publications/stratcomments/AliAhmed111108.htm> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Ahmed, Ali. «India's Limited War Doctrine The structural Factor.» December 2012.
https://www.idsa.in/monograph/IndiasLimitedWarDoctrine_aahmed (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Akram, Zamir. *Nuclear Learning*, . 2017. <https://www.youtube.com/watch?v=QP5YLBSJJPc> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Amina, Mohammad-Arif. « Textbooks, nationalism and history writing in Indian and Pakistan.» Στο *Manufacturing citizenship. Education and nationalism in Europe*, του/της Benei, 143-169. New York: Routledge, 2005.
- Aslam, Wali. «Pakistan's hard misplacement and the politics of regional identity .» *Cambridge Review of International Affairs*, 2020: 542-554.
- Ayub, Khan. *Friends not masters: a political autobiography*. Oxford: Oxford, 1967.
- Babar and Mirza. « Indian Strategic Doctrinal Transformation: Trends and Trajectory.» *SSRN*. 2018. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3799365 (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Babar, Farhatullah. *A Historic Meeting Recalled*. Frontier Post, 1999.
- Bajpai and Matto. *Indian Strategic Thought*. New Delhi: Manohar, 1996.
- Bajpai, Kanti. «Indian Strategic Culture.» *JSTOR*. 2002.
<https://www.jstor.org/stable/resrep12079.13> (πρόσβαση Αύγουστος 2021).
- Bakshi. *The Indian Art of War: The Mahabharata Paradigm*. New Delhi: Sharada Publishing House, 2002.
- Barnds, William J. *India, Pakistan, and the Great Powers*. New York: Praeger, 1972.

- Barsur, Rajesh. «Nuclear Weapons and Indian Strategic Culture.» *Journal of Peace Research*, 2001: 181-198.
- Baru, Sanjaya. *National Security in an Open Economy, A report of the Indian*. Report, New Delhi: Indian Council for Research on International Economic Relations, 1999.
- . «The Economic Dimensions of Indias Foreign Policy.» *World Affairs*, April - June 1998: 90-91.
- Basham, A.L. *The Wonder That Was India*”, *Rupa*,1991,p.137. New Delhi: Rupa, 1991.
- Basrur, R. *Minimum Deterrence and India’s Nuclear Security*. Stanford: Stanford University Press, 2006.
- Bedi, Rahul. *A New Doctrine for the Navy*. 16 July 2004. <https://frontline.thehindu.com/the-nation/article30223434.ece> (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- Berger, Thomas. *Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan*. Baltimore and London (1998): The Johns Hopkins University Press, 1998.
- Burns and Dugger. «India Builds Up Forces as Bush Urges Calm.» *New York Times*, December 2001.
- Calusewitz, Carl Von. *On War*. Princeton: Princeton University, 1984.
- Chari Cheema Cohen. *Four Crisis and a Peace Process: American Engagement in South Asia*. New Delhi: Harper Collins, 2008.
- Chatterjee, Aneek. *In Search of A Strategic Culture in Indian Foreign Policy*. 7 August 2020. <https://diplomatist.com/2020/08/07/in-search-of-a-strategic-culture-in-indian-foreign-policy/> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Cheema, Iqbal. *Indian Nuclear Deterrence : Its Evolution, Development and Implications for South Asian Security*. Karachi: Oxford University Press, 2010.
- Cloughley, B. *A History of the Pakistan Army: Wars and Insurrections*. Karachi: Oxford University Press, 1999.
- Cohen. *The Pakistan Army*. New Delhi: University of California, 1984.
- Cohen, Stephen Philip. *India: Emerging Power*. Washington: Brookings Institution Press,, 2001.
- Dalton, Toby. «General Khalid Kidwai, in conversation with Peter Levoy.» *Carnegie Nuclear Policy Conference*. Washigton DC: Carnegie Endowment for International Peace, 2015. 1-21.
- De Haas, Marcel. «Russian military politics and Russia's 2010 defense doctrine.» *JSTOR.ORG*. 2011. <http://www.jstor.org/stable/resrep12071.5> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Devasher, Tilak. *Tilak Devasher, Pakistan: Bajwa Doctrine 2.0* <https://www.aninews.in/news/world/asia/pakistan-bajwa-doctrine-2020210329173121/>. 30 March 2021. <https://www.aninews.in/news/world/asia/pakistan-bajwa-doctrine-2020210329173121/> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).

- Duffield, John. «Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism,» *JSTOR*. 1999. <http://jstor.org/stable/2601309> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021).
- Dunne and Durrani and Naureen. «Curriculum and national identity:exploring the links between religion and nation in Pakistan.» *Journal of Curriculum Studies*, 2010: 226.
- Fair, Christine. «Pakistan’s Strategic Culture Implications For How Pakistan Perceives and Counter Threats.» *The National Bureau of Asian Research*, December 2016: 5.
- Federation of American Scientists. *Pakistan chemical weapons’*. 05 August 1999. <https://fas.org/nuke/guide/pakistan/cw/index.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Garretson, Peter A. «Tanham in Retrospect : 18 years of Evolution in Indian Strategic Culture” ,, Issue 7, January 2013.» *South Asia Journal*. 7 January 2013. <http://southasiajournal.net/tanham-in-retrospect-18-years-of-evolution-in-indian-strategic-culture/>. (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- Gen Raheel. «Kashmir Is Unfinished Agenda Which Hinders Regional Peace:» *Dawn*. 2 October 2015. <http://www.dawn.com/news/1210468/kashmir-is-unfinished-agenda-which-hinders-regional-peace-gen-raheel>. (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Gordon Babbage. *India's Strategic Future: Regional State or Global Power*. New Delhi: Oxford University Press, 1992.
- Gray, Colin. «Perpspectives on Strategy .» Στο *Perpspectives on Strategy*, του/της Colin Gray, 13. Oxford University Press, 2016.
- Gray, Colin. «Strategic Culture as Context: The First Generation of Theory Strikes Back.» *British International Studies Association*, 1999: 49-69.
- Holmes and Yoshihara. «India's “Monroe Doctrine” and Asia's Maritime Future.» *Strategic Analysis*, 2008: 997-1011.
- IISS. «Dr Adil Sultan ‘IISS Talk - Evolving Military Doctrines in South Asia: Risks and Opportunities’,.» Arundell House: International Institute of Strategic Studies, 2018.
- . *Nuclear Black Markets: Pakistan, A.Q. Khan and the Rise of Proliferation Networks*. International Institute for Strategic Studies., 2007.
- Ilahi, Shereen. «The Radcliffe Boundary Commission and the Fate of Kashmir.» *India Review*, 2003: 77-102.
- Iqbal, Khalid. «Pakistan's Nuclear Program: The Context.» *JSTOR*. 2016. https://www.jstor.org/stable/10.13169/polipers.13.1.0025#metadata_info_tab_contents (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Johnston, Alastair Ian. «Thinking About Strategic Culture.» *JSTOR*. 1995. <https://www.jstor.org/stable/2539119> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021).
- Jones, Rodney. «India’s Strategic Culture.» *Comparative Strategic Cultures Curriculum*. October 2006. <https://www.semanticscholar.org/paper/INDIA%27S-STRATEGIC-CULTURE-Jones/a5b52b210b46a26b71ffad29016391d397bc7027> (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- Joshi, M. *Lost Rebellion: Kashmir in the Nineties*. New Delhi: Penguin, 1999.

- Joshi, Yagesh. «The End of the Cold Start Doctrine.» *Institute of Peace and Conflicts Studies*. 13 October 2010. http://www.ipcs.org/comm_select.php?articleNo=3258 (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- Kanwal, G. *Nuclear Defence: Shaping the Arsenal*. New Delhi: Knowledge World, 2001.
- Kapoor, Ashok. *India's Nuclear Option: Atomic Diplomacy and Decision Making*. New York: Prager Publishers, 1976.
- Kapur. *Inside Nuclear South Asia*. Stanford: Stanford University Press, 2009.
- Katzenstein, Peter. *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996.
- Khan, Fazal Muqem. *The Story of the Pakistan Army*. Karachi: Oxford University Press, 1963.
- Khan, Muhammad. «Security Environment in South Asia.» *Hilal*, 2011: 19.
- Khan, Munir Ahmad. «Nuclearization of South Asia and its Regional and Global Implications.» *Regional Studies*, Autumn 1998: 3-38.
- Khan, Zafar «Cold Start Doctrine: The Conventional Challenge to South Asian Stability,” *Contemporary Security Policy* Vol. 33: No. 3: 577–94. «Cold Start Doctrine: The Conventional Challenge to South Asian Stability.» *Contemporary Security Policy* . December 2012. https://www.researchgate.net/publication/263214895_Cold_Start_Doctrine_The_Conventional_Challenge_to_South_Asian_Stability (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- Kier, Elisabeth. «Culture and Military Doctrine: France between the Wars.» *JSTOR*. 1995. [jstor.org/stable/2539120](http://www.jstor.org/stable/2539120) (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021).
- Klein, Bradley. «Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics.» *JSTOR*. April 1988. <https://www.jstor.org/stable/20097137> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021).
- Koithara, V. *Crafting Peace in Kashmir: Through a Realist Lens*. New Delhi: Sage, 2004.
- Krepon, Michael. «The stability- Instability Paradox, Misperception, and Escalation Control in South Asia.» *The Asia Dialogue*. 1 December 2004. <https://theasiadialogue.com/wp-content/uploads/2017/10/stability-instability-paradox-south-asia.pdf> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Ladwig, Walter C. «A Cold Start for Hot Wars? The Indian Army's New Limited War Doctrine.» *JSTOR*. 2007/2008. <http://www.jstor.org/stable/30130521> (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- Lantis, Jeffrey. «Strategic Culture, from Clausewitz to Constructivism.» *strategic insights*. October 2005. (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Larus, Joe. *Culture and Political-Military Behavior: The Hindus in Pre-Modern India (Calcutta: Minerva Press, 1979), pp.101-102*. Calcutta : Minerva Press, 1979.
- Lavoy and Sagan and Wirtz. *Pakistan's Nuclear Use Doctrine and Command and Control*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2000.

- Lavoy, Peter. «Pakistan's Strategic Culture.» *Comparative Strategic Cultures Curriculum*, 2006: 3-24.
- Lavoy, Peter. «Islamabad's Nuclear Posture: Its premises and Implication.» Στο *Pakistan's Nuclear Future Worries beyond War*, του/της Henry Sokolski, 131. Carlisle, Pennsylvania: US Army War College, 2008.
- Lavoy, Peter. «Pakistan's Foreign Relations.» Στο *South Asia in World Politics*, του/της Hagerty Devin. Boulder Colorado: Rowman&Littlefield, 2005.
- Liotta. «To die for National Interests and Strategic Uncertainties.» *Press Army War College*. 5 October 2000. <https://press.armywarcollege.edu/parameters/vol30/iss2/9> (πρόσβαση November 2021).
- Lodhi, F.S. «Pakistan's Nuclear Doctrine.» *Defense Journal*. April 1999. <http://www.defencejournal.com/apr99/pak-nuclear-doctrine.html> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Luckham, Robin. «Armament Culture.» *Research Gate*. January 1984. https://www.researchgate.net/publication/270626708_Armament_Culture (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021).
- Machiavelli, Niccolo. *The Prince*. Maryland: Manor Publishers, 2007.
- Makeig, Douglas C. «War, No-War and the Indo-Pakistan Negotiation Process.» *Pacific Affairs*, 1987: 271-294.
- Malik, Mohan. «South Asia in China's Foreign Relations.» *Pacific Review*, February 2001: 74.
- Marwah, V. *India in Turmoil: Jammu and Kashmir, the Northeast and Left Extremism*. New Delhi: Rupa, 2009.
- Menon, Raja. «Just One Shark in the Deep Blue Sea.» *Outlook India*. 10 August 2009. <http://www.outlookindia.com/article/Just-One-Shark-In-The-Deep-Blue-Ocean/261048>. (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- MoD India. *Annual Report*. Ministry of Defense India, 2018-2019.
- Narlikar, Amrita. «Peculiar Chauvinism: Explaining the Negotiating Strategy of a rising India.» *International Affairs*, January 2006: 77-94.
- Nayyar and Pervez. «Rewriting the history of Pakistan.» Στο *Islam, politics and the state: the Pakistan Experience*, του/της Asghar Khan, 174. London: Zed, 1985.
- Nehru, Jawaharlal. *The Discovery of India*. London: Meridian Books, 1945.
- NSAB. «Draft Report of National Security Advisory Board on Indian Nuclear Doctrine.» *National Security Advisory Board on Indian Nuclear Doctrine*. 1999. <http://meadev.nic.in/govt/indnucl.htm> (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- Owens, Mackybin Thomas. «Analysis Colin Gray the Strategist's Strategy.» *Foreign Policy Research*. 8 June 2020. <https://www.fpri.org/article/2020/06/colin-gray-the-strategist's-strategist> (πρόσβαση November 2021).
- Pandit. «Cold Start' to New War Doctrine.» *The Times of India*, 2004.

- Paranjpe, Shrikant. *India's Strategic Culture: The Making of National Security Policy*. New Delhi: Routledge, 2013.
- Pathania, Jyoti. «Has Pakistan's Military Doctrine Transformed?» *CLAWS Journal*, 2019: 166-179.
- Paul, T.V. «T.V. Paul, "Chinese-Pakistani Nuclear/Missile Ties and the Balance of Power," The.» *Nonproliferation Review*, 2003: 1-9.
- Pazwak, Rehman. *Pakhtunistan, London: , n.d.* Report, London: Afghan Information Bureau, 1960.
- Pervez, Muhammad Shoaib. *Security Community in South Asia (London:.* London : Routledge, 2015.
- Posen. *The sources of military doctrineQ France, Britain, and Germany between the world wars*. Cornell University Press, 1986.
- PR Chari. «Limited War under the Nuclear Shadow in South Asia.» *Institute of Peace and Conflicts Studies*. Institute of Peace and Conflicts Studies, 2005.
- Raghavan, V.R. (2001), “. «Limited War and Nuclear Escalation in South Asia.» *The Nonproliferation Review Vol 8 Issue 3*, 8 February 2001: 82-98.
- Rahman, Muhammad Shafiq ur. *South Asian Security Dilemma Strategic Triangle: India Pakistan and China*. Διδακτορική διατριβή, Islamabad: National Defense UniversityNIVERSITY, 2018.
- Rahman, Tariq. «Al-Bakistan.» *The Express Tribune*, 2014.
- Raja Mohan, C. *Crossing the Rubicon: The Shaping of India's New Foreign Policy*. New delhi: Viking, 2003.
- Rajagopalan, Rajesh. *The Logic of Assured Retaliation*. Stanford: Stanford University Press, 2008.
- Rajain, Arpit. *Nuclear Deterrence in South Asia, China, India and Pakistan*. New Delhi: Sage, 2005.
- Rana, Aysha. «Challenges to Strategic Stability in South Asia, Strategic Studies, Vol 38, No 2 (Summer 2018), pp 1-20.» *Strategic Studies*, 2018: 1-20.
- Rangarajan. *Arthshastra by Kutiliya*. New Delhi: Penguin, 1987.
- Raza, Muhammad, ,” *The Citadel* vol.XXVII, no.1 (2009): 78. «Indian Cold Start Doctrine: A Brief Review.» *The Citadel*, 2009: Vol 27, No 1.
- Razvi, Mujtaba. *The Frontiers of Pakistan* . 1974.
- . *The Frontiers of Pakistan*. Karachi: National Publishing House, 1971.
- Rizvi, Hasan- Askari. «Pakistan's Strategic Culture, South Asia in 2020, .» *Future Strategic Balancies and Alliances*. 2002. <http://www.jstor.com/stable/resrep12079> (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).

- Rizvi, Hasan-Askari. *Pakistan and the Geostrategic Environment: A Study of Foreign Policy*. New York: St Martins, 1993.
- Rizvi, Hassan Askar. «Pakistan: ideology and foreign policy.» *Asian Affairs*, 1983: 49.
- Rizwan, Hussain. *Pakistan and the Emergence of Islamic Militancy in Afghanistan*. Burlington: Ashgate, 2005.
- Sagan, Scott D. *The Original of Military Doctrine and Command and Control Systems*. London: Cornell University, 2000.
- Sahni, Varun. *The Stability Instability Paradox, A Less than Perfect Explanation*. New Delhi: Sridhran, 2007.
- Saigol, Rubina. «Enemies within and enemies without: the besieged self in Pakistani textbooks.» *Futures*, 2005: 1005-1035.
- Salik, Naeem Ahmad. «Nuclear Learning in South Asia: The Next Decade.» Στο *The Evolution of Pakistan's Nuclear Doctrine*, του/της F. H. Khan and R. Jacobs and E. Burk, 74. Monterey: Naval Post Graduate School,, 2014.
- Sayeed, Khalid bin. «Pakistan's foreign policy: an analysis of Pakistani fears and interests.» *Asian Survey*, 1964: 746.
- . *Pakistan the formative phase 1857 1948*. London: Oxford University Press, 1968.
- Sethi, M. (2009),. *Nuclear Strategy: India's March Towards Credible Deterrence*. New Delhi: Knowledge World, 2009.
- Shahi, Agha. «Pakistan Responds to India's Nuclear Doctrine.» *Disarmament Diplomacy*. November 1999. www.acronym.org.uk/41pakistan.html (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Siddique and M. Faisal. «. 2016. "Pakistan's Strategic Nuclear Policy and Implications for Deterrence Stability.» *CISS Insight: Quartely News and Views*, 1 Mai 2016: 2.
- Singh, Jasjit. *Asian Security Concerns in the 21st Century*. Knowledge World, 1999.
- Singh, Jaswant. *Defending India*. New Delhi: MacMilan, 1999.
- Sinha, Kumar Amit. *India Strategic Culture a Need for Rediscovery*. Διδακτορική Διατριβή, Mumbai: University of Mumbai, 2019.
- Small, Andrew. *The China-Pakistan axis: Asia's new geopolitics* . London: Hurst, 2015.
- Sood, Rakesh. «India's nuclear doctrine and nuclear diplomacy.» *International Institute for Strategic Studies*. 2017.
- Subrahmanyam, K. *India and the Nuclear Challenge*. New Delhi: Lancers, 1986.
- Tanham. « Indian Strategic Thought: An Interpretive Essay,pp.5-7.» *RAND Report*, 1992: 5-7.
- Tanham, George. «Indian Strategic Culture , Winter 1992, pp.129-130.» *The Washington Quarterly*, 1992: 129-130.

- US Department of State. *2015 Report on Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments*. 5 June 2015. <https://www.state.gov> (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- US, DEPARTMENT OF DEFENSE. *Dictionary of Military and Associated Terms*. DEPARTMENT OF DEFENSE US, 2016.
- Verghese, B. G. (2010), *First Draft: Witness to the Making of Modern. First Draft: Witness to the Making of Modern India*. New Delhi: Tranquebar Press, 2010.
- Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics (New)*. New York: Random House, 1979.
- Warraich, Suhail. *The Bajwa Doctrine: from chauvinism to realism, International The News*. 18 March 2018. <https://www.thenews.com.pk/print/293885-the-bajwa-doctrine-from-chauvinism-to-realism> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- White, Joshua T. «The Shape of Frontier Rule: Governance and Transition, from the Raj to the Modern Pakistani Frontier.» *Asian Security* , 2008: 219-243.
- Wimbush, S.Enders. «Strategic India.» *Smith Richardson Foundation*. 2017. <http://www.hudson.org/content/researchattachments/attachment/487/strategicindia-finalwimbush.pdf> (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- Ximin, Sui. «India's Strategic Culture and Model of International Behavior .» *China Institute of International Studies*. 25 June 2014. https://www.ciis.org.cn/english/ESEARCHPROJECTS/Commentaries1/202007/t20200715_3531.html (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).
- Zaman, Rashed. «Kaytilya: The Indian Strategic Thinker and Indian Strategic Culture.» *Comparative Strategy*, 13 October 2006: 231-247.
- Zeb, Rizwan. «Deterrence Stability; N-Redlines and India-Pakistan Conventional Imbalance.» *Islamabad Regional Studies*. 2009. (πρόσβαση Οκτώβριος 2021).
- Zubeida, Mustafa. «The Sino-Pakistan Border: Historical Aspect.» *Pakistan Horizon*, 1986: 43-50.
- ΓΕΕΘΑ. *Στρατηγικό Δόγμα* . ΓΕΕΘΑ, 2018.
- Ηφαιστος Πλατίας. *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*. Αθήνα: Παπαζήση, 1992.
- Ήφαιστος, Παναγιώτης. *Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης* . Αθήνα: Ποιότητα, 2009.
- Ήφαιστος, Παναγιώτης. *Κοσμοθεωρία των Εθνών, Συγκρότηση και συγκράτηση των κρατών της Ευρώπης και του Κόσμου* . Αθήνα: Ποιότητα, 2009.
- Κατσούλας, Σπύρος. «Η Έννοια της Στρατηγικής Κουλτούρας.» *Στρατηγικόν*. Ιούνιος 2017. <https://en.calameo.com/books/005396669a81d6f7c8c0e> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 2021).
- Κολιοπουλος, Κωσταντίνος. *Η Στρατηγική σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*. Αθήνα: Ποιότητα, 2011.
- Κουσκουβέλης, Ηλίας. *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*.. Αθήνα: Ποιότητα, 2004.

Μαθιουλάκης, Μιχάλης. «Το Αμυντικό δόγμα της Ελλάδας τη δεκαετία 80-90.» *Research Gate*. Απρίλιος 2013. <https://www.researchgate.net/publication/324086863> (πρόσβαση Νοέμβριος 2021).

Μάλαμας, , Κωσταντίνος. *Τα πυρηνικά προγράμματα Ινδίας-Πακιστάν και οι συνθήκες της μεταξύ τους αποτροπής*. Διατριβή, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις και Ασφάλεια, 2018.

Μάλαμας, Κωσταντίνος. *Τα πυρηνικά προγράμματα Ινδίας-Πακιστάν και οι συνθήκες τις μεταξύ τους αποτροπής*. Διατριβή, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, 2018.

Πλατιάς, Αθανάσιος. *Θουκυδίδης: Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική*. Αθήνα: Εστία, 2000.